DE CONSCRIBEN-DIS EPISTOLIS, A GEORGIO MACROPEDIO

ſecundùm veram artis ratio-
nem tradita.

EIVSDEM

Epitome præceptionum de paranda copia verborum & rerum, per quæſtiones; item de nouem ſpeciebus argumentationum Rhetoricarum, rem omnem breuiter explicans.

Acceſſit Christophori Hegendorphini Epiſtolas conſcribendi Methodus.

Hac editione longè quàm anteà emendatior.

LONDINI,
Ex officina typographica *Richardi*
Field...

AD SCHOLÆ TRAIECTINÆ

ſtudioſam Iuuentute.

VAS ante annos (ni fallor) decem de ſcribendis Epiſtolis præceptiones rudibus id temporis meis auditoribus craſſa (quod aiunt) Minerua dictaui, denuò vobis auctiores, ſtudioſi adoleſcentes, prælo mandatas offerimus: vt ad rem non modò vtilem, verumetiam maximè neceſſariam, nouis his (quanquam triuialiter ſcriptis) lucubratiunculis, poſt prima Grammatices præcepta excitemini. Inter varia ſiquidem ſcholæ noſtræ exercitia, nullum eſt, meo iudicio, ad quod magis non tam excitandi, quàm etiam in rem veſtram vrgendi eſtis, quàm ad Epiſtolas ſedulo ſcribendas, iuſto artificio componendas. Laudantur (& quidem non immeritò) qui ad vnguem Grammatices præcepta callere, qui multas Ciceronis & aliorum paginas memoriter recitare, qui carminum diuerſa genera non ſolùm recitare, ſed etiam componere nituntur; quibus tamen omnibus quantumuis ſtudioſis longè eos præfero, qui totis ingenij ſui neruis Epiſtolæ ſtudent citra barbariem doctè & eleganter componendæ. Hoc enim exercitio re-

ctius peruenitur ad studij bonarum literarum scopum, hoc est, ad rectam dicendi & scribendi rationem, sine qua neminem (quantumlibet de cæteris glorietur) eruditum iudicare solemus. Hoc quoque exercitio non modò tuas, quisquis es, aptè & expeditè scribes literas, verumetiam aliorum doctorum pariter & indoctorum, qui ad te scripturi sunt, Epistolas facilè iudicabis. Vide præterea, quàm hoc cæteris scholaribus exercitijs præstet, quòd omnium fermè reliquorum vsus post scholasticam palæstram cesset, huius autem perseueret. Quis est enim, qui non crebrò aut scripturus, aut scriptas accepturus est literas? Et quis est, qui carmine post scholas non subinde animi gratia vti consueuit? Quemadmodum igitur hactenus bonarum literarum candidati, prosodia nostra adiuti studuistis alacriter versibus scribendis: ita non minore solicitudine & alacritate harum præceptionum nostrarum adminiculo studete Epistolis doctè scribendis, & tandem experiemini, quòd nihil vnquam in ludo literario vtilius & magis necessarium tractaueritis. Valete: & vestris vltrò commodis & vtilitatibus consulenti Macropedio auscultate. Et vt hoc quoque adyciam, vobis dicatus hic liber, habebit duas partes, prior Inuentionem Rhetoricam, adeóque Epistolicam: posterior Dispositionem & Elocutionem tractabit.

Rursus valete.

PRIOR

PRIOR PARS DE INVENTIONE RHETORICA.

Quid Epistola, & qualem esse oporteat.

CVum sit Epistola precipuè familiaris, absentiũ amicorum quasi mutuus sermo, ἀπὸ τοῦ ἐπιστέλλω, quod est mitto, aut per literas absenti aliquid significo, talem eam esse oportet, quales sunt amicorum mutuæ confabulationes. Amat igitur characterem humilem, proximeque ad comicam phrasin accedentem, & (vt planiùs dicam,) simplicem, festiuam, dilucidam, minimeque fucatam scribendi rationem, quæ suam tamen elegantiam non negligat. Quæ res doctissimorum magis obseruatione, quàm scholaribus præceptis acquiritur. Cùm sint enim tria tùm dicendi, tùm scribendi genera: Sublime videlicet, quod crebris figuris ornatum, rebus heroicis conuenit, vt in Tragœdijs: Humile, quod citra fucum & magnificum cultum humi serpere videtur, vt in Comœdijs: Mediocre, quod medio modo se vtriq; attemperat, vt in Historijs: nemo hæc meliùs dignoscere valet, quàm qui doctissimorum scriptorum diligens obseruator est. Quod autem ad rectam Epistolarum

compoſitionem attinet, ſecundùm Rhetoricum artificium, Inuentionem, Diſpoſitionem & Elocutionem, paucis præceptis explicare ſtudebimus. Non secùs enim in Epiſtola, quàm in oratione Rhetorica, primùm per Inuentionem excogitandum eſt, quid ſit ſcribendum: deinde curandum, quomodo inuenta ſint diſponenda: tertiò quomodo diſpoſita ſint aptis verbis & ſententijs eloquenda, ſatagendum eſt.

Partes Epiſtolæ duplices.

PArtes Epiſtolæ eaſdem ferè tradunt nonnulli, quas rhetores orationi rhetoricæ præſcribunt, quæ ſunt Exordium, Narratio, Propoſitio, Confirmatio, Confutatio & Peroratio. Verùm cùm epiſtolaris compoſitio oratione rhetorica ſit multò liberior, nec eiſdem legibus perpetuò aſtringatur, nos illis ſubinde diſſimulatis, alias pro diuerſis Epiſtolarum generibus præſcribimus, congruiſque tum præceptis, tum exemplis illuſtrabimus: nihilominùs tamen paulò etiam prænominatas rhetoricæ orationis partes expoſituri. In primis igitur hoc aduertendum, quòd quædam ſunt Epiſtolarum partes generales, omnibus ex æquo Epiſtolis conuenientes, vt Salutatio, Valedictio, & Superſcriptio, de quibus primùm paucula præcipienda ſunt. Nam ſpeciales, non niſi ſpecialibus, ſeu ſingulis Epiſtolarum generibus propoſitis, tractari poſſunt.

De

De ſalutatione.

IN ſalutatione hoc obſeruandum eſt, vt à tertia ſcribentis perſona incepta, ad tertiam, eius videlicet ad quem ſcribitur, quaſi à tabellario pronuncietur, procedat, hoc modo: Tullius Curioni ſalutem dicit. Item adiunctis prænomine & cognomine ſic: Mar. Tul. Lentulo proconſuli ſalut. d. Aut Pliniano more pronomine addito: Cic. Lentulo ſuo ſalut. d. In his ſalutandi formulis (vt vides) perſona ſcribentis nominandi, & alterius ad quem ſcribit, dandi caſu exprimitur. Cauendum autem, ne aut noſtro nomini, aut eius ad quē ſcribimus titulorum ſyluam adijciamus: niſi velimus vel arrogantiæ, vel adulationis argui: Sufficit enim quantumuis illuſtribus ſic ſcribere: Franciſcus Gallorum rex Car. V. Imperatori ſemper Auguſto ſalutem dicit. Item dicimus nouè: Salue mi Petre: Salue multùm, aut, ſalue plurimùm patrue obſeruande, & alijs modis ferè totidem quibus vti ſolemus in congreſſu. Verùm illa veterum ſimplicitas, noſtra nōuitate corrigi non poteſt.

De Valedictione.

QVemadmodum in principio ſalutamus, ita in fine valedicimus ei ſimpliciter ad quē ſcripſimus, in ſecunda duntaxat perſona eū appellantes, hoc pacto: Vale, benè vale. Cura vt valeas. Vale longùm iucundiſſime ſodalis. Valetudinem tuam cura diligentiſſimè: Da operam, vt rectè valeas.

Incolumem te seruet Deus optimus maximus, pater optime. Vale mi Petre. Post Vale, locum adnotamus & tempus, vbi & quando scripsimus. Locum exprimimus hoc modo, Datum Romæ, Scriptum Traiecti vel ex Traiecto: & omisso verbo vel participio, Traiecti vel ex Traiecto. Item, Ex ludo nostro literario. Ex meo musæo. Ex naui, &c. Tempus subjicimus hoc pacto, Kalendis, Nonis, Idibus Ianuarijs, Pridie Nonas, tertio Nonas, vel Idus Ianuarias, Februarias, vel Februarij. Item Octaua Ianuarij, Prima Iunij. Et Postridie Epiphaniæ, Primo Pentecostes. Possunt & his mensium diebus anni præmitti hoc modo, Anno à Christo nato vel passo, millesimo quingentesimo tricesimo quinto, quarto nonas Martij, nocte intempesta. Quemadmodum autem nominibus dierum mensiúmve rectè ad designandum tempus vtendum sit, in Kalendario nostro nuper edito abundè satis diximus. Caue in fine nomen tuum subscribas, nisi fortè ob nouè assumptam salutandi formulam omiseris.

De superscriptione.

SVperscriptio est, quam in dorso epistolæ iam clausæ & signatæ ponimus. Eam hoc pacto fermè scribimus, vt vocabulum eius cui scripsimus, cum debita veneratione in tertia persona ponamus, nulla nostra nominis facta mentione, hac vel simili forma: Doctissimo apud Louanienses Græ-

carum

carum literarum professori, Magistro Rutgero Rescheo, amico singulari. Magnæ eruditionis & probitatis adolescenti Petro Delfio, apud Traiectinos, amico & fratri. Probo & industrio ciui Michaeli Hillentio, Antuerpiano chalcographo, amico non vulgari. Optimo & integerrimo ciui Delfensi Paulo Montano, parenti suo pientissimo & plurimùm venerando. Itē, Petro Montano in Traiecto. Hieronymianæ domus alumno, filio charissimo suauissimoque. Danda est opera, vt quouis modo loci vocabulum, quem habitat is qui scripsimus, in Superscriptione annotetur. Studendum præterea, vt aptis epithetis præsertim in hac parte vtamur, licet in alijs etiam partibus & in corpore epistolæ nonnunquam adhibenda sint.

Pro diuersis hominum statibus aliquot epitheta.

CÆsarem appellabimus Augustum, Regem inuictissimum, Ducem illustrissimum, Imperatorem militarem fortissimum, Principem clementissimum, generosissimum, clarissimum, splendidissimum, præpotentem.

Papam appellabimus beatissimum, pontificem maximum, summum. Reliquos episcopos amplissimos, sanctissimos, vigilantissimos. Abbates religiosos, venerandos, suspiciendos. Decanos & præpositos, venerandos, aut venerabiles. In magistratu sæculari Consulem appellabimus vigilantissimum: Senatorem splendidissimum, ornatissimum.

Ædilem magnificentissimum : Iudicem incorruptissimum: Prætorem integerrimum.

Inter literarum professores, Theologum appellabimus grauem, absolutum, syncerum, sacrum, diuinum: Iurisperitos, iuris consultissimos, prudentissimos legum, iuris vtriusque iuxtà doctos: Rhetorem disertissimum, facundissimum, suauiloquentissimum: Poëtam, sacrum, diuinum, clarum, inclytum: Dialecticum, acutum, argutum: Medicum peritissimum, fidum, eximium: Mixtè doctos, vndequaque, vel vndecunque doctissimos: Scholasticum eruditum, bonarum literarum studiosum, doctum, literarum haud expertem.

Inter cognatos & affines, Patrem dicemus optimum, honorandum, venerandum, obseruandum: Matrem indulgentissimam: Fratrem clarissimum: Patruum obseruandum; Vxorem suauissimam: Filium dulcissimum, dilectissimum, suauissimum. Cæterùm Nepotes, Generos, Affines, Sodales, Commilitones iuxtà appellabimus mellitissimos aut iucundissimos.

Ex illis qui nulla officij dignitate insignes sunt, diuites & authoritate præstantes dicemus viros optimates, summates, primarios, nobiles, graues, ornatos virtute, aut moribus ornatissimos, eruditione præcellentes, obseruandos, honorandos, colendos, eximios, egregios, prudentes, spectatos, perspicaces, suspiciendos, circumspectos, non indiscretos: Martonas primarias, integerrimas, probas,

pudi-

pudicas: Puellas lepidas, amabiles, bellas, pudicas, iucundas, optimè moratas: Adolescentes ingeniosos, literarum studiosos, probos, modestos, optimę spei, eximiæ vel generosæ indolis: Milites fortissimos, exercitatissimos: Opifices industrios, solertes, exquisitos, accurratos, &c. Plura horum similia ex probatis authoribus alijs colligat puer: nobis satis est occasionem dedisse studiosis, sciatq; (quod & suprà monui) non tantùm in superscriptione vsum esse epithetorum, sed etiam in corpore Epistolæ, idque sæpenumerò etiam per abstractum admitti. Est autē ἐπίθετον παρά τοῦ ἐπιτίθημι, appono vel adijcio, nomen præcipuè adiectiuū, quod personæ ad laudem (prout hoc loco accepimus) propriè tribuitur, vt amplissimus: vnde substantiuum amplitudo abstractum: sic prudens, vnde prudentia.

De diuersis Epistolarum generibus, secundum tria genera causarum.

TRibus his generibus Epistolarū partibus vtcunque declaratis, diuersa Epistolarū genera explicemus, vt speciales singulis suas partes tribuamus. Vt autem diuersis Epistolarum generibus ordinem quendam congruum tribuamus, aduertendum est, secundùm Rhetores tria esse causarum genera, videlicet, Demonstratiuum, Deliberatiuum, Iudiciale, &, si quartum velis addi, Didascalicum, seu Dialecticum, quibus omnia ciuilia themata pertractantur. In genere Demon-

pertractantur. In genere Demonstratiuo laudamus & vituperamus personas, nempe & diuos & homines. Facta nempe diuorum, & hominum res gestas, & res alias quaslibet, nempe quæ neque personæ, neque facta sunt, vt si Dauidem commendemus, personam laudamus: si μονομαχίαν eius, qua Goliah Gethæum fortissimè strauit, factum laudamus: si fortitudinis ipsam virtutem, rem laudamus. De Vituperationibus idem iudicium est. In genere Deliberatiuo suademus aut dissuademus: hortamur aut dehortamur: poscimus aut negamus precamur aut deprecamur: consolamur, &c. Vt si studia Græcarum literarum suadeam aut dissuadeam, aut repentem ad alacritatem horter, poscam subsidium, deprecor pœnam, &c. In genere Iudiciali pro diuersis statibus (de quibus posteà) accusamus, aut excusamus seu defendimus, expostulamus, &c. Ex his ceu quibusdam fontibus, omnium fermè Epistolarum genera simplicia & mixta promanant, nisi quòd familiariũ quædam scribuntur (Indicatiuas appellare possumus) quibus nunc vnam rem solam, nunc commixtim varias indicare consueuimus; quæ tamen ne quidem ipsæ artificio carebunt, vt postea docebimus.

De partibus orationis Rhetoricæ.

PRiusquam autem diuersa Eoistolarum genera sub his tribus causarum generibus comprehensa distinguamus, partes orationis Rhetoricæ paucis

paucis declaremus; quo ſingularum Epiſtolarum partes ſpeciales meliùs intelligantur. Sunt igitur orationis Rhetoricæ partes ſex: Exordium, Narratio, Propoſitio, Confirmatio, Confutatio, & Peroratio; quas nonnulli in quinarium, Propoſitionem à Narratione cui adnexa eſt, non ſeparantes: alij in quaternarium, Confirmationem & Confutationem ſub vna Contentione comprehendentes, contrahunt. Sunt alij, qui & ſeptimam, nempe diſtributionem propoſitioni adiungunt. Nos medio modo aut ſex ponimus ſuperiores aut quinque, iuxta tritum verſiculum:

Exorſus, Narro, Firmo, Confuto, Peroro.

Sub narratione Propoſitionem continentes. Harum interdum plures, interdũ pauciores, interdum ſingulæ, in oratione vſui, aut neceſſariæ ſunt.

Exordij ſecundùm Ciceronem, duæ ſunt partes, alteram vocat Principium: à Græcis προοίμιον ab οἴμη cantilena, vel ab οἶμος via, quaſi præcantio, ſiue præambulum dicitur. Alteram vocat Inſinuationem, & à Græcis πάροδος, quaſi latens ingreſſus dicitur. In principio tribus locis vtimur, nam reddimus auditores Beneuolus, Attentos, & Dociles. Beneuolentiam captamus aut ab officio perſonæ noſtræ, cùm præcipuè ad nos attinere oſtendimus, vt dicamus vel ſcribamus: aut ab aduerſariorum perſona, præſertim in genere Iudiciali, cùm eos in odium vel contemptum auditorum adducimus: aut à commodis eorum ad

quos ſcribemus vel dicemus:aut à rebus ipſis,quæ tractandæ ſunt. Attentos reddimus auditores, ſi de rebus vtilibus, neceſſarijs, magnis, iucundis, aut nouis indicemus nos dicturos aut ſcripturos, & quæ maximè ad pietatem, vel ad rempublicam pertinere videbuntur, aut ad patriæ conſeruationem. Dociles quoque reddimus,ſi nos dilucidè & planè dicturos aut ſcripturos, & ſummam cauſæ breuiter expoſituros promittimus.

Interdum nihilominus à circumſtantia loci vel temporis,item à Voto,ab inſigni aliqua ſententia, à Fabula,ab Adagio, ab Affectus vocabulo, vt ſunt gaudeo, doleo, demiror, & ſimilia, præcipuè in Epiſtolis. In quibus id quoque ſummoperè cauendum,ne in Exordio diffluamus ,aut prolixiores ſimus. Nam in breuibus præſertim Epiſtolis, vno aut altero verbo ſeu breuiuſcula ſententia beneuolentiam captare docti conſueuerunt.

De Inſinuatione.

INſinuatione, altera videlicet Exordij parte,vtimur, ſi aut cauſæ turpitudo adnexa eſt, aut animum auditorum à vobis alienum ſentimus,aut ipſos auditores præuia oratione fatigatos, noſtráve oratione vel Epiſtola fatigandos ſuſpicamur. Dicta eſt autem ab hoc Latinis Inſinuatio, quòd per diſſimulationem occultè , & quaſi non data opera in animos auditorum ſubrependo nos inſinuamus,hoc eſt,latenter immittimus.Vt ſi Græcarum

lite-

literarum ſtudium, quæ pluribus, præcipuè earum ignaris (quòd fortaſſis nonnulli eis abuti videntur) aut ſuſpectæ, aut exoſæ ſunt, laudare vel ſuadere velimus, dicamus non perſonam, ſed rem ſpectari debere, nec ſcientiam aliquam aut ſtudium, propter eorum vitam, qui in ea ſtudioſi ſunt, vituperari debere: & deinde pedetentim in animos auditorum illapſi, ad noſtram ſententiam proponendam deueniamus. Hæc de Exordio paulò fuſiùs pro omnibus indifferenter cauſarum generibus ſcripſi: ad reliquas orationis partes iam paulò ſuccinctiùs exponendas tranſeamus.

De quinque reliquis orationis partibus.

NArratio ſecunda orationis pars, ſi neceſſaria aut vſui ſit, explicat cauſam oratione tractandam, vel ea, quæ ad ipſam attinent, aut ipſam præceſſerunt. Ex qua mox inferenda Propoſitio eſt tertia pars, quæ nulli cauſarum generi deeſſe debet. Quod ſi enim Narratio deſit, loco eius poſt Exordium Propoſitio ſubiungitur, qua aliarum rerum comparatione thema aut ſtatum cauſæ proponimus. Hanc deinde varijs argumentis in Confirmatione munimus, ſeu roboramus. Deinde ſi quid ab aduerſario vel obiectum ſit, vel obijci poſſit, vel ipſi propoſitioni contrarium videatur, ſub Confutatione refellimus, aut excuſando diluimus. Eſt enim Confutatio (vt Cicero inquit)

contrariorum locorum dissolutio. Postremò omnium sequitur Peroratio, in qua post breuem præcipuorum argumentorum Confirmationis enumerationem, studemus auditorum mouendis affectibus: quibus duobus peculiaribus locis, nempe Enumerationi & Affectui, Cicero etiam amplificationem adnectit. Hæ Rhetoricæ orationis partes, etsi non semper omnes in omnibus, plures tamen in pluribus frequenter aut deprehenduntur accommodæ, aut necessariæ sunt doctè scribentium epistolis, id quod in singulis causarum generibus paulò manifestiùs explicabimus.

De genere Demonstratiuo Personarum.

GEneris Demonstratiui Epistolæ, quibus Personas, facta, & res laudamus aut vituperamus, per se quidem raræ sunt, frequenter autem in alijs Epistolarum generibus aut laudationes, aut vituperationes incidunt, & mixti generis Epistolam efficiunt. Si itaque in aliqua Epistola aut generis Deliberatiui, vt frequenter, aut generis Iudicialis, vt frequentissimè Persona laudanda aut vituperanda est, id fiet his locis sequentibus.

A natalibus, si splendidis, nobilibus, & honestis parentibus ortus, deducendo laudes ab auis, abavis, atauis, & sanguine coniunctis.

A pueritia, si bonæ indolis, si rectè educatus & bonis moribus, & Christianis legibus institutus,

tutus, si felici ingenio præditus sit.

Ab adolescentia, vt quàm honestis se studijs occupauerit, quàm propensus ad literas, ad philosophiam, ad probitatem, & quemlibet honestum laborem, quàm morigerus parentibus, quàm abstinens vini & Veneris.

A Iuuentute seu virili ætate, vt quàm decenter & publicè & priuatim se gesserit, quàm prudenter (videlicet) remp. & domesticam administrauerit, quàm iustè innocentes defenderit, & in facinorosos animaduerterit, quàm pudicè sobriéque coniugem, liberos & totam familiam aluerit. Nam hoc loco conducit (maximè si variæ sint) secundum quatuor genera virtutum, Prudentiæ, Iustitiæ, Fortitudinis, & Temperantiæ, res gestas explicare, & in ordinem quendam redigere.

Ab ipsa senectute pari ratione, atque à virili ætate. Ab vltima morte quoq;, si quid laude dignũ occurrerit. Nec minùs etiam Senectuti, quàm Iuuentuti, imò tutius committi solet rerum administratio. Et in ipsa Christiani hominis morte, tum virtus, tum fiducia in Deum plerumq; magis elucescit. Porrò in vituperationibus hos locos in cõtrarium torquebimus, vt à natalibus improbis vel obscuris: Ab indole peruersa, & mala educatione: A studijs adolescentiæ inhonestis, &c. Inter hæc licebit nunc dotes animi, nunc corporis cum laude cõmemorare, aut eorum monstrositatẽ vituperare.

Item commendare solemus personam à Natio-

ne, à Patria, ab. Habitu, à Conditione, à Fama, & cæteris personarum circũstantijs, de quibus obiter in Dialecticis nostris. Et quia demonstratio Personarum tota fermè in laudum commemoratione versatur, præter Narrationem aliam ferè orationis partẽ non habet, nisi fortè occurrat in vita hominis aliquid laude indignũ, quod vel defendendũ, vel excusandũ est. Perorationem quoq; admittit, dum auditores vel ad gratulationem, vel ad Dei laudem optimi viri laudibus incitamus. Et quia exempla rudibus non minùs conducant quàm præcepta, crassiùs in laudando Dauide prædictos hos locos puero quasi digito tangendo ostendam.

Exemplum de laude Personarum, cuiusmodi in Epistolam incidere potest.

DAuid rex Israel, quẽ tibi, generose Princeps, præ cunctis terrarum regibus & laudandum censeo, & paucis laudare decreui, ex tribu Iuda inter cæteras Israeliticæ gentis trib. generosissima, patre Isai (quem & Iesse dicimus) non ignobili Bethlehemiticæ ciuitatis, imò Christianę generationis principe natus est. Quod si parui ducas, & ad laudem viri parum facere contendas, honesto loco probisque parentibus satũ esse, quòd nõ tam locus & genus quàm propria virtus hominem laudare debeat, audi quod parui ducere non queas. Is siquidem ab incunabulis diuinę religioni destinatus, probè & pudicè educatus, probis moribus (vt

Genus.

Educatio

erat

erat ad eos animo propensus) secundũ patrias & Dei leges tã rectè institutus, & diuinis literis eruditus est, vt inter omnes sibi coætaneos secundum non habuerit. Vsq; adeò verò diuinæ laudis studiosus, in prima ætate, quæ rudis adhuc & pietatis ignara iudicari poterat, fuisse deprehenditur: vt etiam cùm adhuc puer oues patris sui in deserto pasceret, psalterio & cithara, quæ mira artis suæ industria ipse compingebat, diuinas laudes personaret. Imò tanta pietate emicuit, vt cæteris quanquã eximijs, despectis fratrib. ipse natu minimus in regem Israelitici populi & prophetam vngeretur. Eius præter alia virtutum insignia adolescentiam decorabat non modò cum leonibus & vrsis pugna & victoria, verumetiã quòd cũ Goliah Gethæo giganteæ magnitudinis viro (ne bellua dicam) pro patrijs & Dei legibus, gentéq; sua libertati seruanda, non clypeo protectus aut galea, sed firma mentis in Deum fiducia congressus est, & absque lancea & gladio, baleari funda fortissimè strauit. Quis dignè enumeret, quàm non solùm in tranquillis regni negotijs, sed etiã in re bellica administranda & iustè & prudenter se gesserit? quàm fortiter Saulis & filij persecutiones, aduersaque omnia tolerauerit? quàm mansuetè etiam lethales hostes pertulerit? quantoque temperamento rebus etiamnum corpori necessarijs semper & vbique vsus est? Vnum si demas adulterium sanguinarium, quod diuina dispensatione admissum

Adolescentia.

Iuventus

Confutatio.

quis dubitat? nempe, vt quantũuis nobis religiosi videamur, nunquam tamen nobis ab humani generis hoste securitatem promittamus, & nihilominus post maxima flagitia, reliquum nobis pœnitentiæ præsidium non diffidamus. Hic tandẽ post patriam ab Allophylorum tyrannide vindicatam, post barbaras nationes sibi cum gloria subiugatas, post religionem collapsam in ordinẽ pulcherrimũ restitutam, post amplissimas auri, argenti, æris, & omnium diuitiarum copias pro templo Domini ædificando coaceruatas, post filium Solomonẽ in

Senectus. regnum sibi substitutum, in senectute bona secundum Scripturã, pius, prudens, mente integra, & ple-

Mors. nus in Deum fide, quieuit in pace, non sine ingenti Hierosolymitanorũ & totius Israeliticæ gentis cõploratione, luctu, & planctu: Sepulchroq; suo mõtem Sion cunctis post se Iudæorum regibus sepulturam dedicauit. Christumq; suum secundum carnem filium, cum eo consurrecturus expectauit.

Hoc vel simili modo, cuius ego duntaxat summa locorum capita tetigi, in genere demonstratiuo Personarum, pro diuersa hominum conditione, si laudes cuiuspiam Epistola postulat, aut breuius, aut prolixius tractare possumus.

Demonstratiuum Factorum.

IN, demonstratione Factorum partes orationis (vt antè dictum est) sunt sex. Ordimur nõ secus atque generaliter inibi traditum est. Narramus bre-

breuibus, si facti ratio satis auditoribus nõ constat. Si constat, tantùm summariam facti rationem, hoc est, præcipua narrationis capita verbis paucissimis memoramus, vnde totius causæ Propositionẽ seu statum elicimus. Proponimus autem cum aliorum factorũ laudabilium eiusdem, vel alterius hominis comparatione, quibus nostrũ, quod laudare decreuimus, excellentius iudicamus. Cum propositione (vt docet Cic.) licebit & vti Distributione seu diuisione, qua breuiter auditoribus indicamus, quibus de rebus simus dicturi, aut quib. ex locis propositum nostrũ roboraturi in Confirmatione. Est igitur factũ laudandum ab his locis Cõfirmationis.

Ab honesto, sub quo Iustũ & Pium cõprehendo.
Ab Vtili, sub quo Necessarium & Iucundum.
A Difficili, sub quo Facile pro aduersario.

Honestas virtuti coniuncta est. Quicquid enim vel ipsa virtus est, vel virtuti cognatũ est, vel à virtute proficiscitur, vel ad virtutem conducit, honestum iudicatur. Nam Ciceroni Honestũ diuiditur in rectum & laudabile. Rectum dicitur, quod cum virtute & officio fit. Id quoq; diuiditur in Prudentiam, Iustitiam, Fortitudinem, & Modestiam, seu Tẽperantiam. Videndum est itaq; quemadmodum secundũ has virtutes nõ modò Factum in hoc genere, verùm etiam res quælibet laudari possit, aut his contrarium vituperari. Laudabile est, quod rectè factum cum laude commemorationem habet, Quicquid igitur ad rerum appetendarum & fu-

giendarum sanum consiliũ pertinet: Quicquid ad veram amicitiam, fidem, officium, æquitatẽ, obedientiam, gratitudinem: Quicquid ad pietatem in Deum, patriam, parentes, liberos & proximos: Quicquid ad seueritatem legum, animaduersionem in facinorosos, remunerationem, & defensionem benè merentium attinet: Quicquid ad malorum tolerantiam, longanimitatem, periculorum pro religione, patria, parentibus, liberis, amicis aggressionem attinet: Quicquid ad castitatem, sobrietatem, frugalitatem, & rebus in omnibus moderamẽn attinet, honestum: ijsque contrarium inhonestum semper iudicamus.

Vtilitas, commoda varia ex facto prouenientia complectitur, quibus vel instantia vel consequentia pericula vitari posse ostendimus. Vtilitatem tamen longè superat Necessitas, si inde argumentum ducatur.

Difficultas ex circumstantijs rei gestæ colligitur, quæ partim Personis, partim Rebus conuenientes hoc versiculo suggeruntur.

Quis, quid, vbi, quibus auxiliis, cur, quomodo, quando:

In confutatione ijsdem locis per contrarium vtimur, vt in laudibus, quam aduersarius dixerit stultitiam, nos contrà prudentiam: quã ille sæuitiam, nos seueritatem: quam ille temeritatem, nos fortitudinem: quã ille tenacitatem, nos frugalitatem ostendamus. Et contrà in vituperationibus, quam aduersarius dixerit prudentiam, nos contrà

trà stultitiam aut incõsiderationem: quam ille seueritatem, nos sæuitiam: quam ille fortitudinem, nos temeritatem: quam ille frugalitatem, nos tenacitatem ostendamus.

Perorationem generaliter suprà declarauimus, qua sub hoc genere, auditorum animos post præcipuorum enumerationem argumentorum, vel ad gratulandum in prosperis, vel ad commiserandum in aduersis, per amplificationẽ mouemus. Hos locos paulò copiosiùs prosecutus sum, quòd nõ tantùm huic generi Demõstratiuo factorum, sed etiam rebus laudandis conueniant, & nihilominus toti generi Deliberatiuo, vt suis in locis patebit.

Exemplum de laude factorum.

INter omnia, quæ vel publicè vel priuatim illustrissimus rex Dauid insigniter gessit, nihil est, quod maiore dignũ laude æstimemus, quã quòd diuini nominis hostem Goliah Gethæum vastissimo corpore, vndiq; armatum virum puer inermis singulari cõflictu fortissimè strauit ac vicit. Quod luce (vt aiunt) clarius erit, cùm rei gestæ honestatem, vtilitatem, imò extremam necessitatẽ ostenderimus. Si non modò honestũ, sed etiam gloriosũ est pro patria pugnare, profectò pro Dei nominis gloria, pro religione, pro patria tuenda pugnare, multò omniũ gloriosissimũ iudicabimus. Non ferebat quoq; generosi puer animi, clarissimæ gẽtis contumelias ab homine spurio, multoq; maximè

Propositio.

Ab honesto.

diuini nominis execrationes & maledicta ab homine impio intorqueri;sed considerabat prudētissimè quantū dedecoris & infamiæ sancto Israeliticæ stirpis populo per totū terrarum orbem nominatim inureretur,si inter tot regni Israelitici pugnatorū millia, ne quidem vnus reperiretur, qui profanæ gentis obscuro militi posset occurrere.

Ab æquo

Considerabat quoq; æquissimum fore, vt eas corporis sui vires pro gente & patria sua seruanda fortis exerceret,quas sæpenumerò cum leonibus congressus & vrsis, quasi per lusum expertus fuerat.

Confutatio.

Nec terruit eum antagonistæ vastissimi corporis moles, non lorica hamata & ponderosa,non hasta trabalis & rigida, non cassis ænea,non clypeus æreus,nō gladius acutus,non deniq;totius corporis horrida panoplia, sed sola in Deum fide munitus (ne quis ipsum temeritatis arguat) delectis è torrente limpidissimis quinq; lapidibus, funda belluā aggressus fortissimè strauit, proprioq; eius gladio è vagina educto altior insurgens caput ipsi præcidit.

Ab vtili.

Si vtilitatem spectes, quis commoda Facti dignè recenseat? Regem Saul & optimis quibusque exercitus duces non solùm vitæ seruauit,sed etiam gloria illustrauit, exercitum victorem domum remisit, hostibus & vires & animū ademit, genteq; suam totam à sæuissima barbarorū tyrannide vindicauit. Quid commoda memoro, cùm fuerit ipsum factum etiam necessarium?

A necessario.

Nisi enim cæderetur Goliah, actum erat de Israelitarum republica,

ca, de parentibus, de vxoribus, de liberis, de aris & focis, de tota denique patria & salute. Quibus non hoc etiam ad laudem rei gestæ meritò pertinere videatur, quòd ipse puer giganteæ magnitudinis virum; ipse inermis, galea, lorica, ocreis, hasta & clypeo vndique munitũ; ipse inexercitatus, bellatorem ab adolescentia semper in armis versatum, non ex insidijs, non fraude, non maleficijs, sed palã singulari certamine, funda non modò vicit, sed & fortissimè strauit, suoque ipsius gladio caput ei præcidit? Quanto namq; apparet in rebus feliciter agendis maior difficultas, tanto in ijsdem indicatur amplior laudis materia, & gloriosior de tyranno triumphus. At nequis negotium tam arduum, & in rebus humanis tam inuisum & inauditum temeritatis insimulet, audiat ipsum pugilẽ, non tam suis viribus & pastoralibus armis, quàm firma in Deum fide nixum, diuinoq; zelo arma tum cum hoste congressum. Sic enim probro & contumelia affectus, in ipso conflictus procinctu respondit antagonistæ: Tu venis ad me cum gladio, hasta & clypeo: ego autem venio ad te in nomine Domini exercituum, Dei agminũ Israel, quib. exprobrasti hodie, & dabit te Dominus in mea manu, percutiam te, & auferam caput tuum à te, & dabo cadauera castrorum Philistin. hodiè volatilibus cœli & bestijs terræ, vt sciat omnis terra, quòd non in gladio nec in hasta saluat Dominus: & reliqua.

A difficili.

Confutatio.

Huiusmodi artificio breuiùs, aut prolixiùs tum

in epistola præcipuè, si factum quodlibet laudandum sit, vti poterimus. Porrò, in vituperationibus vtimur locis contrarijs, Inhonesto, Inutili, &c. aut certè hos laudum locos, partem in contrariam torquebimus, docentes ipsum factum neq; honestum, neq; vtile esse. Reliquæ orationis partes eædem cum superioribus sunt.

Demonstratiua rerum.

IN rebus laudandis aut vituperandis fermè ijsdē locis, quib. in factis, vtimur in cōfirmatione. Reliquæ siquidē orationis partes prorsus iuxta analogiā superioribus in Factis laudandis similes sunt, nisi quòd Narratio in hoc genere rarò locum habeat: & propositio, qua loco Narrationis post Exordium vtimur, aliarum rerum laudabilium comparatione potissimum fiat. Confirmationis itaque tres sunt loci præcipui, vt in superiori genere:

Honestum, sub quo Iustum, Pium, &c.

Vtile, sub quo Necessarium, & Delectabile.

Facile vel difficile.

Honestas tractatur nō secùs atq; iam dictū est. Item nonnunquam ab ipsius rei antiquitate. Nonnunquam ab ipsis inuentoribus, vel authoribus: nonnunquam à mira quadam & celebri nouitate.

Vtilitas præcipuè ex circumstantijs colligitur, quemadmodum & Facile & difficile: vt suprà diximus, & infrà in genere Deliberatiuo dicturi sumus. Loci siquidem huius generis cum Deliberatiuis plurimùm conueniunt.

Exemplum earum rerum, quæ in hominibus laudari aut vituperari solent.

INter omnia quæ humanis studijs cõmendari solent, præcipuã quandam laudẽ meretur Eruditio, quæ non solùm ignorantiæ opprobrio liberat eum qui se possidet, verumetiam multifariam honestat & adiuuat. Hanc enim, vt cæteris animãtibus præstaret, ab initio mundi nascentis primo homini, alijsq́; multis per posteriora secula ad nostra vsque tempora diuinitùs inditam non dubitamus. Id siquidem ingenij quod ad diuinæ naturæ imaginem homini inditũ est, nisi eruditione præcipuè & virtute excolatur, quantulum est quæso, quo à brutis distamus? Communiter namq́; cum brutis viuimus, mouemur, gradimur, & sensuum tum exteriorum, tum interiorum vsu & voluptate perfruimur; sola autem eruditione & virtute præstamus, vtpote diuinæ consortes naturæ. Et si quid fabulis tribuimus, hæ sunt geminæ diuinæ originis virgines, quæ Herculi generoso adolescenti, si se amplecteretur, diuinum honorem & immortalem gloriam pollicebantur. Hæ tanta inter se cognatione coniunctæ sunt, vt altera sine altera perpetuò minor videatur, quod altera semper alteram illustriorem reddat. Imò (si fas sit dicere) Eruditio virtutis mater est, quòd ex ea præsertim virtus proficiscatur. Eruditio siquidem scripturam tum diuinam tũ humanam intelligere facit:

Propositio.

Ab honesto.

ex qua quicquid vſquã virtutis eſt, quicquid pietatis eſt, quicquid diuinæ cognitionis eſt, hauriri neceſſe eſt. Et vt ſcias, quantum decorat hominem eruditio, quantum obſcurat eum literarum ignorantia, exactè conſidera: nempe quæ reddit hominem omnium appetendarum & fugiendarum rerum ignarum, virtutis & probitatis neſcium, ignorantem ſui, ignorantem Dei, & ad brutorum ingenium proximè accedentem. Accedit & hoc ad eruditionis laudes, quòd in rebus humanis nihil ſit, quod vſque adeò reipublicæ & priuatæ cõducat, plus dicã, quod in vniuerſum magis neceſſarium ſit, quàm literarum cognitio. Si tollas è mundo eruditionem, quid erit reſp. niſi aſinorum ſtabulum, imò vrſorum & luporum latibulum? ſi tamen reipub. nomenclaturam mereatur. Quis legibus ignoratis ius dicturus eſt? Quis defendet inſontem? Quis conſulet oppreſſo? Quis medebitur ægrotorũ corporibus? Et (quod primùm dictũ oportuit) quis inſipienti plebeculæ doctrina ſana viã ſalutis demonſtrabit? Per eruditionem prætereà quiſque prudenter adminiſtrat rem domeſticam, erudit liberos, prouidet rei familiari, acquirit claritatem inter ciues, rebus non vulgaribus præficitur, in rebus arduis ſibi conſulit, in rebus aduerſis conſolatur, in rebus quoq; proſperis moderatur, & quod omnium iucundiſſimum eſt, eiuſdem eruditionis contubernio multò ſuauiſſimo, etiam cùm maximè ſolus eſt, vſque perfruitur.

Ab vtili & neceſſario.

A iucũdo

Iuxta

Iuxta hoc exemplum & alia tradenda sunt simplicia themata, earum præcipuè rerum, quæ in homine vel laudari vel vituperari solent. Porrò in vituperationibus contrarijs locis vtemur, vt prædictum est.

De alijs diuersis rebus laudandis.

SVnt & aliæ res variæ, quæ non in homine, sed in se laudari solent, in quarum laudibus seu vituperationibus, diuersis pro diuersa earum conditione locis vtemur.

Regiones enim laudamus à regibus earum siue ducibus, vrbium in eis frequentia, à celebritate, à copia annonæ, à tranquillitate rerum, à tuto transitu, &c.

Vrbes laudamus à reipub. administratione, à religione & literis, à populi frequentia, à ciuium bellicositate, vrbanitate, concordia, ab ædium magnificentia, à rerum necessariarum facili copia, à salubritate aëris, à fluminibus allabentib. à villis, montibus, fontibus, syluisque vicinis. Vituperamus à contrarijs.

Ædificia laudamus à situ, à prospectu, à figura, è magnitudine, ab amplitudine vestibuli, à magnificentia atrij, à pulcritudine seu multitudine cubiculorum, conclauium, tricliniorum, penetralium, ab hortis adiacentibus. Item à preciositate lignorum, lapidum, variaq; eorum sculptura & ornatu.

Agros laudamus à fertilitate, declarantes quid ferant, & quantum ferant, item quo ritu colantur,

cuiusmodi cultores habeant, item à planitie, seu montositate vtili & amœna.

Flumina laudamus ab ortu, à colore, cursu, ab amplitudine, à locis quos præterfluũt, & quos influunt, à genere piscium, nauigiorũ, ratiũ, & cæteris vsibus, ab agris, syluis, nemoribus quæ irrigãt.

Fontes laudamus à perpetua & abundanti scaturigine, ab aquæ dulcedine & salubritate, item si quid memorabile aut prodigiosum habent.

Montes laudamus à radicibus, ab altitudine verticis, à vini, frumenti, & aliarum rerum feracitate, item si quid nouum, prodigiosum, aut preciosum in se continent.

Sic alias res quaslibet, consideratis earum circumstantijs, laudare aut vituperare poterimus. Exempla apud Poëtas, oratores, historicos, & alios authores obseruanda sunt: nobis sufficiat locos aliquot præscripsisse.

De Epistola demonstratiua Personarum.

TAmetsi priùs dictum est, per se quidem Epistolam Demonstratiuam raram esse, si quis tamen eius præcepta (quod & ipsũ nonnunquam, incidere solet) exigat, sciat eam in tres partes diuidendam, modò persona laudanda sit. Quarum
1 Prima captabit Beneuolentiam, aut à persona eius ad quem scribimus, quasi iusserit is vel postulauerit: aut à persona eius de quo scribimus, quòd talis

talis ſit videlicet, cuius laudes meritò declarentur: aut præcipuè ab officio perſonæ noſtræ, quo amicum illaudatum præterire non debeamus. Secunda explicabit laudes amici vſque ad præſentem eius ætatem, niſi clauſerit diem nouiſſimum. A natalib. à pueritia, &c. vt in demonſtratiuo perſonarum dictum eſt. Poſſumus tamen omiſſis illis locis aliquem laudare ab inſigni aliqua virtute, ab eruditione, à re fortiter geſta, prout epiſtolaris aut quantitas, aut qualitas poſtulauerit, ratióue ſuggeſſerit. In tertia dicemus nos non aſſentationis, ſed amicitiæ & veritatis declarãdæ gratia paucula de multis viri laudibus dixiſſe, nec ob ſingularẽ laudati amicitiam, aut eius, qui ſcribi voluit, reuerentiam omninò ſilere potuiſſe. Monendo etiam, ſi commodum ſit ad effectum, amicitiæ, fauoris, imitationis, largitatis, &c.

2

3

Huius præceptionis exemplaris Epiſtola.

CVm ſciam te, vir ornatiſſime, excellẽtiſſimorũ laudibus non immeritò delectari, & Cornelij mei eruditio, mores & conuerſatio tales ſint, vt etiã externos ad ſui cõtemplationẽ alliciant: nõ poſſum propter ſingularẽ, quã mecum habuit, familiaritatẽ & amicã conſuetudinem, quin (tametſi laudator elinguis ſum) in laudes eius prorũpam, præſertim cùm tu de huius viri moribus teſtimonium quæras. Sciens prætereo natalium eius ſplẽ-

dorem, benè educatam infantiã & pueritiam, optimis & præcipuè literarum ſtudijs exercitatã adoleſcentiam, oris, & pectoris, & omnium totius corporis membrorum venuſtatem, vt quæ ſapientibus plerumque contemptui habentur, ea tantùm paucis celebrabo, quæ ſapiẽtib. non minus quàm inſipientibus meritò laudari debẽt, & quæ ne Momus quidem reprehendere queat. Tanta eſt in hoc viro (ſi Philoſophiam, & rerum tum diuinarum, tum humanarum cognitionem ſpectes) eruditio, vt ætas hæc noſtra ſecundũ non habeat. Si mores quoque ſpectes, & omnem vitæ eius conuerſationem, Catones, Scipiones, Curios videre te putes. Quis dignè efferat, quàm prudenter pro ſua ætate adminiſtrauit remp. quàm fortiter noſtræ tempeſtatis (quam proh dolor calamitoſam deploramus) aduerſa protulerit, quàm in iudicio ſeuerus & incorruptus, quàm in cauſis prætorij perorandis ſplendidus & ἐπαγώγος? Quid attinet eũ in rebus quoq; priuatis laudare, cùm vel pueri caſtam eius coniugem, verecundos & eruditos liberos, totam denique familiam ſobriam, bene moratam & ordinatã iuſto præconio prædicent? Et vt ſummatim multa perſtringam, talis & tantus eſt, vt ad maxima quælibet adminiſtranda (ſi velis) ſine rubore, promoueas. Nolo in præſentia nimis viri laudibus immorari, ne aut epiſtolæ videar modũ excedere, aut aſſentationis alicui notam incurrere. Cum dabitur otium, euidentiùs aut particulatiùs ſingula tibi

tibi coràm explicabo. Interim tu vir ornatissime, si quid magnum de Cornelio nostro statueris (neq; enim frustrà de moribus & conuersatione eius tibi scribi voluisti) ipsum nō secus atq; me fauore, beneuolētia & amore prosequere. Vale, ex Traiecto.

Epistolam demonstratiuam Vituperij paribus præceptis & ijsdem locis scribere licet, laudibus in vituperationes mutatis; & locis in contrarium tortis, vt prius dictum est.

Alind Exemplum.

QVandoquidem, iucundissime sodalis, ciuitatis Legiæ (vt eam veteres à legione Romana hic cæsa appellarunt) quam bonis auibus (vt aiunt) plusculis mensibus habitare cœpi, tibi situ, mores, rempub. & si quid egregium præ se ferat, depingi voluisti, nec minùs ad hoc me incitat eximia, quæ se vltrò ingerit, laudis materia; non possum, si & alumnæ meæ gratificari, & tibi morem gerere velim, quin paucula è multis tibi Leodij nostri præconia scribam. Vidi plures diuersarum regionum nobiles ciuitates, verùm nō est alia (si singula quæ hic eximia sunt, cōferantur) quæ mihi magis arrideat. Hæc namque ciuitas ex maxima sui parte in cōualle sita (tametsi non minima pars eius ex mōte dependet) vndique plena amœnitatis est. Si ad orientem spectes, rapidissimū cœsij coloris fluuium Mosam spatiosè delabi cernis: quem non sordidæ profectò negotiationis nauibus & ratibus passim

I Exordiū.

Propositio.

2 A situ.

ſingulis penè momentis ſurſum ac deorſum ſollicitari, & iuxta & intra mœnia iucundiſſimè cernimus. Si ad meridiē, montes ſyluoſos alios alijs altiores cum vallium ſuarū amœnitate tanquā in tabula pictos contemplari licet. Si te vertas ad occaſum, dij boni, quid illinc voluptatis haurias? Viſus non aſſequitur latiſſimos totius Hasbaniæ cāpos, tritici, orizæ, migmatis, cæterorūq; frumentorum feraciſſimos. Quales & ad plagam ſeptentrionalem vides, præter hos quotum iucundiſſimo, etiam vinearum intra mœnia ex monte pendentium, aſpectu delectaris. Cum iam non data opera intra mœnia redierimus, quis dubitet tum heroum tum ciuium multorum in hac vrbe (quamuis olim Burgundiorum incendio euerſa & deſolata ſit) excellentiſſimas aut inſtauratas, aut denuo inſtructas ædes, vbi paruo admodū ædificiorum materia comparatur? Ligna per Moſam ſecundo flumine, contignatis ratibus proximæ ſyluæ; lapides ſolidos & ſculptiles, proximi montes, calcem viuam vicinæ cautes ſuppeditant. Ferrū prætereà, æs, plumbū & reliqua id genus metalla in ſuburbanis effodiūtur, conflantur, purgantur, ferriq; ſtricturæ mira induſtria molis aquatilibus, in baculos (vt vocant) excuduntur. Hic fontes ſunt amœniſſimi perpetua ſcaturigine manātes, quorū aquæ limpidiſſimæ ab indigenis in potum ſumptæ, ſunt & ſuauiſſimæ & ſaluberrimæ. Videas diuerſa monaſteria, & ædes diuitum, in quibus ne vnā quidē officinā inuenias,

A copia rerum.

quam

quam nõ fons viuus cõmodiſſimè adornat. Neque hoc ſilentio prætereundũ cenſeo, quod, cum montium commoda recenſerem, minimè ſuccurrebat: Hic nempe montes diuerſi ſunt, ex quorum profundiſſimis & abſtruſis cauernis non minùs prodigioſa quàm pretioſa ignium fomenta inſtar lapidum dura, & inſtar carbonum nigerrima eruuntur, & ad vicinas regiones tranſuehuntur. Quanquam autẽ ligna paruo admodum à nobis redimi poſſunt, & lignariorum ſuffocati carbones; malunt tamen ad focum inſtruendũ hac naphtha carbonaria quàm lignis vti. Veniam vel tandem ad remp. quæ propter equeſtris ordinis dignitatem & modeſtiam, magiſtratus eruditionem & prudentiam, plerunq; totius concordiã, ſimplicitatem, & in rebus manuarijs diligentiam, pulcherimè exornatur, adminiſtratur & viget. Et ne Clerũ, noſtræ ciuitatis pulcherrimum decus prætercam, tanta eſt ei cũ populo Leodino ſocietas & vnitas, vt maiorẽ non quæras: tanta eſt & dignitas & amplitudo, vt clerũ veſtrum Traiectinũ cum ſuo Pontifice facilè ſuperet: tanta deniq; numeroſitas, vt citra Alpes aliã non inuenias ciuitatem, quæ huic numero cleri valeat comparari. Sunt.n. nobis canonicorum collegia ſeptẽ aut octo, Abbatiæ (vt vocãt) quinq;, templa parochiarũ triginta duo, & reliqua monaſteria incerto numero; in quibus omnibus præter religioſiſſimum Dei cultũ, præter ſummam eruditionem, præter illuſtrium virorum generoſitatem,

A montibus prodigioſis.

A rep̃ub.

A clero.

quis digno præconio rerum pretia, extructa ædificia, hortorũ amœnitates explicet? Et ne rẽ scholasticam & literariam prætetijsse videar, tametsi fortassis alibi bonæ literæ plus maturuerunt, nusquam tamen (ausim dicere) hac nostra tempestate magis florent. Mireris pueros septennes Latinè loquentes, & qui decimumquartum ætatis annũ nondum attigerunt, sic prosa valere & carmine, vt cum quouis oratore & poëta certare posse videantur. Vt sileam autem (ne quis me vel arrogantem vel περίεργον iudicet) ciuium nostrorum tum animorum & corporum robur, tum in rebus bellicis animositatem & strenuitatem, quam non modò pristinis temporibus Romani, verumetiam posterioribus seculis reges & magni nominis principes experti & mirati sunt: vt sileam quoque vrbis amplitudinem, & ciuium frequentiam, cuius Traiectum vestrum tertiam partem non attingit. Certè aëris non modò suauitatem, verumetiam salubritatẽ silere non possum, quem celeberrimus noster ὁδοιπόρος Ioannes Mãdauillanus, post vniuersi orbis, Asiæ, Africæ, Europæ peragratas regiones, longè suauissimum & saluberrimum iudicauit. Habes, mi sodalis, paucis perstricta capita quædã generalia de huius ciuitatis laudibus, quæ si velim speciatim explicare, deficeret mihi tempus narranti, viderer quoq; non tam veram topographiam, quàm cum Luciano meram narrationem texere. Faxit Deus, vt huc tandem profectus, cuncta quæ scripsi

A re literaria.

A ciuib.

Aëris salubritas.

ſcripſi, & plura, quæ ſcribenda forent, oculis obiecta contempleris. Vale ex Leodio,&c.

Vides,ni fallor, puer in hoc poſteriori exemplo pro laudandis vrbibus diuerſos locos eadem ferè nomenclatura, etſi non eodem quo præſcripti ſunt,ordine obſeruatos.Idem in alijs quoq; rebus laudandis aut vituperandis, exemplis ſubiectis facturus eram, ſi non magis operis prolixitatem, quàm laborem vitarem. Ad genus itaq; Deliberatiuum procedamus.

Aliarum rerum laudabiliũ, vt Regionum, Ædificiorum, Agrorum, &c. paradeigma non ponimus. Primùm quòd prolixitas legentibus eſſet oneroſa; deinde,quòd ſecundùm præcedens exemplum ex locis præſcriptis ſtudioſus adſimile de rebus illis affingere citra laborem poſſit.Ad genus Deliberatiuum tranſeamus.

De generis Deliberatiui Epiſtola.

PArtes orationis generis Deliberatiui eaſdem ponunt rhetores, quas ſuprà in genere Demonſtratiuo poſuimus, niſi quòd Narratio rara eſt, incidit tamen nonnunquam etiam in epiſtolis:cùm videlicet factum aliquod de quo deliberandum eſt, paucis explicamus, aut ſi quid actum vel dictum eſt, quod ad cauſam attinet, recitamus. Iiſdem quoque locis in Confirmatione vtimur, quibus in Demonſtratiuo factorum & rerum priùs vtendum docuimus, qui ſunt:

Honeſtum, quod rectum & laudabile, imò quicquid ad virtutem attinet, complectitur.

Vtile & neceſſarium. Vtilitas autem ex enumeratione commodorum, & incommodorum innoteſcit.

Poſſibile, aut Facile: quæ ex circumſtantijs præcipuè oſtenduntur.

Difficile, aut impoſſibile: item ex circumſtantijs ſi quid diſſuademus, aut dehortamur.

His locis (ſi cauſa poſtulet) in omni Epiſtola Deliberatiua non ſecùs atque in oratione rhetorica vti poſſumus, & ea ratione iuxta analogiam, qua in demonſtratione factorum & rerum priùs oſtenſum eſt, oſtendentes videlicet id quod perſuadere decreuimus, Honeſtum, Vtile, Facile eſſe: adeóq; amplectendũ eſſe, contrà oſtendentes rem aliquam inhoneſtam vel impiam, inutilem, vel periculoſam, difficilem vel impoſſibilem eſſe, adeoque fugiendam vel deteſtandam eſſe. Nihilominùs ſingulis Epiſtolarum generibus ſub hoc cauſarum genere militantibus peculiares cum ſuis locis partes aſſignabimus, vt ſtudioſus maiorem in Epiſtolis, quàm in oratione ſcribendi videat libertatem.

De Epiſtola commendatitia.

PRimùm occurrit Epiſtolarum genus, quod Cõmendatitium vocant, quo amicum amico pro aliquo beneficio vel fauore conſequendo cõmendamus: cuiuſmodi Cicero tum in pluribus, tũ præ-

cipuè in decimotertio Epiſtolarum libro vſus eſt. Quod idcircò primo loco poſui, quòd plerũq; ex genere Domõſtratiuo nõ parùm admixtum habet. Solemus enim eum quem alijs cõmendamus, frequenter opportuna laude extollere, quò eius, ad quẽ ſcribimus, animum commendato conciliemus. Partes huiuſmodi Epiſtolæ ſecundùm tres perſonas, eius videlicet ad quem ſcribimus, noſtræ, & commendati (ſecundùm rem prætereà quæ poſtulatur conſideratam) ſunt quatuor aut quinque.

In prima captamus beneuolentiam (ſi neceſſarium videatur) ab humanitate, benignitate, vel liberalitate eius ad quem ſcribimus, licèt inter familiares amicos hæc pars plerunque negligatur. 1

In ſecunda cauſas ſcribimus, quæ nos mouent ad aliquem commendandum, vt eſt amica commendandi conſuetudo, beneficium acceptum, commiſeratio, vel id genus alia. 2

In tertia commendandum laudabimus pro quantitate Epiſtolæ, eo quo præſcriptum eſt modo in genere demonſtratiuo perſonarum, à natalibus, ab indole, &c. 3

In quarta rem ipſam exponemus, quam in commendatione pro amico poſtulamus, oſtendentes eam varijs argumentis honeſtam, iuſtam, piam, aut virtuti cognatam, item vtilem aut neceſſariam, prætereà non modò poſſibilem, ſed etiam facilem ei, ad quem ſcribimus: ſecundùm locos Confirmationis generis Deliberatiui. Pollicebimur 4

quoque in quinto loco, & nos & commendatum amicum nostrum gratos futuros, mutuam quoque nostram operam & studium deferemus.

Exemplum, quod Græcis Paradeigma.

1 Exordiũ. NIsi certò cognoscerem tuam non solùm erga me summã, verumetiam in omnes, tametsi alienos, bonarum literarum studiosos, non vulgarem beneuolentiam, vererer profectò, mi Chrysogone, in aliquo præsertim negotio studiorũ tuorũ tranquillitatem temerè appellare. Verùm cùm iam te sciam pro amicitia subinde renouanda malle ab amico sollicitari, quàm ea marcescente quietũ esse, audacter te paucula pro amiculo postulaturus accedo.

2 Narratio. Gualterum meũ, qui has meas tibi prorrigit literas, propter eius affectum erga me singularem vehementer diligo. Nam ab incunabulis me non secùs ac parentem semper coluit & diligentissimè obseruauit. Is cum te mei studiosum planè cognosceret, seque meis apud te literis gratiosum fore consideret, vt pro se ad te scriberem, obnixiùs rogauit: quamuis non dubitẽ ipsum modestia, verecundia, alijsq; honestis suis moribus etiã sine nostra commendatione plurimùm tibi placiturum. Est enim adolescens honestis admodum, tametsi tenuis fortunæ, natus parentibus, probè domi semper &

3 Loci personarum. pudicè educatus, bonis literis à teneris (quod aiunt) vnguiculis non solũ appositus, verumetiã summoperè intentus: in quib. ita Dei numine aspirãte pro-

profecit, vt & carmine & prosa omnes suos in ludo nostro commilitones facilè superauerit. Quid enim non possit (quantam in eo deprehendes) tāta virtuti cōiuncta ingenij acrimonia? Nemo siquidē illum vidit vnquam immoderatiùs bibentem, aut improbè lasciuientē; nemo verbo aut verbere contentiosum, nemo per lucrū quæstuosum, sed parētibus & amicis obsequentem, præceptoribus tractabilem, commilitonibus vsq; se comem præbuit & amabilem. Quid multis? Talis est adolescens, quem meritò probi omnes & ament & commendent. Is scholis nostris valedicturus, & istuc profecturus, cùm neminē nouerit Louanij, qui sibi possit esse præsidio, optat per me sibi cuiuspiā conciliare gratiam, cuius consilio vel auxilio subinde se tutò committat, teq; ex omnibus famâ duntaxat cognitum vnum delegit, quem parentis loco istic habeat. Quod negotium mi Chrysogone, cùm sine magno tuo incōmodo subire, piè & iustè exercere, & cum magno virtutis fœnore honestissimè amplecti valeas, etiā atq; etiam oro, vt talem te adolescenti in rebus dubijs, in negotijs arduis, in fortuna prospera & aduersa patronum exhibeas, qualem te meis liberis, si postularem, exhibiturus esses, vt intelligat commendationem pro se meam apud te plurimùm valuisse. Ego vicissim enitar, vt beneficij in nos collati minimè te pœnituerit, sed aliquando (tametsi turpe videtur in vera amicitia polliceri) dignum beneuolentia tua fructum reci-

Loci deliberatiui.

pias. Habebis enim me, habebis etiam illum perpetuò gratissimum debitorem. Vale mi.

Sciens omitto Confirmationis locos latiùs extendere, ab Honesto, Vtili, alijsq; locis argumenta ducere, in quarta præcedentis epistolæ regione, ne nimia prolixitate lectorem onerem: quemadmodum enim ab illis argumentandum sit, in subsequentibus quibusdam Epistolarum generibus paulò latiùs ostendetur, præcipuè in Suasorio & Petitorio.

Aliud Exemplum.

SOlet & idem Cõmendatitium genus inter admodum familiares multò succinctiùs tractari, omissa prima ac tertia parte, hoc vel simili modo: Cornelio summæ probitatis & eruditionis adolescente valdè vtor familiariter, & propter præcipuum erga me studium & amorem mirificè eum diligo. Is Louanium profecturus, cùm non habeat cui sese in rebus dubijs tutò committat, teque ex alijs mei studiosissimum intelligat, rogauit me, vt ad te pro se quàm accuratissimè scriberem, quò vel nostra possit commendatione adiutus, amiculorum tuorum catalogo adscribi, imò vt ad te non secùs atque parentem in rebus anxijs sine rubore possit accedere. Oro te itaque vt sicubi tuo consilio vel auxilio indiguerit, (id quod sine graui incommodo pro tua authoritate, prudentia, & eruditione facilè poteris) ei sis adiumento & præsidio. Quod tibi quidem & laudem pariet & voluptatem,

tatem, mihi verò maiorem in modum gratum erit & acceptum. Adolescentem quoque ipsum perpetuò tibi deuinxeris, & cum summa gratitudine beneficij memorem intellexeris. Vale.

Hoc posterius exemplum propterea adjicere volui, vt pateat liquidò, quòd neque omnes quæ præscriptæ sunt partes, neque idem partium ordo vbique obseruandus sit.

De Epistola Suasoria.

SEcundo loco, quòd ferè inter omnes Deliberatiuas Epistolas dominatur, & locos Demonstratiuos factorum & rerum plerunque admiscet, genus Suasorium ponamus. Nulla est enim alia Epistola quæ manifestiùs in genere Deliberatiuo versatur, quàm ea qua amico rem quamlibet suademus aut dissuademus. Cuius partes, etsi non omnes vbique necessariæ, sunt quinque.

In prima vel à persona eius cui suademus, vel à nostræ personæ officio, aut alia quauis ratione priùs posità ordiri licet, quamuis non semper Exordium necessarium sit. 1

In secunda ponemus narrationem breuiusculam cum seminibus argumentorum rei deliberandæ: cui secundùm artificium priùs positum, Propositionem subiungemus. 2

In tertia post distributionẽ, si opportuna videatur, rationibus & argumentis ex locis generis Deliberatiui depromptis, Propositionem muniemus. 3

4 In quarta, si qua Propositioni aut argumẽtis videbũtur contraria, per confutationẽ destruemus.

5 In quinta, Epilogo præcipuorum argumentorum præmisso, affectus eius, ad quem scribimus, mouere studebimus. Non discrepabit siquidem (quod ad artificium attinet) Epistola Suasoria ab oratione rhetorica huius generis.

Exemplum Epistolæ Suasoriæ.

1 Exordiũ. QVanquam ipse citra controuersiam abundè per te sapis, cõmilito iucundissime, non possum tamen (si veteri nostræ amicitiæ satisfacere velim, summisque in me tuis officijs gratus esse) quin ea quæ ad tuam cùm dignitatem tum salutem attinẽt, tibi liberè suggerã. Et cùm aliena rectiùs interim quàm nostra consideramus, nõ debeo tibi amico, cuius ego nonnunquam saluberrimis consilijs adiutus sum, meũ quale quale est subtrahere consilium. Narrauit mihi nudius-tertiùs, non sine

2 Narratio dolore, Theodoricus frater tuus, quòd posthabitis bonarum literarum studijs, rebus mechanicis te intricare decreueris, & nullo vel parentum monitu, vel amicorum rogatu, nullaq́; probitatis, vtilitatis, conditionis tuæ, vel priorum expensorum habita ratione deduci posse à sententia. Tu tamen mi

Propositio. Hieronyme, si me audias, mentem istam mutabis, & seruilibus mechanicorum operibus derelictis, humanitatis seu bonarum literarum & liberalium artium studijs nunquam satis laudatis, & post virtutem

tutem rebus omnib. anteferendis, vt cœpisti, inhærebis. Ad quod te non modò parentum tuorũ, quibus ex diuino præcepto non parũ debes, imperiũ: aut amicorum & necessariorũ, quos temerè auersari non decet, preces & suadelæ; verùm multò maximè ipsa bonitatis & æquitatis ratio inducet, qua tibi nihil honestius, nihil vtilius, nihil iucundius fore ingenuis artib. ostensurus sum. Nam si honesti te ratio mouet, quæ profectò omnem probũ adolescentẽ mouere debet, quid quæso bonis literis & eruditione honestius, quæ diuinæ cuiusdam originis, multis retrò seculis semper omnibus prudentibus in precio fuerunt? Quid ijs honestius, quę te à stupidis, barbaris (& si dici liceat) brutis hominibus secernent? sine quibus inter hominẽ & pecudem vix vllum discrimen est. Quid ijs honestius quæ te ad veri Dei contemplationem, cœlestium rerum cognitionem, & verarum virtutum ducunt amplexum; sine quibus, haud secus ac porcus quidam Acarnanius, nulli rei magis homo quàm ventri studet, terrenis incubat, & æternis neglectis, transitorijs inhiat? Et si voluptatem quæras, sic ea in re literaria honestati coniuncta est, vt nesciam profectò an in literis plus honestatis, an iucunditatis inuenias. Quid enim per Deum immortalem suauius, quã perpetuò cum Musis versari, & earum casto contubernio perfrui? Si verseris in agro, tecũ fabulantur; si intres domum, quiesces cum illis, nec poteris mœrore tabescere, qui in earum tripudio

3 Confirmatio. Distributio.

Ab honesto.

A iucundo.

perpetuum captabis ſolatiũ. Neq; enim habet (vt quidam ait) amaritudinem conuerſatio illarũ, neq; tædium conuictus illarũ. Quod ſi fortè (vt ſubinde fieri ſolet) plus ea quæ cõmoda ſint, quàm ea quæ vel honeſta vel iucunda ſpectes, quid, obſecro, literis & eruditione vtilius, ne dicam plus neceſſarium? ſine quibus neq; virtus tibi cognita, neque probitas manifeſta, neq; Philoſophia inueſtigabilis, neque diuina, neq; humana ſcriptura intelligibilis & interpretabilis. Imò ſi literas è mundo funditus eradicaueris, omnia ſimul diuina pariter & humana prorſus confuderis. Neq; enim reſpublica dignè adminiſtrabitur, neque res familiaris debitè gubernabitur, neq; (quod ante omnia dictũ oportuit) res eccleſiaſtica erudiẽdo, conſolãdo, arguẽdo promouebitur. Si diuitias quæras (id quod tamen Chriſtiano homini turpe iudicatur) quem vidiſti vnquã doctiſſimorum inopia laboraſſe? Si τὸ τέχνιον πᾶσα γαῖα τρέφει, illa, ne dubita, te maximè nutriet, qua plus cæteris cõmodare potes mortalibus, neque id quidem abſq; laboribus tuis atque ſudoribus. Nam dicturus es fortaſſis, hominem ab exordio ſuæ conditionis à Deo optimo maximo labori deſtinatum: In ſudore (ſi quidem dicit) vultus tui veſceris pane tuo. Eſto. An tamen putem te tã puerili ingenio, vt ſolis corporis ſudoribus hominẽ deſtinatum intelligas? An non habet immenſos labores (quanquam citra tædium) hæc ipſa priuſquã apprehendas ſcholaſtica eruditio? Neq; tum

Ab vtili & neceſſario.

Confutatio.

tum quoque, cùm apprehenderis, ſocorditer tibi vacandum erit. Aut enim viam veritatis populum ignarum è ſuggeſtu docebis, aut rudem pueritiam & informem adoleſcentiam in ſchola erudies & formabis; aut in rebus dubijs anxios iuriſprudentia & conſilio iuuabis; aut ægrorum corporibus ipſe ſanus medeberis: & vt vnico verbo multa complectar, ſi defuerit erudito ſocordia, labor profectò non deerit. Itaque, mi Hieronyme, quò tandem Epiſtolam claudam, prudenſq; corporis tui teneritudinem, qua vel ad mediocrem laborem ineptus es, præteream, cùm nihil ſit quod vel æquè honeſtet, vel æquè delectet, vel æquè commodet, ac bonæ literæ & bonarum artium eruditio, debes profectò non tam meo conſilio, quàm veritatis impulſu, ab inconſulto & inſulſo tuo propoſito reſilire, & per bonas literas pro ingenij tui dexteritate, qua quicquid etiam voles, facillimè apprehendes, ad reliquas pergere artes & diſciplinas. Moueat te patris deſiderium, matris lacrymæ, proximorum, affinium, & omnium amicorum affectuoſa (ſi dici liceat) deprecatio. Certè non potes pro ingenita tibi probitate, nobis omnibus neglectis (ne dicam contemptis) tergiuerſari. Vale, & vt ſoles, nos ama.

Hęc aliquātò prolixiùs proſecutus ſum, vt quiſque ſtudioſorum in genere Deliberatiuo vſum locorū non ſecùs in Epiſtolis ac oratione rhetorica conſiderare queat, & nihilominus videat, quàm

ſibi generis huius loci, & Demonſtratiui rerum conueniant, ſi vtriuſq; generis inter ſe paradeigmata conferat. Nam literarum ſtudium, quod in hoc Deliberatiuo ſuaſi, in ſuperiori Demonſtratiuo laudaui. Sciat tamen multò correctiorem de eodem argumento ſcribi poſſe Epiſtolam, omiſſis videlicet prima & quarta parte, tertiæ quoque partis nonnullis locis. Neq; enim in familiaribus maximè Epiſtolis omnes partes, neque in omni argumento omnes loci ſunt neceſſarij.

Porrò in diſſuaſoria Epiſtola, totidem quidem partibus, ſed locis contrarijs vtendum eſt: vt ab inhoneſto, inutili, difficili, &c. vt in ſequenti breui paradeigmate oſtendetur.

Paradeigma Epiſtolæ Diſſuaſoriæ.

1 Narratio cũ prop. AIunt te frater, neglectis literis, operib. textrinis operam dare, & neq; parentum, neq; amicorum prudentum conſilio à cœpto recedere. Porrò ſi me, cui ſemper plurimum tribuere ſoles, audias, ab hac ſtultitia & manus & mentem auertes. Quis te tandem eò dementiæ perduxit, vt rem neque honeſtam, neque iucundam, neque commodam aut vtilem deligeres? Inter omnia ſiquidem

2 Ab inhoneſto. ciuilia artificia hoc vnum longè viliſſimum & ſordidiſſimum iudicatur. In precio ſunt fabri lignarij, item cementarij, calcearij, agricolæ, ſartores, & id genus alij artifices; verùm textores contemnuntur ab omnibus, ridentur ab omnibus, exibilan-

exibilantur ab omnibus vſq; adeò, vt nónunquam è republica tanquã ſordidum & inutile genus hominum explodantur. Deſidebis præterea tanquam nullius precij ſedentarius totis diebus, quaſi in cõclaui & piſtrino retruſus, abſque rerum varietate, abſq; hominum frequentia, abſq; externarum rerum ſolatio, mœrore & ſquallore confectus, vix duro & mucido pane refectus. Et cùm toto corpore fagitato ſub ipſam profundam noctem opus remiſeris, vix tantum corrades lucelli & emolumenti, quantum corporis tui alimento ſufficiat. Interim alenda eſt vxor, alendi liberi. Diſperеam ſi non intra quinquennium (niſi fortaſſis furto, de quo plerunq; ſolet hoc hominũ genus ſuſpectum eſſe, quæſtum auxeris) ad extremam redigaris inopiam, inediaque tabeſcens, miſerè vitam finias. Quapropter, ſi meo conſilio acquieſcas (frater) hanc ſordidam & illiberalem, hanc inutilem & incommodam textoriam, & fulloniam auerſaberis, & ſi non bonarum literarum ſtudijs, ſaltem alij te quæſtui & honeſto operi applicabis, quibus non modò tibi, ſed & liberis tuis conſulas. Vale.

3 Ab incom. & inutili.

Epilogus

De Epiſtola Exhortatoria.

EXhortatorium genus Epiſtolarũ, ſimul & Monitorium proximum Suaſorio locum ſibi vendicat, quo non ſuadendo (vt ſuprà) in rebus ambiguis amico conſulimus, ſed vel in certis ad alacritatem incitamus, vel errantem ad meliorem vi-

tam inducimus. Aliud ſiquidem ſuadere, aliud hortari eſt. Hoc Epiſtolarũ genus, etſi non ſecùs atque Suaſorium quinq; partibus conſtat, in tertia tamen (qua non tam argumentis, quàm affectibus agitur) his ſequentibus locis pro mouendis affectibus vtendum eſt.

A laude Perſonæ exhortandæ vel monendæ.

A laude Rei, ad quam fit exhortatio vel monitio

A ſpe præmiorum de re abſoluta.

A metu incommodorum, ſi res non ſortiatur felicem exitum.

Ab amore, commiſeratione, & expectatione neceſſariorum.

Ab odio, æmulatione, & expectatione aduerſariorum.

Ab exemplis vetuſtis, alienis, & domeſticis.

Ab obteſtatione, quæ in Epilogo ſeu in quinta parte per hos locos fieri non poteſt.

Ex quibus, etſi non omnes, præcipui tamen pro mouendis in exhortatione, eius ad quem ſcribitur affectibus, aſſumendi ſunt: quibus nihilominus in genere Deliberatorio, adhibito iudicio, vti valebimus, & pari ratione Increpatorio.

Paradeigma ſeu Exemplum.

I Exordiũ. QVòd bonarum literarum ſtudia denuò arripueris, non poſſum tibi non gratulari iucundiſſime Hieronyme, maximè quòd noſtris literis noſtróque conſilio plus quàm parentum & amicorum tuorum conatibus tribuiſſe videris. Aiunt

te

te ſiquidem relicta agricultura, ad Idus Februarias rurſus ingenij excolendi gratia Louanium 2
conceſſiſſe, tametſi ægriori animo, quàm nonnulli Narratio cũ Prop.
velint. Colligunt enim ex hac animi tui ægritudine naſcituram tibi ſocordiam, & bonarum literarum ſtudia ad lætam frugem non peruentura. Quod licèt mihi nemo facile perſuadeat, qui ſciam te ſemper magis fræno quàm calcaribus indiguiſſe, tamen pro veteri noſtra, imò hactenus non interrupta amicitia, non poſſum quin ad eadem te literarum ſtudia cohortari ſatagam. Abſit, abſit, mi Hieronyme, vt prioribus illis incomparabilibus rei literariæ exercitijs poſteriora non 3
reſpondeant. Tantus natalium tuorum ſplendor, Laus perſonæ.
tam probè educata infantia & pueritia, tantum ingenij acumen, aliò te quàm ad ſocordiam vocant. Extimulent te, quæſo, ſpes præmiorum ampliſſimæ, honores, diuitiæ, voluptates, rerum om- Spes præmiorum, & metus.
nium diuinarum humanarumque cognitio, & (ſi plus cupias) nominis immortalis gloria; quibus ſemel omnibus te fruſtrari continget, ſi ad metam deſtinatam non peruenias, & ignominia, inopia, infelicitate, rerum omnium ignorantia & dedecore afficeris. Moueat te parentum amor, proximorum affectus, amicorum & affinium charitas, quos vnà non ſolùm immenſis doloribus, & irremediabilibus, adeoq; miſerandis lachrymis affici, verumetiam magnarum de te rerum expectatione fruſtrari continget, ſi in medio (quod aiunt)

curſu defeceris. Scis enim omnium in te non modò cognatorum, ſed etiam ciuium tuorum oculos coniectos, & animos ſuſpenſos, nec niſi eximium quiddam ſibi & patriæ de tua eruditione pollicentur, glorioſumq́; de aduerſarijs tuis triumphum expectant. E cõtrario, quis tibi plenè ſuggerat inuidentium tibi æmulationẽ, qua te anteuertere nituntur, & odiũ quo te ante finem deſtinatũ ſperant defecturum? Quos ſi de te (quod omen Deus auertat) triumphare contigerit, quanta illis tanquam de rapta præda exultatio? quanta nobis inſultatio? quanta illis gloria? quanta nobis ignominia? Et ego ſiquidem, & tui omnes patebimus vulgi ludibrio & ſempiterno opprobrio. Poſſem tibi exempla veterum proponere, qui nullum ſubterfugêre laborem, nullam irriſionem, nullam vel duram ſeruitutem, quò Philoſophiam apprehenderent; ſi nõ recentia, imò ſi non domeſtica in promptu ſint, & ad animum tuum extimulandum accommodatiſſima. An non auus tuus, an non auunculus tuus (vt reliquos ſileam) relicta patria, relictis rebus priuatis, omnem Franciam, omnem Italiam, omnem Græciam non ſine magnis incommodis peragrantes, poſt magnam eruditionem immortale ſibi nomen adepti ſunt? Et cùm ipſi primùm rerum inopes eſſent, tibi & poſteris diuitias & gloriam ſua eruditione pepererunt? Magnum ſi fortè cauſeris laborem, præmium opponam immortale. Certè (vt quidam ait) ſpes præmij minuit vim flagelli.

Odium.

Ab exemplis.

Confutatio.

Nec

Nec tamen tam ignauum te cenſeo, vt parui incommodi, quod ſubinde obeundum eſt, horrore frangaris, qui maximas hactenus ærumnas fortiſſimè pertuleris; ſed ante adeptam victoriā non poſſum non timere etiam tutiſſima. Oro te igitur, mi Hieronyme, & obteſtor per natalium tuorum ſplēdorem, per eximiam tuam indolem, per parentum & amicorum amorem, & omnium noſtrûm ampliſſimam de te expectationem, nequo ſubrepentè veterno fractus in ſtadio deficias, neque fatigeris, donec propoſiti certaminis βραβεῖον accipias. Vale. Epilogus

In Monitoria quoque Epiſtola, ſiue amicum de vitio caſtigamus, ſiue quid agendum ſit acriter admonemus, eadem ferè procedendi ratione vtimur, & affectibus mouendis vt plurimùm ſtudemus. Amant autem huiuſmodi epiſtolarum genera acrem & concitatam dicendi rationem, maximè ſicubi affectibus mouendis inſiſtimus, id quod non minùs quoque in orationibus obſeruandum eſt.

De Epiſtola Petitoria.

PEtitoriæ Epiſtolæ, qua ab amico aliquid poſtulamus, creberrimus vſus eſt: quapropter eius componendæ artificio ſummoperè ſtudendum eſt. Partes eius ſunt quinque.

In prima captatur, ſi neceſſe vel opportunum ſit beneuolentia, ſecundùm artificium generis Demonſtratiui.

2 In secunda, post Narrationem proponendum est simpliciter quod petitur.

3 In tertia, Petitionem ipsam possibilem, Honestam, & Iustam declarabimus. Hæc enim præcipuè (teste Seruio) in petitione ostendenda sunt, vnà cum gratias agendi modo, & remuneratione.

4 In quarta, Modum præstandi (si argumentum postulet) præscribimus.

5 In quinta, Gratitudinem & Remunerationem addemus. In Deprecationibus qnoque pœnarum hæ partes locum habent, nisi quòd loci status Assumptiui non parùm cum his commune habent: de quo in genere Iudiciali dicemus.

Paradeigma.

1 Captatur beneuolentia. EXpertus non raro clementiã & benignitatem tuam, pater optime, mea quoque erga te pietate, & in bonis literis tibi non ingrata diligentia fretus, paucula abs te petiturus aduenio, quæ pro tuo in me paterno affectu te mihi non negaturum confido. 2 Narratio cũ Prop. Traiecti adolescens quidam literis valedicturus, libros quosdam tum Græcos tum Latinos, Homeri videlicet & Vergilij, cum optimis cõmentarijs, opera, paruo admodum (vtpote pecuniarum indigus) venundare cupit. Et cùm iam iamq; eosdem mihi non solùm vtiles, verumetiam multùm necessarios fore considerem, oro paternitatem tuam, vt ad coemptionem eorundem sex aureos Carolinos ad me mittas. Id quod tibi non

modò

modò possibile, nempe qui (laus superis) sexcentos si res postularet, absque magno rerum tuarum dispendio mittere posses; verumetiam honestum, æquum & laudabile erit, & vtrique nostrûm vtilissimum. Quis enim non laudet parentis pro filij honestissimis literarum studijs iusta & liberalia impendia? Si in rebus liberorum ludicris laudatur nonnunquam patris largitas & liberalitas, quantò magis in serijs & necessarijs? Commodabis præterea plurimum meis studijs, quę nouisti sine libris proficere non posse. Commodabis non minùs tibi ipsi, qui duplo pluris, si noui essent, eosdem redimeres. Vt interim sileam, quòd cùm incredibili me primùm voluptate affeceris, etiam ipse non parùm in filio oblectaberis, & quòd arctiori me tibi amore deuinxeris, & acrioribus literarum studijs obligaueris. Et ne solicitus sis, cui propter tabellariorum fraudem & infidelitatem pecuniam tutò committas, si (vti confido) te precibus in meam sententiam perduxerim, numerabis eam præceptori meo istuc propediem profecturo transferendam, qui & hæc eadem tibi pro me suis verbis exponet, & quicquid dederis in vsum meum, plena fide suscipiet & transferet. Cùm igitur, mi pater, nihil esse putem, quod sobriæ huic petitioni meæ, tanquam improbæ, importunæ, aut vanæ obijcias, te etiam atq; etiam oro, ne frustreris me spe mea, sed paternum in me animum & affectum denuò me sinas experiri. Quod ad me attinet,

3 Honestū.

Ab vtili & iucundo.

4

5

inuenies me in re literaria solito alacriorem, in rerum vsu corporalium moderatiorem, & ad omnia quæ volueris vsque paratissimum. Vale.

De Epistola Consolatoria.

COnsolatoria Epistola est, qua amicum in rebus aduersis contristatum consolamur. Partes sunt quinque.

1 In prima, beneuolentiam captamus, aut per insinuationem à prudentia consolandi, aut ab officio nostro, &c.

2 In secunda, narramus breuiter infortunium eius, & proponimus non dolendum, aut non vsque adeò dolendum, &c.

3 In tertia, pro diuersa desolati aut doloris conditione, aut procedimus secundùm locos deliberatiuos, probantes neque satis honestum, neque satis pium, neq; satis iustum, neq; vtilem esse dolorē, &c. aut secundùm locos præscriptos in exhortationibus, studemus vel blandiendo vel increpando mouendis affectibus, aut alijs argumentis ex philosophia seu Scriptura sacra deprōptis vtimur, &c.

4. In quarta, confutamus. Quinta nota est.

Exemplum seu Paradeigma.

SI homini, præsertim Christiano, præcipitur gaudere cum gaudentibus, & flere cum flentibus, alterumq; alterius onera portare, improbus sim profectò, & amici nomine prorsus indignus, si

Exordiū. amico

amico dolenti non condoleam: improbus nihilominùs, si vulneri quouis modo mederi possim, medicamentum subtraham. Quanquam non dubito, pro tua eruditione, prudentia, mentisque constantia, plus animo te vigere, quàm corpore doleas, certoq; noui te longè meliùs tibi mederi posse siue consulere; malo tamen abs te ob insciriam rideri, quàm vel ignauiæ, vel ἀστοργίας insimulari, præsertim quòd subinde non minùs lenire volentis, ac medentis manus admittatur. Vulgò ferunt patrem tuum senem prouectæq; ætatis, virum optimum, mente integra, omnibus ecclesiasticis munitum sacramentis, inter liberorum manus diem clausisse extremum, omnibusque huius vitæ ærumnis ereptum, ad requiem æternam commigrasse. Et cùm cæteri moderatiùs id ferant, te vnū post immēsum luctum, neglecta re familiari, neglectis Musis, neglectis omnibus, nullam omninò consolationem admittere. Reuerà cùm in cæteris omnibus (mi cognate) te facilè superes, in hac vna te parte negligere videris. Non enim, mi frater, (quandoquidem communiter mecum Deum patrem appellas) non est, inquam, hæc tua secundùm Deum tristitia, quæ salutem, verùm seculi, quæ mortem operatur, vt Paulus in Corinthijs rectè distinxit. Et idcirco si mihi, imò Scripturæ & rationibus auscultes, ipsam tametsi non penitùs tollas, paululùm mitigabis. An non Christianus es? An non communi spe resurrectionis nobiscum viuis?

[Margin notes: Insinuatio. — 2 Narratio — 3. Propositio.]

Quid ergo non succurrit tibi eiusdem Pauli sententia? Nolo vos ignorare de dormientib. vt non contristemini, sicut cæteri qui spem non habent; & reliqua quibus resurrecturorum ordinem describit. Quid? non succurrit tibi sapientum omniũ facilè princeps post Salomonem filius Sirac? Modicum, inquiens, plora super mortuum, quoniam requieuit. Et si quidẽ naturam exuere non potes, mente tamen & spiritu eius impetus temperandus est. Dicis parentem optimum te amisisse, at tantò minùs tibi dolendum est. Nam si pater tuus in facinorosis actibus vitam finisset, posterísue stultitię & vesaniæ suæ vestigia reliquisset, habeas fortassis quod luctus vehementiores prætexas: iam nihil est quod excuses; vt non & hoc meritò reprehendam, quod amisisse dicis, quem in Christo viuere credis, quem resurrecturum speras, quem consortem gloriæ futurum non ambigis. An prudens agricola id frumenti quod seminat, quod occat, quod sarrit, perijsse arbitratur, quod ad vberes fructus reuicturum non dubitat? Certè nec caro viuificatur, nisi priùs moriatur. Seminatur in corruptione, resurget in gloria. Dic mihi, qui tantoperè plangis mortuũ senem, quid est quod te mouet ad lachrymas?. An quod mortuus est? An non in hoc natus est, vt tandem moreretur? An non iam nati statim desinimus esse? Cur igitur non plorabas, cùm primùm nosse eum cœpisti? At iam oculis mihi subtractus est, inquies. An non perpetuos

tuos decem annos procul à patre, procul à patria, in diuersis Academijs mecum versatus es? Quin tum plorabas oculis subtractum? Fortè denuò visurum sperabas. Esto; nonne & nunc eundem non decrepitum, non morosum, non veternosum: sed alacrem, lætum & immortalem in gloria visurum te speras? Tangat te communis mortalitas, & desine cum fato, seu potiùs cum natura & Deo pugnare. Moueat te honestatis ratio, & considera quàm turpe sit homini docto & prudenti eum immoderatiùs lugere quem reuocare non potes, quin etsi possis, ipse non cupias. Si qua pietate moueris in parentem, vt lachrymis indicare videris: aut doles ex ærumna transisse ad requiem, aut certè ex requie ad ærumnam redire desideras. An non vtrumque à pietate longè alienū? Nonne pietatem in impietatem conuertis? Deniq; patri non cómodas, tibi incommodas, coniugi, liberis, & omnibus qui te amant molestus es, omnesque mœroribus afficis. Tibi à fletu cessandū est, si nos omnes lachrymis, quibus te iustiùs, quàm tu parentem, plangimus, moderari desideras. Amodò ne sinas nos quæso maleuolorum exponi ludibrio, qui tuas lachrymas tanquā muliebriter profusas rident. Vale mi cognate, & siqua tibi est æternæ felicitatis expectatio, si quis mentis vsus, si qua honestatis, pietatis, & vtilitatis ratio, quæ tamé omnia in te summa nó ambigo; longiùs pelle abs te hanc immoderatam tristitiam, quæ non solùm corporis, verum-

Honestū

Confutatio.

etiam mentis robur attenuat. Iterum vale, & fac sentiam tibi exhortationem meam vel modicum contulisse, luctuique tuo modum quendam addidisse. Videre licet in hoc paradeigmate, quòd non parùm Consolatoria epistola cum Exhortatoria aut Monitoria conueniat, adeoque non admodum dispari artificio gaudeat, & concitatum dicendi genus, quod per commata potissimùm fieri consueuit, desideret.

De Epistola Conciliatoria.

EPistola Conciliatoria, qua nobis amicitiam alterius conciliamus, continebit tres partes.

1 In prima, virtutes & dotes eius ad quem scribimus, quibus nos in sui amorem, & ad ambiendam eius amicitiam prouocauit, quantum fieri potest, citra adulationem enarrabimus.

2 In secunda, amicorum eius catalogo ascribi verecundè & modestè postulabimus.

3 In tertia, si quid sit quod illum ad amandum nos prouocare possit, citra arrogantiam modestissimè exponentes, omnem nostram operam, integritatem, & fidem offeremus.

Exemplum seu Paradeigma.

NEscio, vir ornatissime, quo pacto nonulli virtute, ingenio & doctrina excellentes, quosdam vsque adeò in amorem sui & admirationem rapiant, vt non sinant eos quiescere, donec sese (quantalibet locorum intercapedine separati sint)

ſint) illis aliquatenùs adiungant. Oblatæ ſunt mihi lucubrationes tuæ, legi carmina tua, & (citra aſſentationem dictum exiſtima) nihil noſtræ tempeſtatis mihi contigit videre doctius, nihil venuſtius. Audiui manſuetudinem tuam, modeſtiam, comitatem, candorem, reliquas animi tui pulcherrimas dotes & ingenij ornamenta, & mehercule non poſſum, quin vltrò me, tametſi impudentiùs, ingeram. Oro te igitur, vt me quoque (licèt inutilem amatorem, licèt ignarum, licèt incognitum) amicorum tuorum albo annotare digneris, vt iſtic habeam te vel vnum, quicum familiariter ſubinde & iucundè diſputem. Non auſim tibi promittere in me plurimam eruditionem, cumulum virtutum, & amplas ingenij mei dotes, quas nec ipſe profectò in me deprehendo; verùm ſincerum amorem, fidem integram, & mutuam beneuolentiam fidenter offero. Habebis me ſiquidem tui ſemper abſque ſimulatione amantiſſimum, cui tutò omnia committas, & qui tibi non ſecùs ac ſibi commodare ſtudebit. Vale, vir ornatiſſime, & te (ſi honeſtè dici poſſit) perditè amantem redama. Vale ex Traiecto, 16. Kalendas Auguſti, Anno 1543.

Tertia quoque pars huius generis non inſcitè poteſt ſecundum occupare locum, vt ſecunda ſit vltima, quemadmodum quiſq; ſtudioſorum citra præceptum & abſque paradeigmate facilè aduertit. Studemus enim, ſicubi poſſumus, breuitati.

Poſſent & alia quædam Epiſtolarum genera

ſub genere Deliberatiuo comprehenſa ſubnecti, verùm cùm videantur manifeſtè ad præcedentia reduci poſſe, breuitati ſtudentes, ad ea quæ ſub genere Iudiciali militant, transeamus.

De genere Iudiciali, & ſtatibus eius.

GEnus Iudiciali, quo accuſamus aut defendimus, & quod à rhetoribus coram iudicibus olim tractari conſueuit, hîc paulò fuſiùs explicandum eſt quàm ſuprà monuimus. Huius enim deſcribunt rhetores ſtatus tres: Coniecturalem videlicet, Iuridicialem, & Legitimum, ſine quorum diſcretione & dijudicio nihil certi de locis huius generis præſcribere poſſumus. Singulorum enim ſtatuum proprij ſunt loci. Tametſi enim in duobus ſuprà poſitis cauſarum generibus ſingula themata ab oratore tractanda, proprium ſuum ſtatum, id eſt, certum aliquem ſcopum habent, in locis tamen aſſignandis ferè nulla eſt diuerſitas: hîc autem ſcias in quo ſtatu tractandum ſit thema, ſiue orationem habeas, ſiue epiſtolam ſcribas, quibus locis vtaris.

Eſt autẽ ſtatus (ne id imprudens omiſiſſe videar) caput cauſæ, ſeu quæſtionis ſummarium & generale, ad quod orator omnia confert argumenta, & auditores præcipuè ſpectant. Naſcitur autem ex triplici quæſtione, videlicet, An ſit factum quod alicui obijcitur, Quale ſit, & quid, vt patebit.

Status

De statu Coniecturali, & locis eius.

STatus Coniecturalis, quem & Inficialem dicunt, nascitur ex quaestione, an sit. In eo siquidem coniecturis, seu tecmerijs(vt Graeci dicunt) agitur,an is, de quo suspicio est,scelus admiserit.

Huius status 2.sunt loci generales,
- Voluntas, qua voluisse verisimiliter ostenditur.
- Facultas, qua commodè potuit.

Voluntas rei inuestigatur,
- A Qualitate personae accusati, videlicet, à Natione, Patria, Natalibus, Ingenio, Moribus,Studio,& caeteris personarum circumstantijs, de quibus in Dielecticis nostris, lib.5.
- A causa, qua facinus susceperit, vt si affectu irae, odij, vel auaritiae impulsus, aut spe commodorum, vel timore incommodorum inductus fuisse ostendatur.

Hi pariter Accusanti,& Defendenti conueniunt in Confirmatione.

Facultas inuestigatur,
- Ex Viribus,Auxilijs,Instrumentis,Loco, Tempore,& caeteris rerum circumstantijs,de quibus item in Dialecticis nostris.
- Ex signis,tum antecedentibus,hoc est, per verba aut facta,quae facinus praecesserunt;tum consequentibus,quae facinus secuta sunt.

Quoniam autem Signa,si manifesta sint, maximè veri similitudinem prætendunt; adduntur Defendenti præter prædictos,quos cum Accusante communes habet alij duo loci sequentes, quibus signa dilui seu refelli possunt.

Loci 2.Defensoris tantùm, scilicet:
- Absolutio,qua docet signum bono animo accidere potuisse, aut citra dolum malum.
- Inuersio, qua docet signum non contra,sed pro reo adduci.
- Addunt Inficiationem.

Cæterùm(ne quis id imprudenter omissum causetur)non modò in hoc statu Coniecturali, verumetiam in duobus sequentibus tot partes orationis sunt, quot in superioribus duobus generibus: nempe, Exordium, Narratio cum Propositione. Breuibus siquidem exponemus factum, de quo est controuersia, & statum ex narratione elicitum proponemus. Confirmatio & Confutatio in hoc statu eadem est cum præcedentibus locis. Peroratio seu Epilogus, mouens ad affectum vel iræ,vel clementiæ,&c.ipsos iudices.

De statu Iuridiciali.

STatus Iuridicialis, qui & Qualitatis & Negocialis dicitur, est,cùm iam non coniecturis agitur,quia de facto constat, sed an iure an iniuria factum sit, disceptatur. Nascitur enim hic status

ex quæstione (vt dictum est) quale sit. Partes orationis sunt eædem cum superioribus. Loci autem Confirmationis diuersi sunt, prout hic status duplex est. Nam alius est Absolutus, quo simpliciter aliquid defendimus: alius est Assumptiuus, cũ rebus extraneis non tam ad defendendum, quàm ad excusandum vel mitigandum vtimur, quòd causa per se inualida est, nec defensionem admittit.

Loci status Absoluti sunt sex aut septem.

- Natura, hoc est, ius naturale.
- Lex, id est, ius scriptum.
- Consuetudo patriæ, si bona sit & probata.
- Aequum & bonum siue ἐπιεί-κεια, qua pro sanæ mentis iudicio quod æquum & decens est iudicamus.
- Pactum cum aduersario.
- Iudicatum, vel simile à Iudice pronunciatum.

Loci status Assũptiui sunt tres vid. criminis.

- Translatio, cũ reus dicit indignitate & turpitudine alicuius facti se ductum ad crimen.
- Remotio, cùm in alios reijcit, qui iusserunt, suaserunt, fefellerunt, &c.
- Concessio, quæ continet Purgationem, & Deprecationem pœnæ.

Purgatio est, dum fatetur se quidem peccasse, verùm non studio, sed per imprudentiam aut casum. Deprecatio autem est, qua implorat misericordiam Iudicis, præsertim dum alij loci non suffragantur, per laudes, per obtestationes, per exempla, &c.

Addunt nonnulli Comparationem, qua ex duobus malis & alterutro fieri necessario id admisisse nos dicimus, quod tolerabilius iudicauimus.

De statu Legitimo, seu Legitima constitutione.

STatus Legitimus, seu legitima constitutio, qui & Definitiuus dicitur, ex quæstione nascitur, Quid sit: cùm videlicet generali propositione statuimus, quid velimus, aut iudicemus de facto.

Spectat autem maximè ad scholas & doctorum disputationes, & in Epistolas præsertim familiares rarenter incidit. Tractatur autem præcipuè locis Dialecticis in confirmatione.

Definitio, qua definito vocabulo res controuersa cum ea cõuenire, vel non conuenire ostenditur, per genus, differentiam, causas, effecta, &c.

Αντινομία, id est, Contrarietas legum, qua pro ratione facti accusandi vel defendendi, alteram

teram interpretabimur, vel abrogatam docebimus, & alteram seruabimus.

Huius status Legitimi 6. sunt partes.

Scriptum & sententia; hoc statu obscuriorem Scripturæ sacræ vel profanæ locum interpretamur, ne διανοίᾳ, hoc est, sententiæ contrarius videatur.

Ambiguum; in hoc vocem alicuius legis, aut Scripturæ ambiguæ significationis, secundùm alios Scripturæ aut legum locos congruè interpretamur.

Ratiocinatio, qua casus nulla lege determinatus ad similem lege cautū refertur, & secundùm eum determinatur, aut iudicatur.

Translatio, cùm reus vtitur exceptione, ostendens se non debere vel ab hoc actore vel coram hoc Iudice, vel hoc tempore, vel hoc loco, vel hac lege accusari.

In hoc quoque statu partes orationis totidem, quot in superioribus numerantur, Exordium, Narratio, &c.

Hæc paucis de generis Iudicialis statibus & eorum locis perstrinximus, nunc ad aliquot Epistolica exempla transeamus.

De Epistola Criminatoria, seu Accusatoria, in statu Coniecturali.

OCcurrit meritò primo loco sub hoc genere causarum Iudiciali Epistola Criminatoria vel Accusatoria in statù coniecturali, qua aliquem coram amico vel inimico accusamus, & his partibus, forma, & ordine constituitur.

1. Primum, ordiri licet à quæstione, vel exclamatione, qua nostrum exaggeramus dolorem, aut criminis atrocitatem.

2. Secundum, rem ipsam verisimiliter narrabimus, breuiter argumentorum semina admiscentes, aliquem tandem criminis authorem verisimiliter proponentes.

3. Tertium, probabilibus argumentis rem docebimus, prædictis coniecturarum locis vtentes.

4. Quartũ, malorum quodam Epilogo aduersarium obruemus, hortantes amicum, vt vel sibi ab illo caueat, vel in illum animaduertat, vel nostræ calamitati quouis modo subueniat.

Paradeigma in statu Coniecturali.

NEscio quibus tibi verbis, amice integerrime, infelicitatem meam ex æquo deplorem. Tanta me semel diuersarum rerum oppressit calamitas, vt cogar tibi (tametsi non libenter faciam) Cornelium illum criminis insimulare, quem mihi quondam tantoperè studuisti commendare, vt tua consolatione

ſolatione ſuffultus, in ipſo infortunio non prorſus animum deſpondeam. Audi Tragœdiam. In capite huius ſacratiſſimæ quadrageſimæ, cùm poſt curatam (vt fieri ſolet in Carniualibus) aliquantò lautiùs & liberiùs cutem, tota ferè familia ſub intempeſtæ noctis ſilentio ſomno oppreſſa foret, ego (vt ſuſpicor) ob turbam experrectus præuiam, ſtrepitũ audio tum foris, tũ in Cornelij tui cubiculo. Verùm nil mali ſuſpicatus, rurſus obdormiſco. Quid multa? Cũ horâ matutinâ acriùs me pungeret mali ſuſpicio, ocyùs ad officinam ſecedo argentariam, quã proh dolor euerſam & compilatã rurſus inuenio, argentum, aurum, gemmaſq; precioſiſſimas, & vaſa tum aurea, tum argentea non pauca ſimul aſportata. Curro furibundus haud ſecùs ac vrſa raptis catulis ad Cornelij cubiculũ, & deprehendo eum tãquã omninò facinoris ignarum quietè dormientẽ. Miror, hæſito, conuoco familiam cùm coniuge, & vicinos omnes, nec præter nocturnos quoſdã ſtrepitus & muſſitationes aliquid certi. Interrogatus denique ſeriò Cornelius ipſe rubore pariter & lachrymis ſuffuſus, multa deuotione & obteſtatione iurauit, ſe prorſus omnium rerum eſſe ignarum. Inſuper & poſt hanc rerum turbam, collectis ſarcinis palam omnibus (quod vetare nec vellem nec poſſem.) Louanio valedixit. Et ecce poſt tertiam dierum hebdomadem, quidam Lutetiâ rediens indicat, inſperatò eundem adoleſcentem cũ puella quadam illuc aduenisse, & rebus omnibus

Narratio.

Status. abundare. Quid colligā ex omnib. his, mi Georgi, nisi ipsum Cornelium, cuius tu indolem, eruditionem & mores tantis præconijs extulisti, quem & ego tuo nomine non secùs ad filiū in ædes meas excipi, (citra obiurgationē intelligas, quæso, & absque stomacho prolatum) huius furti (si non simul omnes me fallunt coniecturæ) authorem esse, qui & me, & cum coniuge liberos, totamq; familiam

Qualitas personæ. euertit, perdidit, extinxit? Mentior si non & ipsa facies quantumlibet innocētiam præ se ferat & probitatem, fixiùs consideranti furacitatem indicet; si non crebra mendacia probent, si non alia munuscula interim sublata testentur: vt interim nihil de natalib. eius, quos tu tantoperè cōmendasti, dicam. Promittebat sibi ni fallor, ex his meis si conuasare

Causa inducens. posset bonis, & fugere, longam felicitatem, qui domi meæ hactenus, quòd parentes tenuis essent fortunæ, admodū tenuiter alitus est; & alia fortassis tum commoda tum voluptates, ad quæ ea solet

Facultas ex circūstantijs. ætas magis esse propensa. Adiuuit eum tempus nocturnum, locus ad eijciendum opportunus, somnus post pocula profundior, & meretricula (quod facile colligimus) foris quælibet transmissa susci-

Ex signis. piens. Quid quod in ipsis etiā Bacchanalibus cum eadem versatus, secreta nescio quæ tractasse visus est, & feliciorem se breui conditionem (nempe ex felicitate mea) habiturum testatus est? vt hoc interim sileam, quàm diligenter subinde claues meas intuitus sit, quàm valida claustra, quàm operosos

crassosq; clathros miratus sit? Si non is author furti, vnde illi tam subitanea opulentia? vnde cultus corporis? vnde vestitus splendidus? vnde omnia noua? Etiam si ipsam fortunam (quod aiunt) captiuam abduxisset, non potuisset hæc omnia subitò simul corradere. Videat nunc quisque anne sit aliquid hoc furto, imò non furto, sed latrocinio atrocius, aut mea infelicitate infelicius? Fidem violauit, pro summis beneficijs summam iniuriam reddidit, se traduxit, te pudefecit, me perdidit, & cum coniuge liberos mendicitati adegit. Hæc scribere volui, amice integerrime, non vt te incusem, aut improperio afficiam, sed vt fratrem meum moneã, ne si denuò ad te redeat, te denuò decipiat, & si absq; tuo fieri queat incõmodo, ad restitutionẽ compellas. Neq; enim induci possum, vt credam post tot & tam manifestas coniecturas & signa alium huius furti authorem, quàm dictum Cornelium suspiceris. Interim tu cura pro solita tua beneuolentia, vt me literarum tuarum solatio refocilles, ne prorsus animum labefactatum despondeam, aut ipsa calamitate oppressus deficiam. Vale. Epilogus.

De Epistola Defensoria in statu Coniecturali.

EPistola Defensoria in statu Coniecturali hoc pacto scribenda est.

Primùm vel à nostro officio, vel à persona defendendi exordiemur: vt à commiseratione, citra proprium incommodum, &c. 1.

2. Secundo loco, crimen insimulatum verisimiliter abnegabimus.

3. Tertio, probabilibus argumentis secundùm locos coniecturales, rerum, hoc est, accusatum, insontem declarabimus.

4. Quarto, signa & circumstantias quæ maximè contraria videri possunt, per locos defensoris confutabimus.

5. Quinto, studebimus ex pręcipuis, quibus vsi sumus argumentis, amicum (modò amicus sit) in nostram sententiam perducere: aut inimicum cum obiurgatione cogere. Si res quoque postulet, affectum iniuria consolabimur.

Exemplum seu Paradeigma.

1. Exordiũ. SI liberare pręcipit Scriptura insontes quoslibet qui ducuntur ad mortem, & vetat cæcum errare facere in itinere, debeo profectò amicum, imò filiũ meum, quem tibi pridem tantoperè commendaui, & excusare & defendere, te quoq;, mi Chysogone,
2. iniquæ suspitionis errore liberare. Scribis officinã tuam argẽtariam prorsus expilatam, te quoq; omnibus sublatis ad extremam redactũ infelicitatem. Doleo mehercle tuũ tam graue infortunium, neq; hoc secus ac proprium sit ipsum, mentem meã discruciat. Verùm quòd Cornelium huius furti & temerè & falsò insimulaueris, tam euidentibus (vt animo confido) rationib. & argumentis docebo, vt etiã si coneris, obuiare non possis. Silebo parentũ

eius

eius & omnium natalium, tametsi fortunæ tenuis, probam tamen & semper integram conuersationem. Silebo adolescentis apud nos vsque iam inculpatos & incorruptos mores. Silebo deniq; eius etiam (vt audio) apud vos crebras vigilias, sobrium victũ, & perpetua bonarum literarum studia, quæ sola quibusdã fortè videãtur obiectio crimini purgando posse sufficere. At qui miror te virũ prudentem, & aliquando nõ frigidè ἐν τῇ φυσιογνωμονίᾳ versatum, ex facie eius seu corporis dispositione facinoris coniecturam sumpsisse, cùm frons lata, oculi demissi, palpebrę planæ non nisi liberalitatem, nisi pudicitiam, nisi simplicitatẽ præ se ferant; verùm id tibi vt homini δεινοπαθεῖ etiam vltrò concedere debeo.

3. Qualitas personæ.

Veniam ad ratiocinationem qua conijciebas eum fortassis spe magna commodorum ad crimen inductum, quibus videlicet & suæ inopiæ subueniret, & suæ voluntati satisfaceret. Certè negare non possum, improbos vel modico quæstus respectu illici posse ad facinus, verùm ne quidem θᾶσσος ἀγαθῶν, neq; σωρὸς ἀγαθῶν probum adolescentẽ, probis prognatum, probè enutritũ, cũ probis versatum ad peccandum inducat.

Ratiocinatio.

Nec procedit, quòd inopiam causaris, cùm per me largiùs ei suppeditatum sit (quod ad victum necessarium & vestitum attinet) quàm ipse vel cupiuerit vel vti voluerit, Et si Deus optim. max. ei vitam prorogauerit, tum senectus vltima, præter diuitum quorundam cognatorũ amplas hæreditates, tum

Causa inducens.

ipsa eius eruditio ampliorem ipsi felicitatem pollicetur. Quid igitur cum dedecore etiā concupiscat, cuius neq; in præsentia, neq; in posterū indigebit? An fortè vt scortum (quēadmodū tu putas) nutriat? Cur non idem meis, quas ei perpetuò afferebam, facultatib. antè factitabat? Certè nisi prorsus insanisimus, malimus omnes sine discrimine abuti spōte oblatis, quàm periculo iuguli nostri furto ablatis.

4. A signis antecedentibus. Iam quæ de strepitu facto in cubiculo, dictis, factis, alijsq; loci vel temporis circumstātijs obijcis, cassa (quod aiūnt) nuce vaniora sunt. Nō incredibile est adolescentē, eodem quo tu experrectū fragore & strepitu, paululū obstrepuisse. Et quid si dixerit se olim ditiorē futurū? Ergone ex furto magis, quàm bonis hæreditarijs? Claues meas (inquis) & clathros diligentiùs cōsiderauit. Quid audio? quasi nō soleamus res quaslibet industriè & artificiosè factas, præsertim si acri quodam ingenio simus præditi, exactiùs cōsiderare. Pereat necesse sit Apelles cum arte sua, si tot insidiatores, quot inspectores habiturus sit. Exilior est quā vt de tempore & loco cauillationē puerilem fauillā, quæ non minùs probo ad vertutē quàm improbo ad scelus opportuna sunt. Ad hoc tandem venio, ad quod tu non secùs atq; ad scopum quendam suspicionis tuæ summā dirigis, quòd videlicet seriò interrogatus, cum fletu erubuit, quòd tandem fugit, ne dicā opprobrio cessit: quòd prætereà cum eadem meretricula, cum qua priùs loqui visus est, rebus omnibus affluens

Absolutio.

Luto-

Lutetiã venit. Vt ad postremũ respondeam: Si vel pudicitia Cornelium purgabit à furto, vel impudicitia damnabit, & furti arguet, omninò nihil ages. Neque enim Parisios is vnquam vidit, neque istinc mulierculam abduxit: sed quarto die à furto (vt scribis) domi tuæ facto, mœstus huc venit, & adhuc domi meæ verecundus contabescit. Ausim illum fidentiùs rerum tuarũ compilatorem, aut furti conscium asseuerare, qui mendacio suo hunc Parisijs agere dixit, quò mali de se suspicionẽ tolleret. Quid ergo erubuit, inquis? quid si innoxius erat, aufugit? Quid quæso, mi Chrysogone, tu cũ adolescens esses, facturus eras, si seriò te quispiam furti insimularet, si fama crebresceret, si omnium in te oculos coniectos cerneres? An non post ruborem identidem fuga opprobrium deuitares, & periculũ declinares? Cùm igitur, vir prudentissime, coniecturæ tuæ neq; voluntatem probent, neq; facultatem arguant, & nonnulla quę obijciebas, contraria deprehendimus, cessabis amodò probo adolescenti tantæ improbitatis crimen impingere. Expectabis animo paulò mitiore dies pauculos; an vltrò se verus ingeret facinoris author: nec me putes velim hæc tibi impropoperandi animo virulenter obtrusisse, sed, vt Cornelio meo & tibi iuxtà consulerem, animo candido respondisse, nempe vt illi infamiam, tibique falsam suspicionem auferam. Vale, & secundas meas literas, quibus te in tanta rerum tuarum calamitate solari conabor, expecta.

Inuersio. vel infitiatio.

De Epiſtola Expoſtulatoria.

CVm locis quoque ſtatus Coniecturalis nonnihil commune habet (licèt in Iuridiciali magis verſetur) Epiſtola Expoſtulatoria, qua cum amico, interdum quoque cum inimico de officio non pręſtito expoſtulamus. Hanc tribus partibus, ſi familiaris ſit, abſoluemus.

1. In prima arguemus amicum non præſtiti officij, verùm id admodum leniter & clementer, niſi familiaritas etiam ſeueritatem, etiam iocos admittat.

2. In ſecunda præcipuam vnam aut alteram, plures quoque, ſi opportunum ſit, explicabimus rationes, propter quas meritò non debeat negligenter reperiri.

3. In tertia, voluntatem eius excuſantes, aliud quiddam in cauſa fuiſſe videbimur ſuſpicari, hortantes eum nihilominus ad veteris amicitiæ iura.

Quòd ſi argumentum poſtulet beneuolentiæ captationem in Exordio, & Confutationem, iam quinque partes numerabimus. Libertas Epiſtolica multa ſemper tollere & addere poteſt.

Paradeigma.

1. QVid eſt, mi Theodore, quòd iam à natali Chriſtiano plus minus denas Trebonio noſtro ad te literas dedi, & tu vix vnis quidem reſpondiſti? Vſque adeóne refrixit tua erga me vetus amicitia, vt ne quidem me ſalutatione digneris? Si non te

toties anteuertissem, toties sollicitassem, toties rogassem: immò si non me totum tibi aliquando impendissem, æquiùs profectò me neglectum tolerarem. Nonne ego te ab ipsis (vt ita dicam) crepundijs puerum enutriui, primamque tuam infantiam formaui? Nonne te semper vt fratrem, imò vt filium charissimum habui? Quid ergo in causa est, quòd me ex amicorum tuorum albo, & ex pectore tuo tam citò eraseris? An naturæ, æquitatis, aut bonitatis ratio hoc suadet? Quæ lex, vel sacra vel profana, quæ consuetudo hominum probata, quæ vel impiorum æstimatio seu sententia hanc tuam non damnet taciturnitatem? Certè cùm hinc discederes, aliter pactus es mecum, secùs pollicitus es. Verùm cùm mihi prorsus persuadere non possim, te aut mei oblitum, aut crassa quadam negligentia amicum non curasse, sed aut valetudine impeditum, aut rerum vicissitudine distentum scribere non potuisse, oro te vt vel tandē vnis ad me redditis literis, meis pluribus respondeas, mentique meæ scrupulum suspicionis eximas. Vale

(margin: 2. — Loci status absoluti. — 3.)

De Epistola Purgatoria.

EPistolam Purgatoriam, propter argumentorum varietatem, vniformi & certa ratione tractare vix possumus. Id tamen (præsertim si expostulationi respondendum sit) obseruandum est, vt in exordio seu in Epistolæ nostræ primo loco, 1. nos amici expostulatione non modo non offensos,

verumetiam plurimùm delectatos dicamus.

2. Secundo, abhominabimur, si falsum est quod suspicatur amicus, cum modesta quadam obiurgatione.

3. Tertio, causas verisimiles secundùm locos status Assumptiui ponemus, quibus obiurgationem de officio minùs pręstito diluemus: addentes etiam

4. Quarto, si necesse sit, Deprecationem.

5. Nouissimo loco studebimus affectibus mouendis, & amicitiæ redintegrandæ seu stabiliendæ.

Exemplum Purgatoriæ, super amica expostulatione.

1. EPistola tua, præceptor humanissime, qua mecum de officio dilectionis expostulas, mirum in modum me delectauit. Gaudeo profectò mihi datam (quod aiunt) ansam, crebrioribus, quàm hactenus, te literis sollicitandi. Id tamē vnum malè me habet, quòd suspicaris me vel ingratum beneficij tui non meminisse, vel si meminerim, lite-
2. rario officio non ostendisse. Sine quæso præceptor, vt tametsi iunior multoque inferior, paucis te arguam. Quid est quod tam temerè de me tam indigna suspicaris, qui temeritatem in me tantoperè consueuisti reprehendere? An vel verbo vel signo aliquam in me vnquam deprehendisti ingratitudinem? An intra pauculos quibus absui menses, veterem rescindere potui, nihil abs te læsus, amicitiam, qui antè tui semper fui studiosissimus? Ne quæso præceptor optime, tam iniqua minimeque ve-

verisimilis menti tuæ suspicio insideat. Nam quemadmodum pridem nihil mihi dulcius tua amica consuetudine, ita nunc quoque nihil mihi prius, gratius, lætius est tua amica confabulatione; quam quia coràm labiorum strepitu præstare non possumus, literis eminùs exprimamus oportet. Sed inquis: Quid igitur non stas literarum conuentis? Cur sæpenumerò prouocatus, ne semel quidem rescribis? Audi rationem. Iam sextus agitur mensis quòd istinc Louanium profectus sum, & principio quidem (vt decebat) literis meis te prior salutaui, & pectoris mei gratitudinem, quibus potui verbis expressi. Deinde attulit mihi Aegidius tabellarius noster literas tuas salutaribus monitis, & (si dici liceat) diuinis tuis præceptis refertas, quibus (vt nosti) omnem meam operam, studium, solicitudinem tibi offerendo, modestissimè respondi. Primo mense elapso, iussu parentum, quibus non obtemperare religio est, in Gallias concessi, exploraturus an ne ibi literaria mihi palæstra magis arrideret. Vbi perpetuos tres menses penè frustrà versatus, vix quinto mense ad septimum Kalendas Augusti Louanium reuerti. Inueni autem literarum tuarum aceruum multò mihi omnium iucundissimum, apud hospitem meum repositum, quibus semel vnis respondisse non satis arbitratus, binas etiam iusto prolixiores reposui: quarum alteras Petro Delfio, commilitoni quondam & sodali meo; alteras Henrico

Dordraceno ſcholæ tuæ auditorib. diuerſo tēpore tibi reddendas tradidi; ex quibus dignaberis, reuerende Præceptor, exactiùs rei veritatem inueſtigare (neq; enim, tametſi non ſatis in commiſſo fideles, ibunt inficias) & eaſdem exigere. Et cùm illa quæ dudum ſcribebam vera didiceris, faciant hæc tibi fidem reliquorum. Si crimen eſt, quòd non reſpondi, abſentiæ meæ imputabis, in qua etſi otium ſcribendi daretur, commodus deerat tabellarius. Imputabis & illorum infidelitati, qui tibi Epiſtolas meas nondum reddiderunt, quos tamen certò ſperaueram rem probè curaturos. Quin etſi
4. nondum tibi me ſatisfeciſſe videar, adhuc confiteor quamcunque citra conſcientiam admiſerim negligentiam meam, & deprecor iram tuam & indignationem; tu pro ſolita tua clementia, oro & obſecro, delictū condona. A modò nihil in me ſocordiæ, nihil ingratitudinis, nihil aſperitatis deprehendes, ſed ſummam in amicitia cōſeruanda & extendenda mei animi conſtantiam. Vale, ex Louanio, octauo Kalendas Septembris.

De Epiſtola Accuſatoria in ſtatu Iuridiciali.

IN ſtatu purè Iuridiciali cùm videlicet de facto conſtat, ſi quem accuſare decreuimus, & is coram quo accuſandus ſit, nobis eſt amicus, ordimur vel à perſona noſtra, vel eius ad quem ſcribimus; aut ſi ad eum attinet reus, Inſinuatione vtimur, de qua ſuprà dictum eſt. Si autem amicus non eſt,

aut

aut inuehimur tantùm in ipſum cui ſcribimus aduerſarium; in Prima parte Epiſtolæ perſtringimus ipſum, execrantes malitiam ſtudiorum eius, cum exaggeratione delicti. 1

In ſecunda, Narratione præmiſſa, proponimus nulla prorſus ratione defendi poſſe vel excuſari, quod commiſſum eſt. 2

In tertia, oſtendimus ſecundùm locos huius Status Abſoluti negatiuos quod propoſuimus: & ſi cauſæ poſtulet, etiam Status Aſſumptiui locos in Confirmatione adhibebimus. 3

In quarta, per Epilogum recitatis breuiter argumentis præcipuis, mouendis ſtudemus affectibus, vel ad pudorem, vel ad indignationem, vel ad vindictam, vel ad commiſerationem læſi, ſi ad inſontes ſcribimus. 4

Paradeigma pro Inuectiuis.

SI tanta ſubinde confidentia & animi robore reſtitiſſes hoſtibus tuis, cruente latro, qui te eneruiter è proſtibulo fugientem cõficere videbantur, quanto nunc aſtu & crudelitate in bene de te meritum conſobrinum tuum (ſi vera ſit fama) graſſatus es, haberes fortaſſis quo inſolenter gloriareris. Nunc autem poſt tuas rapinas, poſt tuas commeſſationes, poſt tua ſtupra, poſt tua adulteria, & reliqua pudendorum ſcelerum facinora redargutus; & quod flagitioſiſſimum eſt, poſt huiuſmodi redargutionis ſanguinariam vindictam, qua fronte ad- 1

huc audes, erecto collo, & quasi rē probè gesseris, 2 proborum cōsortio tē iactabundus ingerere? Quis Scytha, quis Turca, quis alius quispiā barbaræ nationis homo, post tantā impietatē non vereatur, nō erubescat, nō cōtremiscat? Ante dies siquidē paucos (vt certa relatione audiui) cum idē cōsobrinus tuus Sophronius, adolescens citra controuersiam probus & integer, duriùs aliquantò quā volebas, post crebrò factas tibi blandas admonitiones, non clancularia (quæ fortassis dissimulanda viderētur) sed manifestaria tua stupra reprehendisset, quò te primū, deinde & tuos probro & infamia liberaret, grande sibi veritate malū & odium acerbū conciliauit. Nam post correptionē cùm te bile concitatū ad cœnā honestā, quanquā fortassis pro ganeonis palato non satis delicatam, vocasset, tu dissimulata ira pectorisq; tui virulētia aduenisti, & inter faceta colloquia, læta pocula, & candidos hilaresque cōuiuas, eundem nihil de te mali suspicatum, cùm poculum labris admouisset, non secùs ac latro, ex insidijs adortus, & stricto gladio cranium eius grauiter vulnerasti: secturus nimirùm, nisi poculo obiecto ictum mitigasset. Quod parricidiū, quod latrocinium hoc possit crudelius excogitari? Quis
3 n. atrocius latrocinium perpetret, quàm qui simulata amicitia amicū sui studiosum, adhæc cognatū & ho[illegible] iuguletr? Quæ tandē naturæ lex? quæ scripta [illegible] quæ probata cōsuetudo? quæ vel æqui & boni ratio nō prorsus dānet? non detestetur, nō execre-

execretur tantum flagitium? Si lege diuina fratri tuo vetaris irasci, vetaris indignari, vetaris afficere probro seu contumelia: annon multò maximè vetaris verberare, vulnerare, occidere? Annon te terret lex vetus? Qui fuderit (inquit) humanum sanguinē, fundetur sanguis eius. Nónne & ipse in Euangelio suo nouæ legis perinde ac veteris author Dominus Iesus inquit: Omnis qui gladium acceperit, gladio peribit? Annon & humanæ leges varijs modis eadem sanxerūt? Finge adhuc (id quod planè finxisse videris) nulla tibi lege scripta vetitā esse iniuriam & cædem, annon ipsa naturæ mentibus humanis insculpta lege: Quod tibi nō vis fieri, alij facere vetaris? Nónne igitur plus quā belluinū est, diuinis, humanis, & naturæ legib. nō terreri, nō cōpesci? Quod si deniq; nec deos timebas, nec homines verebaris, cur nō vel ipsa te probitatis & æquitatis ratio à flagitio cōtinebat? Nónne probis satus parentb. probis cognatis, probè educatus, & hactenus cum probis, ipse licet improbus, versatus, infando dedecore te dehonestas, dū tibi cognatū, te diligentem, de te bene merentē, tuæq; saluti piè consulentē, inter geniales epulas, probissimum improbissimus obruis, lanias, enecas? Vide (si vel minima tibi sit rationis scintilla) quanto probro te primùm tuosq; parentes, & nos omnes tibi consanguineos ac veteres amicos simul affeceris, cùm te nobis nōn hominē, sed belluā: non consanguineū, sed sanguinariū, sed sicarium, sed parricidam,

Lex.

Natura.

Aequum & bonū.

Iudicatū. ſed carnificem, ſed latronē exhibueris. I nunc la-
tro, & ſcrutare Scripturas, ſcrutare hiſtorias, ſcru-
tare cuncta tum priſcorum tum recentium monu-
menta, & obſerua num aliquid huiuſmodi factūm
reperire poſſis, quod non vbiq; gentium omnibus
ſeculis, diuinis pariter & humanis legibus manife-
ſtè damnatum ſit. Et cum nullum inuenias, ſcru-
tare deniq; cunctos verſutiſſimi ingenij tui angu-
los, & vide num quid ex omnibus inuenire queas
quod flagitio tuo mitigando vel excuſando, cùm
defendere non poſſis, prætexere queas. Et cùm
vniuerſa calliditatis tuæ latibula euolueris, nihil
quod mitiget, quod minuat, quod eleuet, ſed quod
exaggeret, quod augeat, quod aggrauet ſcelus in-
Trāſlatio uenies. An aliquod conſobrini crimen comminiſci
poteris, cuius indignitate ſeu turpitudine compul-
ſus ſis ad cædem? niſi fortè Chriſtianā eius incre-
pationem & exhortationem turpitudinis inſimu-
les, cui non niſi quod fœdum, pulchrum iudicatur.
Num te quiſquam vi, fraude, iuſſu, ſuaſu ad cri-
Remotio men adegit vel induxit? Neminem effinges, niſi
fortaſſis humani generis hoſtem diabolū, in cuius
te leges, conſilia, ſeruitutē iuraſſe oſtendis, eiuſq;
parêre iuſſibus glorioſum iudicas. Si per impru-
dentiam, per infortuniū, abſq; ſtudio & dolo ma-
Purgatio lo læſiſſes; plus dicam, ſi prior iniurijs, probro, vel
& Depr. conuitio laceſſitus læſiſſes, haberes quo te vel pur-
gares, vel certè culpam mitigares, & remiſſioni
locus eſſet: at iam tibi prorſus omnis adempta eſt
pur-

purgationis & deprecationis ansa. Atqui dicas: Quid illi rerum mearũ curatio erat? Nunquid ego ad illius arbitriũ viuere compellar? Quod si non, quid blaterationib. suis bilẽ mihi mouit? quid inquietauit? quid molestauit? Quin, sinit meopte me more seu consilio viuere? Frigidius quidẽ id quàm refelli debeat. An non cuilibet Deus mandauit de proximo suo? An non fratris quisque sui studere saluti obligatur? An quoque tibi blaterasse visus est, impudentissime hominũ, cùm de tuis te scortationibus, adulterijs, alijsq; non minùs pudendis facinoribus, argueret & corriperet? Ergóne tibi Dominus Iesus blaterasse visus est, cùm discipulos suos pluribus in locis increpasse legitur? Ergóne blaterandum voluit, cùm fratrem peccantem, secretò, & si proteruiat, etiam in Ecclesia palam arguendum præcepit? & Paulus Tito scribens, Cretensium quosdam malas bestias, & ventres pigros, redarguendos & durè increpandos præcepit? Tu reuera deblaterare dicendus es, qui huiusmodi ad excusandum excusationes in paccatis (vt scriptum est) comminisceris & temerè effutis, vt peccatum adijcias peccato, & impleatur in te, quod scriptum est: Impius cùm venerit in profundum malorum, contemnit, superuenient autem ei ignominia & opprobriũ. Ad hæc, Non occidi (inquis,) id quod iterando sæpenumerò odiosius mihi impingis, sed caput eius leui duntaxat vulnere strinxi. Tu homo nefande, leue vulnus iudicas, propter quod

Confutatio. (margin, beside "Quid illi rerum mearũ curatio erat?")

Confutatio. (margin, beside "Ad hæc, Non occidi")

primis diebus moriturus credebatur, omnibus Ecclesiæ ſacramentis, medico ſuadente, munitus? propter quod æger adhuc detinetur in lectulo, de futura vita incertus? Et quî carnifex infrunite, iactare te audes non occidiſſe, quem citra omnem controuerſiam extinctum volebas, quem ſola (ſi dici liceat) fortuna in primo ictu poculũ ſeruauit, & in ſecundo conuiuarum præſidium? Quin etſi nulla corporis parte conſobrinum læſiſſes, voluntas, propoſitum, ſtudium, conatus, te non modò homicidam, ſed & peſſimum parricidam iudicaret. Certè Deus non tam effectũ quam affectum, non tam facultatem quàm voluntatem conſiderat & iudicat. Cum igitur nullum vel oſtendere,

5 Epilogus vel excogitare queas indignius, fœdius, atrociuſue tuo flagitio, tum propter tuam pluſquàm vulgarem ingratitudinem, tum propter tuam pluſquàm Lycaoniam fraudem, tum propter tuam pluſquàm carnificinam crudelitatem; ſi vel modica adhuc tibi portio mentis ineſt, & minimum diuini timoris veſtigium, tolle faſtum, tolle arrogantiam, tolle ſuperbiam; & extentam diſtricti Iudicis ſuper te manum, ſingulis momentis expaueſce, digniſq; pœnitentiæ fructibus, hoc eſt, perpetuis cum morum tuorum correctione gemitibus, lachrymis & λιτανεῖς ſupremum iudicem (ſi horrendum inferni Chaos, & æternos damnandorum cruciatus euadere cupis) placare ſtude: quanquam hæc tibi deplorato & cum Iuda

pro-

proditore, Cainéque ἀδελφοκτόνῳ, vtroque desperabundo, frustrà cõsuluisse vereor. Vale vt meres, & nisi resipiscas, nec Deum, nec homines tibi speres fore propitios.

Hac vel simuli ratione calamo concitatiore in sceleratum hominem inuehimur, incusantes, & ad ipsum scribentes seorsum. Quòd si quempiam in hoc statu coram alio accusaturi sumus, eodem orationis stylo, mutata duntaxat accusandi persona, procedimus, hoc vel simili modo, cùm insinuatione sumpto exordio.

Idem alia ratione dum scribimus ad amicum.

CVm te, vir ornatissime, non modò prudentem, verumetiam iustum didicerim, & probitate præditum non vulgari, non iniquo te animo laturum spero, si tibi fraterna motus charitate, scelera eorum qui tibi vel familiares, vel sauguine iuncti sunt (quanquam ignotus) suggeram: vt vel is qui lapsus est, corrigatur, aut tu (si quomodo fieri possit) tuo honori & famæ consulas. Est siquidem viri boni, non magis suorum vitijs, quàm alienorum conniuere, neque minùs in suos (quatenus sinunt leges) quàm in alios animaduertere. Præcipit quoque diuina Scriptura, vt curam habeamus de bono nomine: hoc enim magis tibi permanebit (inquit) quã mille thesauri magni & preciosi. Ante dies paucos (vt certa relatione didici) cùm Sophronius tibi affinis seu cognatus Narratio.

nescio, adolescens, sanè citra controuersiam probus, & secundùm nomen suum, prudens, modestus & temperatus moribus, duriùs aliquanto quã volebat, filium tuum (absit verbo indignatio) obiurgasset, & post blandas crebrò factas admonitiones, non clancularia (quod ea fortassis dissimulanda viderentur) sed manifestaria eius stupra & commessationes redarguisset, vt primùm eius, deinde & amicorum eius omnium famæ & honori consuleret, grande sibi veritate malum, & odium acerbum peperit. Nam post redagutionem, vt ipsum (quia bile commotum videbat) ad cœnam honestam, tametsi fortassis ad ganeonis palatum non satis delicatam, vocasset, ipse tuus filius Dyscolus, dissimulata ira pectorisq; sui virulentia, aduenit, & inter faceta colloquia, læta pocula, candidos lætosq; conuiuas, eundem Sophronium de se nil mali suspicantem, cùm poculum labris admouisset, non secùs ac latro, ex insidijs adortus est, & stricto gladio capitis eius cranium grauiter vulnerauit, secturus nimirum, nisi stanneo obiecto poculo, ferientis desuper ictum mitigasset, &c. Et ita de reliquis, mutata persona secunda in tertiam.

De Epistola Excusatoria seu Purgatoria in hoc statu Iuridiciali Assumptiuo.

1 EXcusatoriam autem seu Purgatoriam epistolam in hoc statu scribentes, Primum cum omni modestia, & pœnitudine delicti, captabimus

bene-

beneuolentiam, &, si causa postulet, vtemur insinuatione.

Secundò, Narrata causa, fatebimur in Propositione crimen esse tam inorme, vt nulla prorsus ratione, vel lege, vel Natura, vel alijs Absoluti status locis defendi possit, adeoq; venia indignum, minimè tamen desperandum. 2

Tertiò, si qui sint in statu Assumptiuo loci nobis vsui, adhibebimus ad mitigandum delictum: quod si omnino mitigari non possit, soli Deprecationi studebimus. 3

Nouissimo loco affectibus ad clementiam mouendis studebimus. 4

Paradeigma.

SI tanta districtione, pater reuerende, Seuerinus (quanquam fortassis tibi incognitus) noster, quem ad te quoq; scripsisse dicunt, coram te peccatum meum exaggerauit, vt in Epistola quam ad me dudum dedit, nullus profectò neq; veniæ, neq; deprecationi meæ apud te reliquus erit locus, nisi quemadmodum hactenus, experiar te denuò præ cunctis mortalibus clementissimum patrem. Tam grande siquidem & enorme mihi peccatum meum ostendit, vt penè de venia me desperabundum fecerit. Dum rursus autem pater, tuam bonitatem, tuam clementiam, tuam pietatē, qua filij tui primogeniti periclitantis obliuisci non poteris, mente pertracto, denuò scintillula 1

quædam ſperandæ remiſſionis mihi affulget, denuoq́; te ſollicitandi & obſecrandi anſam præbet. Inprimis itaq; peccata mea pater non ſolùm confiteor, verumetiã cum Aſoto Euangelico pro-
2 fiteor corã Deo & coram te maxima, atq; hoc vnũ præcipuè, qûòd conſobrinum meum Sophronium adoleſcentem probum & pudicum, de me quoq; ſæpenumerò bene meritum, ego improbus, impudicus, & acceptis beneficijs ingratus, cùm dignè reprehenderet, indignis modis affeci, grauiſſimè vulneraui, & (quod in me omniũ maximè execrandũ eſt) plena voluntate, tota induſtria, & omnibus neruis priuare vita conatus ſum. Quid dicam homo omniũ quos ſol videt impuriſſimus & impijſſimus? Quid excuſabo? Quo me iure vel iniuria purgare tentabo, quẽ naturæ ratio, quem diuinæ pariter & humanæ leges, quẽ conſuetudo patria, quẽ quicquid eſt in rerum natura æquitatis & bonitatis, vno ſimul ore condemnat? id quod etiã ſeuerius Seuerinus noſter tam plana ratione monſtrauit, velim nolim, prorſus obniti non poſſim. Quid
3 igitur mihi reſtat, niſi ſola pro flagitij mei purgatione deprecatio? quam licèt rhetòrici corã huius ſeculi iudicibus inualidam nouerint, apud Deum tamen & coram te, clementiſſime pater, non parùm mihi valituram confido. Si dicam (id quod tamen verè dicere poſſim) à ſodalibus meis, quibuſcum quotidiè ganea, popinas, & fornices frequen-
Remotio tare conſueui, me deprauatum & ad cædem incitatum,

ratum, qui sedulò mihi hæç, & his similia suggerebant & obtrudebant: Quousq; tibi sines tuũ luxũ, tua prostibula, tuas commessationes improperari? Téne semper hi συλλόγηκται (sic enim vocant eos, qui orationis & pietatis gratia crebriter templa subeunt) ludibrio habebunt, homo ignauissime? Quousque tandem tua tolerantia abutentur, suũque tergent (sit venia dicto) podicem? Vel semel te tandem ostende virũ, & de Sophronio præsertim & Seuerino suppliciũ sume. Si ab his (inquã) me dixero ad facinus incitatum, os meũ condemnabit me: Quid tibi (mox infers) cum pestilentissimis, quorum pedes, secundùm Sapientum, ad malum currunt, & festinant vt effundant sanguinem, conuersatio fuit? An ego te talibus, quos audias, præceptoribus commendaui? Annòn cùm hinc descederes, cum Salomone tibi mandaui: Fili, si te lactauerint peccatores, nec acquiescas eis? Inepta igitur hæc foret excusatio. Quin & si dicam: quòd ipse me prior conuitio verberauerit, & pudore affecerit, dum inter conuiuas probri insimulauit, indignisq; modis vulnera mentis meæ refricuit & recrudescere fecit: in hoc tibi præbibã hoc poculũ (inquiẽs) cõsobrine, vt amodò lurconibus, ganeonib. balatronibusq; derelictis, nobiscum sobriè, pudicè, & honestè conuerseris. Et si me quidẽ hoc vituperationis iaculo confossũ, tanquã propter rem indignam, dicere velim, abstinere à vindicta nõ potuisse, ipsa me cõscientia vanitatis arguet.

Trãslatio

Purgatio

Nam tametsi ex his verbis cædendi occasionem sumpsi, animo tamen virulento & vindictæ cupido conuiuij locum ingressus sum, gaudebã quoq; perpetrandi facinoris ansam mihi præbitam. Vt sileam, quòd non hæc exprobrandi, sed saluti meę consulendi animo, verbis clementibus & vultu hilari locutus est, vt sanè omnes qui aderant contra me testabuntur. Cùm ergo, mi pater, neq; criminis remotio, neque criminis translatio, neque criminis purgatio, quasi studio non fecerim, satis mihi suffragetur, ad solam pœnæ deprecationem, vt coram Deo sic & coram te mihi confugiendum est, ipsamque plurimum mihi (vt antè dixi) valituram confido. Oro te igitur, pater clementiss. & obtestor per has meas preces & lachrymas, per patrium tuum erga liberos affectum, per summam & omnibus promulgatam tuam clementiàm, per Dei nostri & cœlestis patris, quem tu quoq; mecum tandem iudicem habiturus es, ineffabilem misericordiam, vt hanc mihi maximam condones noxam. Si tam tibi manifestam cordis mei amaritudinem & pœnitudinem quouis ali corporali iudici reddere possem, quàm hæc charta perfusa præsentes has lachrymas coram te facilè testabitur; non secùs ac pater ille Euangelicus post fugã, scorta, & omnium rerum profusionem, filium suum prodigum, me quoq; in pristinam scio gratiam reciperes. Profectò (vt noui cordis tui, pater, ingenium) à longè adhuc positus, senij oblitus, vl-

Depre-
catio

trò

trò prouolares, & in collum proſtrati proruens ad amplexum & oſculum denuò admitteres. Excitent igitur, mi pater, hæ lachymæ paternum tuum affectum, & recipe tandem pœnitentem, quem hactenus præuaricantem paſſus es. Fac quod natura, quod leges, quod conſuetudo, quod æquũ & bonum, quod honeſtas quoq; & vtilitas pariter ſuadent. Quonã enim pacto obliuiſci poteris, pater, filij vteri tui? Annon & pater noſter cœleſtis his multò maiora nobis filijs ſuis (vt teſtis eſt Scriptura) remittit? Annon idẽ quoq; fieri quotidie citra oblocutionem videmus, vt parentes liberis delicta condonent? Et quis iniquũ iudicabit, imò quis nõ omne quod legitimè videbitur aduerſari, in mitiorem partem interpretabitur, ſi filium pater, quãtumuis lapſum, poſt pœnitentiam ſublenet? Si te (quod abſit) poſt lapſum vel contemnerem, vel auerſarer, nemo fortaſſis tibi vitio verteret, ſi me prorſus abdicares; verùm iam reſipiſcentem & miſericordiam implorantem, ſalua pietate pater, ſalua honeſtate reijcere nõ potes. Succurrat tibi quæſo, quoties alijs meis fratrib. non leuioribus fortaſſè delictis obnoxijs, piè remiſeris, & pietate ſeruaſti, quos auſteritate perdidiſſes. Pari quoque ratione me ſeruaueris, ſi vtâre clementia: aut perdideris, ſi vtere duritia. Ex te ſiquidẽ propitio tota ſalutis meæ pẽdet ratio. Eia igitur, mi pater, ignoſce filio, quo proximiorem nõ habes; ignoſce adoleſcenti, quem natura feruidũ & lubricum nouiſti; ignoſce

Loci abſoluti.

lachrymāti, ignosce pœnitenti, ignosce Christiano Christianus, per illam perpetuam inæstimabilem charitatem, qua dilexit nos adeò Deus pater, vt filium suum vnigenitum daret in mortem, pro peccatis nostris; per illam mortem, per illam crucem, per illum sanguinem Iesu Christi Domini nostri, ignosce, inquam, mihi hanc culpam, vt amodò me non modò saluti reserues, sed & perpetuò tibi summo amore deuincias. Certè nihil pientius, aut Deo acceptius, nihil honestius, nihil quoq; vtilius vnquam feceris. Vale, mi pater, ex Louanio.

Fusiùs tractaui hoc argumentum, quò puer status Assumptiui locus clariùs considerare queat, & eis tum in oratione, seu declamatione, tum in epistola vti discat.

De Epistola defensoria, in statu Absoluto.

SI causa talis sit, vt non solùm excusationē in statu Assumptiuo, veurmetiā defensionem in Absoluto admittat, epistolā hoc ordine disponemus.

1 Primò breuibus, si necesse sit, captata beneuolentia, factum narrabimus de quo accusamur.

2 Deinde (nisi inficiatione vtamur) proponemus μετὰ τῆς παῤῥησίας factum quidē nos admisisse, sed à scelere prorsus alienos esse.

3 Tertiò, ostendemus nos per locos status Absoluti bono iure fecisse, vnde nos temerè seu perperam accusator insimulat.

4 Quartò, si res postulet, confutabimus, si quid

aduer-

aduerſarius obiecerit, vel obijcere potuerit.

Quintò, ponemus Epilogum. 5

Paradeigma Defenſorium in ſtatu Abſoluto.

QVòd non ipſe, venerande præceptor, ad te veniam, ſed literis his apologeticis cauſam meam defendere malim, id in cauſa eſt, quòd audierim te accuſatoribus meis, fortè plus ſatis, aures præbuiſſe credulas: & non ſolùm mihi grauiter ſuccenſere, ſed etiam Petriſci commilitonis mei parentibus ſumendum de me ſupplicium promiſiſſe. Conſultiùs igitur abſens iudicaui commoti pectoris tui animum epiſtola mitigare, quàm temerario occurſu ab vtroque noſtrûm ad indigna te prouocare. Et licèt de te, vir prudentiſſime, nihil indignum ſuſpicari debeam, non potui tamen hunc menti meæ prorſus eximere ſcrupulum, quin priuſquàm cauſa diligenti examine diſcuſſa foret, iniuriâ cædendus eſſem, quòd ſoleant admodum adoleſcentes etiam tuta pertimeſcere. Audio delatores meos, nempe, parentes vnà cùm filio ſuo Petriſco, tribus me pariter apud te criminibus accuſaſſe, maieſtatis videlicet, laſciuiæ, & rapinæ: de quibus vt me probem innocentem, quod factum eſt, nihil omnino diſſimulans, ex ordine tibi breuiter recenſebo. Cùm nudiuſtertius remiſſione nobis facta à lectionibus, cum probis admodum & literarum ſtudioſis commilitonibus meis montes, quos Amersfordianos vocant,

Insinuatio.

Narratio

arenosos animi gratia accessissem, iunxissetque se nobis, licèt inuocatus & ægrè admissus, Petriscus Barbirius, certo conuenit inter nos pacto & mulcta, ne quid cõtra leges scholasticas in itinere committeremus. Peruenimus ad eum quem destinauimus locum, lusimus vltrò citróque currentes, vt æstus solis vehementior permittebat. Reuersi sumus tempestiuè, sed admodum sitibundi. Cum peruenissemus autem lassi ad diuersorium in itinere publicum, cui intersignium est cespes iunceus, & penè sitis ariditate deficeremus, cauponẽ nemine reclamante sermone illi vernaculo primus euocaui, & cantharos ceruisiæ duos aut tres foras ad vestibulum vbi considebamus, adferri curaui. Allati sunt, bibimus, itineri nos denuò accinximus, ipse solus, petentibus cæteris, ad obolũ pro hausta ceruisia cauponi argentum solui. Inter ambulandum requiro pecuniam meam ex ijs, qui contra leges peccauerunt; sponte dederunt alij, vnus Petriscus qui sermonis vernaculi bis notatus fuerat, vnius quadrantis mulctam soluere recusauit. Quid tandem? Cùm iam essemus vrbi proximi (vt inter nos primùm conuenerat) libellum manualem, quem fortè assumpserat, inuito, fateor, abstuli, non mihi quidem vendicandum, sed tantisper custodiendum, donec solueret quod debebat. Ecce rem, en factum, propter quod tantam mihi apud te tragœdiã excitarunt. Tu vide quæso, venerande præceptor, an non facilè possim me criminib. obiectis

non

non modò excuſare, ſed & defendere, non modò venia dignum, ſed & inſontem demonſtrare. Si nõ ſecundùm locos & efficaciſſima, quæ nos docuiſti, rhetorum præcepta, me non iniuria, ſed optimo iure feciſſe omnia, & præſertim id, de quo maxima eſt cõtrouerſia, planè probauero, pro tuo arbitrio corrigi non detrectabo. Primùm omnium læſiſſe me dicunt tuam maieſtatem, legeſq; tuas ſcholaſticas temerè & contemptim (ſi dici liceat) præuaricatum eſſe, & hoc vno crimine gemino me delicto inuoluunt, nempe vernaculæ locutionis, & ganoniæ. Si tantũ notatus eſſem, præceptor optime, & mulctam ſoluiſſem, veniam me poſſe mereri confiderẽ, nateſq; flagris ſubducere, nec reus maieſtatis argui poſſem: nunc autem cum neque tuas ſacroſanctas leges præuaricatus ſim, neq; quicquã quod probari poſſit, in contemptum, vel contumeliam earum dixerim, me puto coram te prorſus inſontem iudicandũ. At lingua vernacula locutus es, inquiunt. Non inficior, cum muliere. At ſecundùm leges nulla prorſus ratione lingua vernacula loquendum contendunt. Fateor, cum ſcholaſtico: id quod callidi & ſubdoli ſubticentes, optimè promulgatam abs te legem nequiter ſubuertunt. Annon ſuauiſſime præceptor id hactenus in ſchola noſtra non illaudabili conſuetudine obſeruatũ eſt, vt cum externis & maximè idiotis & mulierculis ſermone illis vernaculo impunè loqui liceat? Annon tuo ipſius haud temerãdo iudicio ſemper ac-

Conſuetudo.

Iudicatũ

cuſati de ſimili caſu pœnas alioqui debitas euaſe-
Aequum & bonum re? Annon æquũ & bonum etiã Scythę (modò corã illis cauſas agatur) iudicabunt, ſi cum Germano germanicè, cũ Gallo gallicè, cũ omnibus ſermone illis vernaculó loquamur, prȩſertim ſi linguam vel Latinã vel Græcam ignorent? Annon ſi secùs agamus, aut inſanire nos putabunt, aut à cõmuni hominum vita alienos? Obſtupeo ſi nõ & ipſa natura hoc ſuadeat. Obiecerunt ſecundò, quòd cõtra leges tabernam popinariam acceſſerim potus gratia. Tabernas quaſlibet, inquiunt, potus gratia ne accedito. Rurſus moderatæ legis peruerſi citatores & falſarij ſuo ſe gladio iugulant, cũ non ſcriptũ ſit, ne accedito, ſed ne introito. Aut probẽt me igitur introiſſe, aut tuo iudicio immunẽ ſinant. Quin & hoc auſim de prudentia & æquitate præceptoris mei ſeu confidere ſeu præſumere, ſi contra verba legis omninò domũ introiſſem, & poſt luſus exercitationeſq; cãpeſtres, poſt laborẽ itineris, poſt tãtos ſolis ardores pro naturæ reſocillatione bibiſſem, iuxta legetimam certè conſtitutionẽ Scripti & ſententiæ, tuo iudicio liber à calumnia, delatoribus inuitis euaderem. Nam domus illa licèt alijs ſiue taberna, ſiue popina, ſiue ganea ſit, mihi certè
Natura. diuerſorium fuit: & natura licèt vſq; ſit à nimietate & ſuperfluo rerum vſu coërcenda, nunquam tamen ſubtractis neceſſarijs eſt obruenda, ſecundùm
Conſuetudo. legem à prima rerum origine ſibi inditam. Vt ſileã interim, quam nullus vnquam reprobauit, conſue-

C

tudinem,

tudinem,& morem patrium,quo viatores ad sitim sedendam hûc solent plerunq; diuertere. Veniam tandem ad præcipuam totius controuersiæ caput, veniam ad rapinam,quòd scilicet Petrisci manibus libellũ extorserim, & mihi seruarim. Non ibo inficias, sed quòd iure fecerim,euidentib.argumentis edocebo. Absit vt quenquam mortaliũ iniuria afficiam,quem optimi parentes mei ab infantia & incunabulis Deum timere, innocentiam seruare, & virtutem amplecti docuerunt. Ausim dicere (citra tamen arrogantiam intelligas velim) venerande preceptor,quòd neq; tu, neq; quisquam cõmilitonum meorũ me secùs agentẽ hactenus deprehenderit.Rapuit,inquiunt,filio meo librũ.Factum, & factum probè. Quis enim vel natura instigante sua non repetat? mea vt reciperem, pignus accepi. Quæ autẽ leges vel sacræ vel prophanæ pignorationem non admiserunt? Annon & mihi liceat vel dare pignori, vel accipere: quod multis ante nos sæculis licuit omnibus?quod in omni gente & hominum natione, cõsuetudine nunquam reprobata seruatum est? Pignus oblatum (fortassis dicent) accipere licet, non vi tollere. Si (inquam) vltrò dedisset postulatum, neutiquam vi extorsissim. At per Magistratum aut tuo arbitratu id fieri debere contendent. Verum fortassis, nisi spontaneò priùs inter nos ita conuenisset, aut si quis nostrûm scholasticas leges præuaricatus esset, & mulctã impositam requisitus soluere detrectasset, aut soluendo

Natura.

Lex.

Consuetudo.

Pactum.

non esset, pignus ei aut volenti, aut nolenti tolleretur, & cuiuis nostrûm custodiendum traderetur, dum solueret quod deberet. Ita pactum, sic executum. Nunquid non te iudice, prudentissime præceptor, Petriscus ipse, qui pactum nostrum irritum fecit, sceleris condemnandus est; & ego qui iustè, quod iustũ est, executus sum, criminis absoluendus? Nunquid non etiã Euangelicus paterfamilias murmurantem, plusq; mercedis exigentẽ operarium duriùs redarguit, & iuxta pactum quo secum cõuenerat, inanem, & spe sua frustratum dimisit? Deniq; quis tandem vel iniquũ, vel inhonestum, vel indecens iudicabit, etiamsi lex aliqua durior huic negotio contrarium sonare videatur, si cogatur is qui pariter nobiscum aliorũ quæ debebant impẽdia deuorauit & ingurgitauit, etiam sua impendere, & quod alij sponte contulerunt, vel coactus soluere, & stare conuentis? Conueniam & ipsos æmulos & delatores meos. Vos inquam conuenio, & de æquo & bono vos consulo, qui, quò filio liberiùs indulgeatis, pœnæ me poscitis, si vestrũ pari ratione negotium cum debitoribus ageretur, quid aliud faceretis? Nunquid non eos stare conditionibus & pactis postularetis, & iuxta condictum quamuis inuitis pignus tolleretis? Et qui causam hanc meam secus iudicare poteritis? Sed vnum mihi obest (ne dicam vobis) quòd filio plus æquo tribuitis, aurésq; plus æquo faciles deferenti (ne dicam mentienti) præbetis. Te autem spero, pru-

Indicatũ.

prudentissime præceptor, qui temerè non omnib. credendum, qui cuncta cum iudicio dispicienda, qui & in iudicijs alteram partem audiendā nos docere consueuisti, te (inquam) spero, imò non spero sed certiùs noui, non vsq; adeò mulierculæ, aut si quoq; pater adfuerit φιλοςόργων querelis credidisse; quin hanc meam Apologiam æqua sis mente admissurus. Cùm legeris autem, & probatissimorum qui adfuêre iuuenū testimonio me nihil à veritate alienū narrasse didiceris, dicta dictis, facta factis, rationes rationibus confer, & si me sontem (vt illi volunt) iudicaueris, scholastico more castiga: si insontē (vt ipse confido) liberū pronuncia. Cùm sint enim singula, quæ à me vel dicta vel facta sunt, aut naturæ proxima, aut legibus probata, aut consuetudini conformia, aut æquo & bono consentanea, aut pacto cōueniētia, nec vnquam à prudentib. sceleris iudicata sint; cumq; me sēper hactenus, prout hęc ætas tulit, maturū, probum, veracem, pudicum, & alieni abstinentem, (liberè loquor) probaueris; contrà Petriscum (quanquā illibenter dico) leuem, improbum, mendacem, impudicum, furacem pariter ac rapacem sępenumerò deprehenderis; confido (vt dicere cœperā) quòd tua discretione & prudentia me, redargutis, & conuulsis aduersariorum criminationib. insontem pronunciabis, & sola veritate nixum eriges. Certè veritas premi quidem potest, opprimi autem non potest. Vale, præceptor venerāde, & ex tuo pendentem sano iudicio discipulum

5. Epilogus.

 pulum

pulum recipe. Si quid autem acerbius, inconsideratiúsve pro innocentia mea tuenda calore iuuenili incitatus effutiui, clemens ignosce. Iterum vale.

Hanc quoq; Epistolam generis Iudicialis in statu Iuridiciali Absoluto (quanquam puerile sit argumentum) ideo prolixiùs ostendi, quòd rem Epistolicam à principio dixi me ea ratione tractaturum, vt ijsdem etiam pręceptis, ijsdemq́; locis in orationibus seu declamationib. rhetoricis puer vti possit, vt locos eosdem apud alios in filo, seu cõtextu orationis vsurpatos obseruare, quibus me planissimè, & crassa (quod aiunt) Minerua, in Epistolis vsum viderit. Solet enim plerunq; id planiùs exhiberi, adeoq́; faciliùs considerari & intelligi, quod latiùs explicatur, quàm quòd arctiùs sub breuitatę contrahitur. Admisi prætereà non modò in hac, verumetiam in alijs quibusdam Paradeigmatis exempla seu schemata, tropos, exaggerationes, & amplificationes rhetoricas : vt res Epistolica ad orationis artificium proximè accederet, & puer industrius discat ex paruis subinde grandiora tentare. Et tantum de Epistolis, quæ sub tribus causarum generibus militant, dixisse sufficiat.

De genere Dialectico, & Epistolis eius.

ADdi potest ex dialecticis etiam Dialecticum siue Didacticum dicendi genus, quo etiam amicum per Epistolam de re qualibet sacra vel prophana exactè docemus. Quod quia admodum va-

rium

rium eſt, paucis perſtringam, & lectori ſimilia meditanda ſecundùm dialecticorum præcepta relinquam. Habeat itaque dialectica epiſtola, ſi quis eam ſcribere velit, & thema ſimplex fuerit:

In prima parte, Narratiunculam cum propoſitione amici, ducto exordio vel ab officio ſcribentis, vel ab alterius perſona,&c. 1.

In ſecunda,Definitionem thematis, & ſi neceſſe ſit, etiam vocis Etymologiam: Item diſtinctionem,ſi vox ambigua ſit. 2.

In tertia,Cauſas eius,pręcipuè efficientē,& finē. 3.

In quarta, Diuiſionem vel in ſpecies eius, vel in partes,&c. 4.

In quinta,Officia ſingularum partium,cum Epilogo: vt in dialecticis tradi ſolet de thematis ſimplicibus. Libertas quoq; epiſtolica, ſiquis thema ſimplex componere velit, facilè admittit: vt ſi quis poſt explicationem virtutis ſecundùm prædictos locos, tandem doceat virtutem amplectendam. 5.

Paradeigma Epiſtolæ Didacticæ.

PEtis amice integerrime, vt tibi breuibus, non penicillo, quod pictorum eſt, ſed διδακτικῶς & literis, quod dialecticorum pariter & grammaticorum eſt, Virtutis imaginem, & omnia quæ ad eam attinent, ad viuum (quod aiunt) depingam. Quod licèt pro rei magnitudine breuibus (vt volebas) fieri cōmodè non poſſit, dabo tamen operam vt vel ipſa rerum ſumma capita,ſi ſingula ſpeciatim Thema ſimplex.

prosequi non possim, paucis perstringam. Nihil.n. amico, præcipuè de me benè merito, negare debeo, sed quæcunq; petierit, si exactè nõ possim, vel
2. subfrigidè præstare. Virtus itaque moralis, de qua sola, vt Christiano homini conuenit, disputare me voluisti, & quã alij grammaticorum à viro, vt virũ à
Etymologia & Finitio. vi, alij à vireo deduci voluerunt, est affectus bonus, Deo cooperante, per exercitiũ acquisitus. Est siquidem virtus (vt mihi videtur) moralis quatenus in Christiano homine Deo accepta sit, affectus ad animi probitatem & vitæ honestatẽ propensus, qui Deo inspirante, & inspiratũ promouente, promotumq; cõfirmante, per vsum & assuefactionem adnitentium acquiritur. Sensit id quoq; Aristoteles in libris moralium, qui virtutem habitum esse definit electiuum, in mediocritate consistentem, vt Argyropilus: aut, vt alij volunt, Affectus est voluntarius, in mediocritate consistens. Ἐστὶν ἕξις (inquit) προαιρετική, hoc est, habitus, seu potiùs affectus permanentior, vtpote longo vsu & exercitio acquisitus, qui ex iudicio seu electione voluntatis assumitur, vt ὁρμὴ, hoc est, animi impetus secludatur; in mediocritate existens, hoc est, inter exuberantiam & defectionem, quæ duo extrema in animi nostri defectibus vitiosa sunt. Rectè, sic quidem Aristoteles, quòd ex libera animi voluntate procedere virtutes debeant, nec ita animis nostris, vt Theologicæ, fides, spes, charitas, infundantur, sed nostrum studium & exercitium, vt acquirantur, requirunt:

quirunt: verùm quem ignorabat, Deum seclusit, qui operatur in nobis & velle & perficere pro bona sua volũtate, siue (vt Paul. dicit) ὑπὲρ τῆς εὐδοκίας, ad Philippenses 2. sine quo in rebus humanis nihil verum, rectum, aut consummatum, sine quo nulla nostra opera, quantumuis in speciem bona videntur, nobis possunt esse salutaria, aut conditori nostro accepta. Quid enim Catone prudentius? Manlio iustius? Scipione fortius? Curione moderatius? pariter tamen omnes defecerunt, nec ad quam tendere videbantur beatitudinem, peruenerunt, ad quam profectò nulli sine Christo, qui ostiũ est, intrare permittitur. Ad Christum autem nullus venit, nisi Pater qui misit ipsum, per Spiritum suum traxerit eum. Qui audiuit (inquit idem Christus) à Patre, & didicit (per Spiritum intellige) hic venit ad me. Finis quidem virtutis est beatitudo, quam tamen sine Deo cooperante & causa efficiente præcipua, nemo mortaliũ quantumlibet virtutis studiosorum assequitur. Immò quæ sine Deo virtus est, seu potiùs esse videtur, vera virtus non est, quia formam quæ dat esse rei, secundùm philosophos, non habet. Rem autem hoc loco ipsum virtutis opus intelligo, quod non secùs ac materiã quandam in studio & exercitio virtutis tractamus. Vera siquidem forma virtutis est, vt quam à Deo authore proficisci nouimus, Deo acceptam feramus, per ipsumq; non modò consummandam, verumetiam ad beatitudinem promerendam nobis

3. Causæ.

efficaciam habituram credamus. Diuiditur autem
4. Diuiſio. Virtus moralis à Philoſophis in Prudentiam, Iuſtitiam, Fortitudinem, & Temperantiam: quibus & ſapiens quidam ſubſcribit, qui in æternæ ſapientiæ laudibus, poſt multa eius ſecundùm has virtutes, in nos collata, ampliter enumerata beneficia, tandem ſic inquiens abſoluit Enthymema: Σωφροσύνην γὰρ καὶ φρόνησιν ἐνδιδάσκει, δικαιοσύνην καὶ ἀνδρείαν, ὧν χρησιμώτερον οὐδέν ἐστιν ἐν βίῳ ἀνθρώποις. Hoc eſt, temperantiam enim ſeu cõtinentiam & prudentiã docet, iuſtitiam & fortitudinem, quibus vtilius ſeu precioſius nihil eſt in vita mortalibus. Vides quàm appoſitè prioris diſtinctionis nominibus, tametſi non eodem ordine iam citatus Scripturæ locus conueniat? niſi quis σωφροσύνην magis aut continentiam, aut potiùs animi ſobrietatem ſignificare contendat. Porrò prudentia eſt rerum appetendarum & fugiendarum ſcientia, & quibuſdam non tam moralis, quàm intellectualis videtur. Aut (vt Ariſtoteli placet) virtus eſt adeoq; habitualis (vt vocant) affectus, verùm cum ratione operatiuus circa ea quæ ſunt vel bona vel mala: & ſubdiuiditur in rectum conſilium ſeu Ευβουλίαν, qua quibuſlibet pro diuerſitate cauſarum rectè conſulere nouimus. Rectum iudicium ſeu Ευκρίνειαν, qua ſecundùm omnes iuſtitiæ partes quid iuſtum, honeſtum, vtile, æquũ & bonum in ſingulis quibuſque cauſis iudicare poſſumus. Debitã conſiderationem (Græci Ευλογισμὸν dicunt) qua rerum principia, media

Diuiſio cum officijs.

media, & fines ne quid temerè aggrediamur, diſpicimus. Iuſtitia quoq; virtus eſt propriã cuiq; ſuã tibuens indignitatem, & diſcerpitur in Pietatem, qua Deo, parentibus, & proximis ſanguinis: Obedientiam, qua ſuperioribus: Gratitudinem, qua benefactoribus: Beneuolentiam, qua amicis quod ſuum eſt, tribuimus. Sic Fortitudo, quæ eſt cõſiderata periculorum ſuſceptio, & laborum perpeſſio, diuiditur in Magnanimitatem, qua res arduas citra temeritatem aggredimur: Longanimitatem, qua dura conſtanti & infracto animo perpetimur: Patientiam, qua ſingula, quantumuis aduerſa, clementi ſeu miti animo ſuſcipimus. Temperantia quoque virtus, quæ ab omnibus quæ turpiter appetuntur, appetitum compeſcit, diuiditur in Sobrietatem, qua à ſuperfluo cibo & potu: Caſtitatem, qua ab inordinata Venere abſtinemus: Modeſtiam, qua moderantes animo, omnem faſtum & arrogantiam vitamus: Manſuetudinem, qua comiter & ſine amaritudine vel iræ, vel odij, cum quibuſlibet conuerſamur. Paucas è pluribus ſpeciebus obiter tetigi, vt thematis partes per diuiſionẽ paulò fuſiùs proſequerer, earumq; ſigillatim officia tibi inueſtiganda demonſtrarem. Nec me latet plures eſſe, exactiuſque de eis diſputari poſſe, verùm hæc tibi pro epiſtolari tum breuitate, tum facillitate ſufficiant. Ad hoc autem nobis adnitendum, & ſummo ſtudio contendendum, vt cuius finitionem, diuiſionem, cauſas, & officia, vel

Definitio diuiſio.

Officia.

Finitio cum diuiſione, &c.

Finitio cum alijs.

Thema compoſitum.

calamo deſcribere, vel lingua recenſere nouimus, quamq́; præ cæteris mortalium rebus, tum propter honeſtatẽ, tum propter vtilitatem præſtantiſſimam nouimus, totis animi votis, quemadmodum præſcripſimus, eam veram & Chriſtianam amplectamur, exoſculemur, & excolamus. Quid enim virtute honeſtius? quid vtilius? quid iucundius? quid denique magis neceſſarium? Si eruditio ſola (quanquam ſine virtute vix poſſit conſiſtere) promouere ſolet hominẽ ad amplos honores, ad amplas diuitias, ad ampla commoda & voluptates, quantò excellentior eſt virtus? quæ non modò hęc temporaria, & corruptioni obnoxia, ſed etiam immortalem largitur gloriam, immarceſſibiles diuitias & felicitatem cœleſtem: cum qua omnium tãdem bonorum aggregationem perfectam conſequemur, ſine qua Dei opt. max. & omnis tandem beatitudinis expertes erimus. Et quis eſt, niſi prorſus inſanæ mentis, qui rem quamlibet vera honeſtate & vtilitate inſignem, mortalibus amplectendam non iudicet? cum pariter omnes, qui lumine rationis præditi ſumus, naturæ quodam impetu ad felicitatem rapiamur. Hæc ſuccurrebant, mi Petre, quæ in genere tibi didactico adeoq́ue dialectico, vti poſtulaueras, de themate ſimplici, nempe virtute, quod nos quoque compoſitum fecimus, dum virtutem amplectendam ſyllogiſmo oſtendimus, ſcribere debui. Cura vt valeas.

Propoſiſitio vel cõplexio.

Ab honeſto & vtili

Maior.

Secundùm hanc explicandi thematis formã poterit

terit quiſq; vel prolixiùs vel breuiùs aliud quodcunq; quale quale ſit thema, ſecundũ locos dialecticos, tum in Epiſtolis, tũ in orationib. explicare.

De Epiſtola Indicatiua.

CVm plures Epiſtolæ familiares ſcribuntur, quæ ſub nullo prædictarum cauſarum genere per omnia comprehenduntur, aut in quibus eorum artificium ſecundùm partes, & locos proprios non vſurpatur. Vt ſunt quibus alterius felicitati ſimpliciter gratulamur, quibus gratias agimus, quibus aliquid curandum mandamus, quibus rem geſtam vel benè vel malè collacatam declaramus; quibus læta, quibus triſtia ſignificamus, quibus de rebus quibuſlibet ſciſcitamur, & id genus aliæ, quas omnes vnico vocabulo Indicatiuas appellare poſſumus. In quibus certas deſignare partes, ſtultiſſimum eſt. Nam ex abrupto ſæpè principio mira quadam feſtiuitate ordimur, & ſine propoſitione, præter iocos & ſales nihil tractamus. Et ſæpè licèt ſimpliciter ſeria proponamus, ſine confirmationis tamen argumentis abſoluimus. Quid enim (ſi exempli cauſa dicamus) amico perſuadere neceſſe eſt argumentis, quod nouimus eum ſponte ſeu libenter executurum? Inter has quoque nonnullæ ſimplices ſunt, vnicum videlicet negotium indicantes; nonnullæ compoſitæ ſeu mixtæ, diuerſas rerum materias ex ordine recenſentes ſeu tractantes. Si quis igitur (id quod creberrimè fieri ſolet) Epiſtolam indicatiuam

Compoſitam ſeu mixtam de rebus diuerſis ſcribere voluerit: quanquam omnia, quæ in buccam veniunt ordine duntaxat naturæ ſeruato, ſcribere poteſt, nec multis præceptionib. opus eſt; non parum tamen lucis adfert legenti, & decorem addit ſermoni, ſi ſecundùm quod naturalis ordo à loco, à tempore, à rebus, à perſonis, cæteriſq; circumſtantijs commonſtrat, ſeorſum publica, ſeorſum priuata, ſeorſum proſpera, ſeorſum aduerſa, ſeorſum noſtra, ſeorſum aliena: ſeorſum ſacra, ſeorſum prophana, ſeorſum geſta, ſeorſum gerenda indicentur; & ita de reliquis diuerſarum rerum generibus, ne res aut prorſus inter ſe contrariæ, aut (vt vocant) diſparatæ indiſcriminatim nulloque adhibito vulgaris ordinis iudicio confundantur. Inter hæc quoq; ſtudendum eſt, vt diuerſi generis narratiunculæ aptis tranſitiunculis quaſi quibuſdam anſulis connectantur, nec perinde atq; (vt dici ſolet) ſcopæ diſſolutæ legentibus ingratæ ſint. Sint præterea breues, planæ & dilucidæ. Polixitas enim & obſcuritas, vt vbique, ſic in his maximè narratiunculis vitioſa, & lectori reliqua legendi cupido inſuauis & ingrata eſt.

Paradeigma Indicatiuæ compoſitæ.

NEſcio quæ te modò ſcribendi libido inceſſit, vt qui hactenus nec ad dandum, nec ad accipiendum literas fueris propenſus, iam quaſi nouo quodam literario furore raptus, de rerum noſtrarũ ſtatu literas exigis, vt de rerum veſtrarum ſtatu literas

literas reddas. Vtrinque voto tuo satisfiet. Nam & ego scribam, vt tibi quoque scribendi ansam porrigam. Primumq; tibi, quod primùm postulas, proprium rerumq; domesticarum statum breuibus exponam. Ex eo tempore, quo dudum tibi coràm in nundinis Antuerpianis loquebar, hectica me febris inuasit: & quamuis non admodùm violenta esset, sensim tamen ita corpus meum perpetua hac hyeme non modò attriuit, verumetiam arrosit, vt vix ossibus cutis adhæserit. Vbi autem iam tandem paululum conualui, viresque resumpsi, vxor mea ex puerperio morbum contraxit, adeò molestum, mi Gualtere, & periculosum, vt quid de salute eius mihi & liberis promittam, planè nesciam. Filius natu maior, quem hactenus sacerdotio enutriui, posthabitis literis, non absque nostro dolore militiam amplectitur. Virgo iam nubilis, quam tu è sacro fonte leuasti, virginum relicto monasterio domum redjit, & nuptias postulat. Reliqua familia, aut ægritudine, aut mœrore afficitur. Quid dicam? Domus penè tota, tum propter hæc varia infortunia, tum propter rem bellicam, tum propter quæstum exiguum destituta est. En tibi rei nostræ priuatæ statum non admodum fœlicem, nunc audi de statu publico. Senatus noster tametsi bellis vndique quatitur, rempublicam prudentissimè administrat, ipsique cum plebe tanta est concordia, vt in tanto discrimine & turbulentia rerum maior esse non possit: præterq; annonæ

Res priuata.

Respub. profana.

caritatem, & quæstum exiguum, nihil querimur.
Saera. Paucis profana perstrinxi, paucis & sacra attingam, ne Epistolæ queraris prolixitatem. Quinque Traiectensis Ecclesiæ celeberrima collegia in perpetuo, vt hactenus, Dei cultu, summoq; omnium honore perseuerant, pancraticè agunt, cunctisque suis æmulis superiores euadunt. Porrò reliqui tum sacerdotes, quos vocant seculares, tum monachi, tum monachæ seu sacræ virgines, sic viuunt, vt pro nostrorum temporũ ratione irreprehensibiles videantur.

Res scholastica. Et ne prætercam iuuentutem scholasticam, rebus partim Ecclesiasticis, partim profanis destinatam, ipsa mehercle pulcherrimè viget, in Græcisq; literis pariter & Latinis, prosa & carmine rectissimè instituitur, atq; in tanto rerum bellicarum tumultu, imò inter ipsos armatorum gladios & hastas, amplissimè promouetur.

Res bellica. Venio ad ipsam, cuius subinde memini, rem bellicam, quam proh dolor (sic visum est superis) cum Republica optimè instituta inæqualiter hac nostra tempestate currere oportet. Comparantur vtrinque grauis armaturæ equites, confluunt & leuis armaturæ sine numero gregarij milites, corraditur vndique ex Brabantis, Hollandis, Geldris, Cleuijs, nempe belli neruus immensa pecunia: parantur machinæ, tenduntur insidiæ, acuuntur bipennes, lanceæ, frameæ, aptantur arcus, balistæ, pharetræ, puluereque suo stygio farciuntur tormenta: & (vt semel dicam (nihil omittitur, quod hostibus vtrinque expugnandis

pugnandis vſui fore putatur. Tantus auditur quotidiè armorum fragor, bombardarum tonitru, tubarum clangor, tympanorum ſtrepitus, equorum hinnitus, militum clamor, vt æthera & aëra diſſilire credas. Quid inter hæc nobis animi, quid fiduciæ, quid ſpei, non facilè dixero. Sunt ſiquidē quibus hæc bella placent, ſunt contrà quibus maximè diſplicent, in vno Domino Deo ſuo fiduciam habētes, & ab eo ſolo rerum tranquillitatem ſperantes. Audiſti Martis horrorem, iam quis fructus ſequatur, aduerte, quanquam & cum ſine calamo quiſque per ſe facilè expendere poteſt. Exuruntur ædes, ſpoliantur templa, agri vaſtantur, pecudes abiguntur, viri capiuntur, vxores cum liberis deſolantur, virgines conſtuprantur, & nihil pudendi ſceleris non impune cōmittitur. Et inter hæc conniuere Principes videntur, & nihil dolere ſuper contritione Ioſeph (vt habet Scriptura) & oppreſſione innocentum, quorum ſimul cum lachrymis clamor in aures Domini Sabaoth perpetuò ſtrepit. At ne tragœdiam texere videar, à publico belli tumultu, generalibuſque patriæ negotijs ad priuata & ſpecialia tranſibo. Germanus conſobrinus meus, tui amantiſſimus, vxoris ſuæ felici partu gemina prole ditatus eſt, & honeſtam fœminam, quam hactenus licet infœcundam, chartā habuit, nunc chariſſimè amplectitur. Frater eius minor pudicam, venuſtam, ampliſſimeq́, dotatam, nempe patrui tui Guilielmi filiam nudiustertius duxit

Mala belli.

Specialia

vxorem. Ioannes noſter cognomēto λευκὸς, quanquā minimè candidus, qui felicibus vtriuſq; noſtrûm ſtudijs inuidere conſueuit, patriumq́; tuum quantumuis ſenem plurimùm diuexauit, eodem (ni fallor) veſpere repētino fato extinctus eſt. Nec tamē hæc nuncio, quòd de aduerſarij interitu gaudeam, aut tibi gaudendum velim: ſed vt conſideres, quàm pernicioſus ſit liuor, & quòd non tam alijs quàm ſibi noceat tabeſcens inuidia. Hæc potiſſimùm ſuccurrebant ad te pro temporis ratione ſcribenda; cùm mihi veſtratia depinxeris (ne nunc epiſtola modum excedat) plura reſciſes. Sed heus tu, dum hæc ſcriberem, vltimumq́; tibi vale-dicturus eſſem, lætus rumor in ædibus ſpargitur. Rogo quis ſit. Ferunt certis acceptis literis, Carolum Quintum Imperatorem Romanum proſpero nauigio veniſſe in Italiam, & propediem patrios ſuos fines inuiſurum. Faxit Deus. Vale.

Paradeigma Indicatiuæ ſimplicis.

SAlue. Sciſcitaris mi Thoma, de caritate annonæ, quòd eam maximam propter bella cum Sicambris in ciuitate noſtra, totaq́; diœceſi ſuſpicaris. Certè neque maxima, neque minima eſt, ſed pro hoc rerum ſtatu ſatis moderata. Nam tritici modius (vt vocant) menſuræ noſtræ, venit duobus Phillippeis, Siliginis duobus Carolinis, hordei vno Carolino, Hauenæ quindecim ſeſtertijs; Congius vini Rhenani, menſuræ noſtræ, quatuor ſeſtertijs, Heſperij ſeu Hiſpanici, quod Romanicum

cum vocant, tribus. Cæterùm lac, butyrum, caseus, oleum, pisces, carnes, sal, ignium fomenta, & reliqua omnia, quibus natura sustentatur, solitum precium non excedunt: quorum omnium tamen hostes nostros penuriâ laborare, si frumentum demas & vinum, certo certius est: nempe, quibus ipsa ex his & vicinis regionibus suppeditare consueuerunt. Faxit misericors Deus vt facta concordia principum, sua nobis illi, & nostra nos illis mutuò suppeditare possimus: nam mutuò commercio commodè diu carere non possumus. Vale, & apud vos quibus minor hostiũ timor, & rarior incursus, nulla molestia militum, & nulla rerum turbatio, quanti hæc singula veneant, rescribe.

Aliud Paradeigma.

NOn possum, mi Florenti, quin rebus tuis vltrò inseruire studeam. Patruus (proh dolor) vnà cũ coniuge hesterno die, sub ipso noctis crepusculo, pleuritide interierunt, crastino die nõ sine põpa funerali more nostratium sepeliendi. Non solum igitur piè, sed etiam prudenter feceris, si omnibus posthabitis celeriter per noctẽ te huc conferas, & exequiis funeralibus adsis: vt non modò honori tuo pro nostratium cõsuetudine satisfacias, verũ etiam vtilitatibus tuis tẽpore consulas. Nam cùm intestatus (vt vocant) & sine liberis obierit, ædesque amplissimas, suppellectilem variam, agros multos, ingentemque pecuniæ vim dereliquerit; vide ne bona, quæ tibi iure debentur hæredi-

tario ;per alienos(vt fieri passim videmus)executores distrahantur,dissipentur,diripiantur.Vale.

Aliud breuius.

DOleo profectò ex animo, mi Bonifaci, horreum tuum nudius tertius, in quod frumentũ satis copiosum ex agro congesseras, hostilibus flammis(modò vera sit fama)tuo maximo damno interijsse. Quis enim si amici casum seu damnum rescis cat,nisi prorsus ἀφιλάνθρωπος sit & ἄστοργος, ex animo non doleat? quòd amicorum omnia, tum prospera, tum aduersa meritò debeant esse communia. Contrà, tibi non minùs ex animo gratulor, super nuncia quæ lætus adfero. Nauis tua oneraria, quam ante brumam ad Sarmatas direxeras, omnibus bonis quæ Sarmatia ad nos mittere consueuit, onusta, eodem die, quo damnum fecisse diceris, Amstelrodamum prosperè aduecta est, vnde (ni fallor) plus decuplo lucri recipies quàm in horreo exusto iacturæ feceris. Prudenter itaque sopito dolore præteritorum malorum lætus huc venies,& vt res postulabit,merces tuas aut distrahes,aut in tempus magis opportunum,vel apud me, vel alium quemlibet, prout placebit, depones.Vale.

Aliud breuissimum.

CVm primùm, mi Gerarde, has literas nostras legeris, mox citra dilationem conducto curru huc aduola : est enim apud nos, quod maximè tua interesse videbis & gaudebis : quod adijcere

nolui, ne cuius rei malæ naſcatur tibi ſuſpicio. Nos enim & filius tuus ſalui ſumus. Vale.

A ſimili.

SAlue. Miraris amice quòd non ſcripſerim : mirari deſine, iam ſcribo, & ſi placet, laconicus laconico reſponde. Vale. Raptiſſimè ex Traiecto.

Aliud.

NÆ tu bellus es homo, quem cùm præ chartæ amplitudine ampliſſima ſcripſiſſe putarem, reuera (vt inquis) λακονικῶς ſcripſiſſe deprehendo: λακονίσμῳ quoque tuo λακον κωτέρως profectò reſponderem, niſi quiddam tibi ſeriò indicandum eſſet, quòd citra λακονισμὸν tibi ſcriptum multò maximè cupias. Fama nempe celeberrima noſtratibus diuulgatur, quòd cum omni Geldrenſium magiſtratu generoſum Cliuorum Ducem inuictiſſimus Romanorum Imperator & ſemper Auguſtus Carolus Quintus, clementiſſimè recepit in gratiam. Faxit Deus (id quod nunc maximè futurum ſperamus) ad perpetuam ſit finitimarum prouinciarum pacem. Vale ex Antuerpia.

Prioris partis finis.

POSTERIOR PARS DE Diſpoſitione & Elocutione.

DIximus in principio tria quædam eſſe præcipua capita, quæ non modò ad oratione͂ rhetoricam, verumetiam ad artificium Epiſtolicum neceſſaria ſunt, Inuentionem videlicet, Diſpoſiti-

onem & Elocutionem. Hactenus autem de Inuentione, ſecundùm diuerſa cauſarum genera, per diuerſos diuerſarum Epiſtolarum locos varijs ſubiectis exemplis diſputatum eſt. Poſtulat igitur ordinis ratio, vt de diſpoſitione (licèt eam in ſuperiori parte exemplis ſatis oſtenderimus) prout hæc noſtra rudimenta poſtulant, adhuc pauca loquamur, inde paulò latiùs de Elocutione locuturi.

Diſpoſitio triplex.

EST itaque Diſpoſitio commodus eorum, quæ ex ſingulorum generum locis per inuentionem collecta ſunt, tum verborum, tum rerum ordo, ad orationis perſpicuitatem non parùm conducens. Omiſſo autem verborum ordine, qui (quod aiunt) ad vnguem, hoc eſt, ad plenum præceptis tradi nôn poteſt, ſed penè ſola doctiſſimè loquentium & ſcribentium ſagaci obſeruatione apprehēditur, rerum duntaxat ordinem proſequamur.

Triplicem ponunt rhetores diſpoſitionem, Partiū videlicet orationis, Locorū & Argumentorū, præcipuè eorū quæ ex locis Cōfirmationis & confutationis ad probandū vel improbandū ſumuntur. Ordo ſeu diſpoſitio partiū fermè manebit idē qui ſecundùm naturā ſingulis generib. præſcriptus eſt: vt videlicet ab Exordio ſequatur Narratio, ſi neceſſaria ſit, deinde Propoſitio: pòſt ſequetur Confirmatio, cui ſubiuncta ſit vel interiecta Confutatio. Pars nouiſſima ſemper Peroratio. Contingit tamen nonnunquā non ſine rhetorico artificio, tū

in orationibus,tũ in Epiſtolis,hãc partium diſpoſitionẽ data opera cõfundi,vt videlicet pars Confutationis præcedat Confirmationem,ſeu alia natura poſterior præcedentẽ,de quo nõ eſt huius loci diſputare. At quia ſingulis fermè Epiſtolarum generibus peculiares quaſdam partes, minimè tamen à rhetoricis alienas aſſignauimus, etiam in illis præſcriptum ordinẽ obſeruari conuenit;niſi quod pro libertate Epiſtolica aliquas inter eas nonnunquam transferimus, id quod etiam ſubinde in præceptis ſuperioribus indicaui.Diſpoſitio quoque locorum ipſam naturam ſequatur, aut illũ ordinem qui pro ſingulis orationis partib.eis præſcriptus eſt. Naturâ ſiquidem pueritia præcedit Adoleſcentiam, Honeſtum Vtile, Voluntas Facultatem, & ſic de reliquis; quanquam & hîc libertas Epiſtolica non magnoperè curat, vtrum prius ductum ſit argumentum ab honeſto, an ab vtili vel delectabili.

Diſpoſitio verò Argumentorum eum præcipuè inueſtiget ordinẽ,qui maximè in concionibus auditoris & in Epiſtolis lectoris animũ flectere poſſe putabitur. Id quod potiſſimùm fiet, ſi primo loco & itẽ nouiſſimo ponantur argumentationes firmiſſimæ & irrefutabiles;media autem,ſi quæ ſint minùs probabiles, occupent,quòd ad primas probationes & nouiſſimas lectoris & auditoris animus maximè ſolet eſſe attentus. Si quis tamẽ à languidis primùm argumentis incipiens, ſenſim ſeu gradatim cum exaggeratione ad validiora conſur-

gat: vt scilicet validissima finem contentionis occupent, meo quidem iudicio non ludet operam.

Postulant & exempla (quorum si apposite adhibeantur, non tantùm in orationibus generis deliberatiui, verumetiam in Epistolis pulcherrimus est vsus) suum concinnum ordinem, nempe vt primo loco extranea, deinde nostratia, & ex his primò aliena, deinde peculiaria & domestica ponantur. Vt exhortatus quemlibet ad studium & laborem literarum, primùm ponas exempla Græcorum Philosophorum, ostendens quantis laboribus, ærumnis, calamitatibus Philosophiam apprehenderunt; deinde Romanos seu Latinos, Ciceronem, Virgilium, aliosq́; complures, ostendens nihil non pro eruditione consequenda tentauisse, aut aggressos esse: deinde si is quem extimulare niteris, vel patruum habuerit, vel auum, vel nepotem, vel fratrem, vel patrem, qui cum laude non sine labore docti euaserunt: item si familiarem, amicum, æmulum, &c. Et hæc de Dispositione.

De Elocutione.

CVm omnis non solùm aptè dicendi, sed etiam doctè scribendi studiosus (vt in primis dictum est) ad hoc niti debeat: vt doceat, quod necessitatis est: vt delectet, quod suauitatis est: vt flectat, quod victoriæ est; & de ratione docendi hactenus fermè disputatum sit, restat & delectandi & flectendi rationem, quæ in Elocutione præcipuè consistit, paucis ostendere. Est igitur Elocu-

tio

tio(vt ad Herenninm ſcribitur) idoneorum verborum & ſententiarum ad inuentionem accommodatio: qua videlicet ſub prima artis parte res inuentas verbis efferimus congruis: hoc eſt, Latinis, proprijs, puris, minimeq́ue duris, ſordidis, vel obſoletis; & quorum compoſitio, vt ait quidam, æquabilis, gratioſa, facilis, miniméq; per concurſum vocalium hiulca, aut per illiſionem ſeu immoderatum concurſum vel literæ, r, aſpera ſit: vel literæ, m, obtuſa ſit, vel literæ, s, ſibilans vel bleſa ſit. Qua prætereà ſententiæ dilucidæ, ſolidæ, & minimè triuiales ſint, ſed vel iuſta Latini ſermonis & propria phraſi, vel honeſta figuratione venuſtæ & elegantes ſint. Quanquam enim ſimplicitas & proprietas tum verborum, tum ſententiarum, maximam, adeoq́; præcipuam adfert orationi venuſtatem, non parum tamen lucis & ornamenti, ſuperinducunt, vel adducunt ei Trópi & Schemata, ſi per ea fuerit moderatè pro dicendi ratione variegata.

Triplex Character, ſeu dicendi ratio.

ESt ſiquidem triplex dicendi pariter & ſcribendi ratio, id quod etiam obiter in primæ partis principio diximus, quam alij χαρακτῆρα, hoc eſt, ſtylum vel genus dicendi vocant. Primum dicendi genus Sublime dicitur, quo Heroica, Tragica & Orationes rhetorum multiplici figurarum ornamento vt plurimùm texi conſueuerunt. Secundum eſt Mediocre, quo hiſtorias præcipuè, & ſecundum

eas,interim orationes,declamationes,commentarios,& epistolas aliquando scribere consueuimus, paulùm supra tritã loquendi rationem moderatis figuris assurgentes. Tertium est Humile,familiare, & comicum, quo præcipuè epistolas scribimus,& commentarios,in quibus oratio ad ampullosas figuras non assurgit,sed humi penè serpere videtur. Habet tamen & ipsum suam elegantiã, & nec tropos, nec schemata familiariter loquendi secludit. Studendum est igitur primùm omnium proprietati & simplicitati orationis,quod corpus vocant: deinde quibus tum tropis,tum schematis tanquam ornamentis vestiri queat,obseruandum.

Quid Figura, & quotuplex.

Figura est quouis modo cũ laude nouata loquẽdi vel scribẽdi ratio.Hoc modo docendi gratiâ placuit hîc finire figurã,vt reiectis vitiosis loquendi vel scribendi nouitatibus,generali vocabulo sub se cõprehendat omnes cùm constructiones, tũ locutionis figuras , & inter has tropos & schemata, & inter hæc quædam λέξεως,hoc est,quæ ad dictionem;quædam διανοίας,hoc est, quæ ad sententiam pertinent.Porrò figuras Grammaticas(quas μεταπλάσμου species vocant) Prosthesin, Aphæresin,Epenthesin,Syncopen,Paragogẽ, Apocopẽ, Systolẽ,Diastolem,intactas relinquo;quòd videlicet ad rem presentẽ non attinent,sed magis ad institutionem poëticam, de quibus tum Institutionibus grammatices,tum in Prosodia nostra satis dictum censeo.

cenſeo. Omitto nihilominùs Syntaxeos figuras,
Syllepſin,Prolepſin,Zeugma,Syntheſin, Antipto-
ſin, Synecdoche, & ſimiles, in Syntaxi noſtra tra-
ctatas. Loquar tantũ de ijs,quæ ad orationis rhe-
toricæ ornamentum , augmentum, & amplifica-
tionem accommodari poſſunt,exactũ tamen iudi-
cium aliorum commentarijs relicturus.Quod au-
tem ad hanc rem noſtram præſertim epiſtolicã at-
tinet,tres figurarum ordines pro Elocutionis cha-
ractere ſeu ſtylo picturando breuibus exponam.
Primus ordo complectitur ſchemata,quæ reddant
duntaxat orationem iucundam, ſplendidã, & per-
ſpicuam,nihil corpori orationis adijcientes : & λέ-
ξεως figuræ dicuntur, quòd vnica dictione ſeu vo-
cabulo figuretur oratio.Secundus ordo illa conti-
nebit ſchemata,quæ orationẽ tametſi non augent,
præter ornamentũ tamen addunt etiã acrimoniã,
grauitatem,& vehementiam.Hæc cum ijs quæ ter-
tij ordinis ſunt,διανοίας figuræ dicuntur.Tertius ea
complectetur ſchemata , quæ vel orationem au-
gent,vel cauſam amplificant. Porrò augetur ora-
tio dum extenditur & amplificatur id quod am-
plius grauius, vel vehementius quàm apparet, eſ-
ſe oſtenditur.Hos tres ordines quã potero breuiſ-
ſimè,digeram,& exemplis illuſtrabo. Sicubi quo-
que Græca occurrerint, ex Diuo Paulo adijciam,
ſiue ille(vt nonnulli volunt)artificio Rhetorico in
nonnullis Epiſtolis ſtuduerit , ſiue (vt Auguſtino
placet)vltro ſeſe ſcribenti eloquentia obtulerit.

Tropi species.

CVm tropus non tantùm per se seorsum verbis & sententijs orationem illustret, sed & per omnes fermè horum trium ordinum partes pulcherrimè se sæpè diffũdat; primo loco, priusquam σχήματα aggrediar, species eius vulgariores velut obiter tangam, ob hoc maximè quòd non parùm Tropi à Schematis differant. In tropis siquidem (τρέπω verto vel mitto) significatio vel vocis, vel sententiæ mutatur: in Schematis autem non ita. Nam σχῆμα habitum, ornatum, cultum, & eloquentiam sonat, verbisque tum propriæ, tum impropriæ significationis constat. Hinc est quòd Schematis species Tropos admittant, Tropi verò sine significationis mutatione constare non possint: quorum licet aliqui ad dictiones seu voces, aliqui ad sententias spectent; nos tamen eorum discrimini non magnopere studebimus.

Tropi dictionis.
- Metaphora.
- Catachresis.
- Onomatopœia.
- Antonomasia.
- Antiphrasis.
- Metalepsis.
- Hendiade.
- Emphasis cum Liptote.
- Charientismus
- Metonymia.
- Synecdoche

Tropi sententiæ.
- Allegoria.
- Ironia.
- Sarcasmus.
- Asteismus.
- Mycterismus.
- Aenigma.
- Parœmia.
- Hyperbole.
- Prosopopœia.
- Hypallage.
- Parabola, &c.

Tropi

Tropi Dictionis. Metaphora.

OFfert ſe primo loco, propter frequentiſſimum ſuum vſum, μεταφορὰ, hoc eſt, Tranſlatio, quâ veluti quibuſdam floſculis, dum commodè adhibetur, oratio venuſtatur: cùm videlicet vox aliqua transfertur ab ea re, cuius eſt propria, ad ſignificandum rem aliam per quandam ſimilitudinem: cui non eſt propria vt cùm transfertur vox à rebus animatis ad inanimes, vt ſi quis dicat terram ſitientem aut bibentem: quemadmodum ad Heb. dicitur: γῆ πιοῦσα τὸν ὑετὸν, ϗ τίκτουσα βοτάνην. Aut contrà ab inanimi ad animatum; vt ſi quis dicat: iuſtum germinantem. Pſalmiſtes, δίκαιος ὡς φοῖνιξ ἀνθήσει. A rationali ad brutum aut inſenſibile; vt ſi dicamus: prata ridere. Et Virgilius de apibus canens: Magnanimoſq; duces, &c. Sic Eſaias: εὐφράνθητι ἔρημος διψῶσα. Et Solomon ſecundùm 70. χοιρογρύλλοι ἔθνος οὐκ ἰσχυρὸν, &c. Aut contrà vt: Vlulate paſtores. Hier. ἕκαστος ἐπὶ τὴν γυναῖκα τοῦ πλησίον αὐτοῦ ἐχρεμέτιζον. A propinquo ad rem proximam, ſicut ab anima ad corpus, vt: dolor pedum: & Paulus, συγχαίρει πάντα τὰ μέλη. Aut contrà frequentiùs, vt: ſtupor ſtupere, guſtare, ſi ad animum referantur, vt: γεύσασθε, ϗ ἴδετε ὅτι χρηστὸς, &c. His & multis alijs modis, tum nomina, tum verba a propria ſignificatione ad proximam vel cognatam, non modò licitè, verumetiam ſæpenumerò eleganter apud doctos ſcriptores transferũtur, quos præcipuè in huius figuræ vſu imitari

conuenit. Nec tamen in oratione ſoluta temerè licebit ſemper emulari poëtas, qui liberiùs pro ſua licentia, hoc interdum tropo, quàm oratores vtuntur.

2. Catachreſis.

Proxima eſt Metaphoræ κατάχρησις, id eſt, abuſio, cum vox vſurpatur ad ſignificandum rem non propriam, ſed illi cognatam ſeu proximam, cui propria vox deeſt: vt ſi librum non pro arboris cortice, ſed pro volumine literario accipiamus: ſi ſegetes dicamus lætas: ſic pugnare, legere: ſic lingua, ſic gemma, & alia ſexcenta. Ita quoq; Paulus ad Cor. λαλῶν γλώσσῃ, οὐκ ἀνθρώποις λαλεῖ, ἀλλὰ τῷ θεῷ. Porrò maximè affinis eſt Metaphoræ Allegoria, ſed eam, quia non tam ad tropos dictionis quàm orationis attinet, paulò pòſt tractabimus.

3 Onomatopœia.

Nec abſimilis eſt Ονοματοποία, hoc eſt; Nominis fictio. qua rei, cui propria vox deeſt, non proximam, ſed fictam vt plurimùm à ſono tribuimus, vt, taratantara, bombarda, ſibilare, balare, & ſimilia, Sic βληχή, μηκή, κόαξ. Sic κλάγγω, κοκκύζω.

4 Antonomaſia.

Additur poëtis frequens Αντονομασία, Nominis permutatio, vt: Saturnia pro Iunone. Pelides pro Achille, Apoſtolus pro Paulo.

5 Antiphraſis.

Additur quoque Αντίφρασις, qua vox vna pro contraria ponitur, vt; bellum, quòd minimè bonum,

num, ſacrum pro execrando: εὐμενίδες furiæ, quòd minimè mites.

6 Metalepſis.

Sic μετάληψις, Tranſumptio, etiam Poëtis frequens, qua gradatim ad aliud quiddam quàm verbo exprimimus, oſtendendum procedimus, vt: Speluncis abdidit atris, hoc eſt, in præceps profundis.

7 Hendiadis.

Eſt quoque poëtis familiaris ἓν διὰ δυοῖν: aut vt alij ἑνδυάς: qua vnum per duo ſubſtantiua copulata ſignificamus, altero videlicet per adiectiuum expoſito, vt: Pateris libamus & auro, id eſt, aureis pateris. Sic: In ſpiritu manſuetudinis, pro ſpiritu manſueto, ſecundum Hebræos.

8 Emphaſis.

Ἔμφασις, ſeu Demonſtratio familiaris omnibus ſcriptoribus, plus quiddam indicat quàm exprimitur, nempe latens quiddam, nunc per pronomen; nunc per ſubſtantiuum pro adiectiuo: nunc alijs varijs modis: vt ſcelus pro ſceleſto & inſigniter ſceleroſo. Sic Paulus ad Corinth. τὸν μὴ γνόντα ἁμαρτίαν, ὑπὲρ ἡμῶν ἁμαρτίαν ἐποίησε, ἵνα &c. Item: ἁμαρτωλὸς ἁμαρτία.

Videtur quoque λιτότης ſub hac contineri, qua minus dicitur, & plus intelligitur, niſi ſub Synecdoche malis, vt: non odit me, id eſt, ex animo amat, Fit autem vt plurimùm per verbum ſententiæ contrarium cum negatione.

9. Metonymia.

Μετωνυμία quoque (hoc est) Transnominatio, familiaris admodum tropus est, cùm vel inuentorem ponimus pro re inuenta: aut numen aliquod pro eo cui præ est, vt Cererem pro frumento, Venerem pro amore vel pulchritudine. Mat. Ου δύνάσθε Θεῷ δουλεύειν καὶ μαμμωνᾷ. Vel continens pro contento, vt poculum pro vino: vt & Paul. ad Cor. ὃς ἐαν πίνῃ τὸ ποτήριον τοῦ Κυρίου ἀναξίως. Sic domus pro inhabitãtibus aut familia, aut re familiari. Luc. κατεσθίουσι τὰς οἰκίας τῶν χηρῶν. Vel possessorem pro re possessa, vt Deucalion ardens. Ad Corinth. εἴ τις ὑμᾶς κατεσθίει. Vel cùm effectum tribuimus efficienti, vt: pallida mors, quòd membra efficiat pallida. Sic cum authorem pro opere ponimus, vt si dicamus: in Paulo facilè omnes rhetorum figuras & ornamenta deprehendimus, hoc est, in Epistolis Paulinis. Sic Moses pro lege.

10. Synecdoche.

Non admodũ dissimilis tropi species est Συνεκδοχὴ, id est, Intellectio seu comprehensio, cùm videlicet intelligimus vel ex vno plura, vt: Cæsus Hannibal, pro milite forti: vel ex parte totum vt, puppis pro naui Iohan, Καὶ ὁ λόγος σάρξ ἐγένετο.

Vel contrà, ex toto partem, vt: Post tres dies resurgam.

Vel ex specie genus, vt: Græcus pro Ethnico: vel contrà.

Vel ex materia materiatũ, vt: Ferrũ pro gladio.

Vel

Vel ex præcedentibus ſequentia, vt: Virgineam ſoluit zonam, & alijs ſimilibus modis. Eſt enim Synecdoche, cùm plus minúſue pronunciamus, quàm intelligimus.

11. Charientiſmus.

Poteſt quoque frequentiùs videri Tropus dictionis χαριεντισμὸς, cùm quæ dura ſunt, verbis gratioſis mitigamus: vt cùm puerum pro ſeruo ponimus, & mortuum quieuiſſe dicimus. Matth. παῖς μου βέβληται ἐν, &c.

Addunt & Heteroſin vel Enallagen, cùm vel numerum pro numero, vel perſonam pro perſona ponimus, vt miles, pro militibus, &c. At ſub Synecdoche vel Metonymia comprehendi poteſt: quas cum alijs nonnullis inter tropos orationis ponemus, quòd videlicet ſubinde dictiones, ſubinde orationes figurant.

Tropi orationis.

1. Allegoria.

QVanquam Ἀλληγορία ſeu inuerſio ſit perpetua quædam Metaphora, quòd ſingula eius verba per tranſlationem intelligantur, atq; ob id fortaſſis inter tropos dictionis ponenda videri poſſet; quia tamen eius complexio non ſingularem aliquã vocem, ſed totam orationem aut ſententiam figurat, in hunc eam poſteriorum troporum ordinem relegaui. Eſt autem Allegoria tropus quidem orationis & ſententiæ pulcherrimus, quo aliud ſenſu, a-

liud verbis intelligimus: vt Ouidius de amore loquens Pyrami & Thysbes allegoricῶs, sic canit: Quoq́ue magis tegitur, tantò magis æſtuat ignis. Sic ad Cor. Μίκρα ζύμη ὅλον τὸ φύραμα ζυμεῖ. Hæc orationem non tantùm illuſtrat, ſed etiam eleganter extendit, frequens tum in ſacris tum in profanis literis. Volunt nõnulli ſequentes eius eſſe ſpecies.

2. Ironia.

Εἰρωνεία (Diſſimulationem vertunt) eſt diſſimulata illuſio, quæ videlicet non ex verbis (plerumq; enim contraria ſunt) ſed vel ex modò pronunciandi, vel ex perſona loquentis, vel ex ipſa rei natura intelligitur, vt: Id populus curat ſcilicet, apud Comicum: per ſcilicet, autem videlicet, ſimileſq́ue particulas commodè fieri conſueuit, Corin. χαρίσασθέ μοι τὴν ἀδικίαν ταύτην.

3. Sarcaſmus.

Adſimilis eſt ſuperiori Σαρκασμὸς, Exacerbatio ſeu irriſio amarulenta, cùm victor victo vel hoſti inſultat, vt: I nunc, & verbis virtutem illude ſuperbis. Sic Luc. Ἄλλους ἔσωσε, σωσάτω ἑαυτὸν & reliqua.

4. Aſteiſmus.

Huc quoque pertinet Ἀστεισμὸς Vrbanitas, quæ eſt vrbana dictio, & iocus cum aſtutia feſtiuus, quales ſunt ſales & dicacitates diſertorum: vt illud Maronis: Qui Bauium non odit, amet tua carmina Meui. Et Paulus in Actis: Οὐκ ᾔδειν ἀδελφοί, ὅτι ἐστὶν ἀρχιερεύς, γέγραπται γὰρ ἄρχοντα τοῦ λαοῦ σου οὐκ ἐρεῖς κακῶς, ſecundùm quoſdam.

5. Micterismus. 6. Ænigma.

Possent addi Μικτηρισμὸς, cùm naso quempiam in scommate quouis suspendimus: & Αἴνιγμα, cum dictum obscuruum, coniecturis indagandum proponimus, vt: Dimidium plus toto, apud Hesiodum, & Sampsonicum illud: Ἐκ τοῦ ἐσθίοντος ἐξῆλθε βρῶσις, καὶ ἐξ ἰσχύρου ἐξῆλθε γλύκυ; similiaq; scriptorum rara problemata, sed qui ad rem nostram non admodum conducunt, sobriè tractanda iudicauimus.

7. Parœmia.

Quanquam non omne adagium seu vulgi prouerbium tropicum est, deprehenduntur tamen innumera à sono verborum significatu tam aliena seu diuersa, vt proximè ad Ænigma accedere videantur; & si opportunè tum Epistolis, tum familiaribus colloquijs accommodentur, & citra nimiam affectationem inserantur, non parum venustatis & iucunditatis adferunt. Est igitur Παροιμία seu Adagium, dictum celebre & vulgò tritum, aliqua nouitate insigne, vt: Lupum auribus tenere dicitur, qui negotium susceptum neque tutò relinquere, neque tutò tolerare potest. Sic ad Paulum in Act. Σκληρόν σοι πρὸς κέντρα λακτίζειν.

8. Hyperbole.

Vsui quoq; frequenter ὑπερβολὴ est, nos Excessum interpretari possumus. Nam quod secundum figuram hanc dicimus, fidē manifestè exuperare debet. Est enim (vt inquit Quintilian.) dementiens superiectio, vel amplificandi gratia, vt: Aquilis velo-

ciores,leonibus fortiores: aut minuendi,vt: teſtudine tardior. Coloſſenſib. ſcribit Paul.de Euangelio: Παρόντος εἰς ὑμᾶς, καθὼς καὶ ἐν πάντι τῷ κόσμῳ.

9. Proſopopœia.

Addunt ferè omnes Tropis Προσωποποΐα, qua perſonam fingimus, quæ perſona non eſt: cùm videlicet res mutas loquentes inducimus, aut ad eas tanquam ratione vtentes ſermonem dirigimus: vt amantes apud Ouidium; Inuide (dicebant) paries, quid amantibus obſtas? Et ad Cor. πȣ̃ σȣ̃ θάνατε τὸ κέντρον, πȣ̃ σȣ̃ ᾅδη τὸ νῖκος. Eundem quoque volunt tropum, cum hominem vel abſentem, vel mortuũ fingimus loquentem, vel ad eũ ſermonẽ dirigimus, vt: Dic Hieremia teſtimonium de Chriſto, Auguſt.

10. Hypallage.

Ὑπαλλαγὴ, Submutatio, vel Subalternatio, fit, cùm oratio contraria rerum ordine effertur: vt cùm res agens fit patiens, aut contrà, vt: Dare claſſibus auſtros. Figura poëtica eſt. Reſtant adhuc præcipui duo tropi, quorundam iudicio, Parabola, & Paradeigma, ſed quia in eis propria vocum ſignificatio non mutatur, nos ad Schemata διανοίας tranſtulimus.

Hæc ſeorſim de Tropi varijs ſpeciebus tradidi, in quibus omnibus aliud quidem verbis dicitur, aut dici videtur, & aliud re vera ſignificatur; ex quibus multi frequentibus diuerſorum ordinum figuris inſeruire poſſunt: vt ſint vel hi ſchematum, vel ſchemata horum ornamenta.

Schematum primus ordo.

Figuræ Lexeωs:

- Syllepſis.
- Prolepſis.
- Zeugma.
- Epizeuxis.
- Anaphora cum ſpeciebus 8.
- Epanaphora.
- Epiphora.
- Ploce.
- Symploce.
- Epanalepſis.
- Anadiploſis.
- Epizeuxis.
- Tautologia.
- Polyſyndeton.
- Aſyndeton.
- Homœoptoton.
- Homœoteleuton.
- Paranomaſia.
- Antanaclaſis.
- Paracheſis.
- Anaſtrophe.
- Irmos.
- Scheſis onomâtωn.

PRimum figurarum ordinem ſuprà diximus eorum eſſe Schematum, quæ ad dictiones magis quàm ad ſententias attinent, & orationem iucundam, ſplendidam, & perſpicuam reddunt: quanquam ſubinde etiam nonnullæ earum non ſecùs ac illæ, quæ ſecundi ordinis ſunt vehementiam quandam addunt, & acrimoniam.

1. Syllepſis.

Occurrit primo loco σύλληψις, Conceptio, qua duabus rebus & ſententijs diuerſis vnum duntaxat datur verbum, vtriq; minimè conueniens, vt: His quidem ſignis atq; hæc exempla ſecuti. Alij ſimile loquendi genus Zeugma imperfectũ dicunt, quòd videlicet verbum vni conueniens, ad alterum cõmodè reduci non poſſit; voluntq; in hac vel ſimili loquendi ratione Syllepſin eſſe locutionis: Romu-

lus & Remus Romanam vrbem condiderunt. Aut: Petrus cum Paulo Romæ paſſi ſunt. Et Ouidius: Cum plauſu clamor littora impleuere.

2. Prolepſis.

Πρόληψις, Præſumptio, vt Reges dimicant, alij pro gloria, alij pro patriæ ſalute; quia cum Epanodo tertij ordinis fermè conuenire videtur, hîc negligentius tractatur.

3. Zeugma.

Ζεῦγμα Copulatio, ſeu Coniugatio, cùm videlicet diuerſas clauſulas vno verbo copulamus, hoc pacto. Verbo præpoſito: Vicit pudorem libido, timorem audacia, rationem amentia.

Verbo in medio poſito: Pudorem libido vicit, timorem audacia, rationem amentia, &c.

Verbo in fine poſito: Pudorem libido, timorem audacia, rationem amentia vicit.

4. Hypozeuxis.

Primam Zeugmatis ſpeciem vocant πρόζευγμα, ſecundam μεσόζευγμα, tertiam ὑποζευγμα. Ab hac autem tertia multùm differt ὑπόζευξις: nam ei prorſus contraria eſt, cum videlicet ſingulis diuerſarum rerum clauſulis debitum verbum ſubnectitur, vt: Ædes exuruntur, templa ſpoliantur, agri vaſtantur, pecudes abiguntur, viri aut cæduntur, aut captiui abducuntur, vxores cum liberis profligantur, monaſteria euertuntur, virgines conſtuprantur, & nihil non pudendi ſceleris impunè committitur. Sic quoque Mat. τυφλοὶ ἀναβλέπουσι,

καὶ

καὶ χωλοὶ περιπατοῦσι, λεπροὶ καθαρίζονται, καὶ κωφοὶ ἀκούσι, νεκροὶ, &c.

Anaphoræ species	Epanaphora.	Epanalepsis.
	Epiphora.	Anadiplosis.
	Ploce.	Epizeuxis.
	Symploce.	Tautologia.

NOn minùs iucunda, quàm frequens figura est Ἀναφορὰ, siue Repetitio: qua eandem dictionem aliquoties repetimus. Hoc autem quia diuersa ratione fieri consueuit, plures eius species numerantur, quas ex ordine recensebimus & explicabimus.

5. Epanaphora.

Primùm per diuersarum clausularum principia eandem vocem repetimus, & Ἐπαναφορὰν vocant, vt: Hîc gelidi fontes, hîc mollia prata Licori: Hîc nemus, hîc ipso tecum consumerer æuo. Sic Paul. ad Corin. Ἀνέχεσθε γὰρ, εἴ τις ὑμᾶς καταδουλοῖ, εἴ τις κατεσθίει, εἴ τις λαμβάνει, εἴ τις ἐπαίρεται, &c. Sic quoque multis alijs in locis. Nulla est enim apud Scriptores hac figura frequentior: redditq; subinde præter venustatem, ipsam orationem vehementiorem.

6. Epiphora.

Secundò eadem voce diuersa periodi commata claudimus, & Ἐπιφορὰ Rutilio dicitur. Vt ad Cor. Cùm essem paruulus, loquebar vt paruulus, sapiebam vt paruulus, cogitabam vt paruulus: vt vertit interpres noster; apud Paulum tamen Hypozeuxis est. Sic quoque in 2. ad Corinth. Ἑβραῖοι εἰσι,

κἀγω: Ἰσραηλῖταί εἰσι κἀγω, σπέρμα ἀβραάμ εἰσί κἀγω.

7. Ploce.

Tertiò, eandem vocem præcipuè proprij nominis geminamus, non tamen continetur in vna clausula, ita vt posterius vocabulum ad mores priores referatur, Græcisque πλοκή dicitur, vt: Sed tandem ad illum vsq; diem Memmius erat Memmius, hoc est, sui similis, & ijsdem moribus. Et per appellatiuum: πίθηκος ὁ πίθηκος, καν χρύσεα εἴχῃ σύμβολα.

8. Symploce.

Quartò, eandem vocem vtrinque hoc est, & in principio plurium clausularum, & in fine ponimus, sic tamen, vt alia sit quæ in principio clausularum, & alia quæ in fine earum repetitur, hoc pacto: Nutrit hæc castris odium dolumque, Nutrit hæc templis odium dolumque, Nutrit hæc claustris odium dolumque, &c. Sic Paul Corin. Εἴτε πάσχει ἓν μέλος, συμπάσχει πάντα τὰ μέλη, εἴ τε δοξάζεται ἓν μέλος, συγχαίρει πάντα τὰ μέλη, & reliqua.

9. Epanalepsis.

Quintò, vocem in principio positam, eandem in fine clausulæ repetimus, per Ἐπανάληψιν, hoc est Resumptionem, vt: Cognitum est te rempub. venalem habuisse, cognitum est: Sic verò Paulus: χαίρετε ἐν κυρίῳ πάντοτε, καὶ πάλιν ἐρῶ χαίρετε.

10. Anadiplosis.

Sextò, vocem in clausulæ præcedentis fine positam in principio sequentis repetimus, per Ἀναδίπλωσιν, seu Reduplicationē, vt: Sequitur pulcherrimus

mus Astur, Astur equo fidens. Et Paulus ad Cor. ὁ σπείρων φειδομένως, φειδομένως καὶ θερίσει, καὶ ὁ σπείρων ἐπ' εὐλογίαις, ἐπ' εὐλογίαις καὶ θερίσει.

Septimò, in vna clausula continenter seu immeditatè eandem vocem geminamus, affectũ indicantes per Ἐπίζευξιν vel adnexionem: vt Virg. Me me adsum qui feci. Sic Luc. Μάρθα, Μάρθα, τυρβάζῃ ἐπὶ πολλά.

11. Tautologia.

[illegible] quò, proximè accedit ad Anaphoram Ταυτολογία, modò inter figuras numerare velimus, qua vocem quamlibet in vna periodo diuerso casu aliquoties iteramus, vt si dicam: Literas ama, quò literarum doctus euadas: nam si abhorres à literis, literis studere non poteris. Vt Paulus ad Rom. Ἐξ αὐτοῦ, καὶ δι' αὐτοῦ, καὶ εἰς αὐτὸν πάντα, αὐτῷ, &c.

12. Polysyndeton.

Affinis quoque Anaphoræ πολυσύνδετον est, cùm videlicet oratio multis coniunctionibus, vbi vna duntaxat necessaria sit, nectitur: alij à τίθεμι πολυσύνθετον scribunt. Fit autem sæpenumerò in singulis verbis, non rarò etiam per plura cõmata: vt Cic. Me præ cæteris & colit, & obseruat, & diligit. Item: Non ita fractus sum, vt aut hominem me esse oblitus sim, aut fortunæ succumbendũ putem. Solet enim non modò per copulatiuas, verumetiã per disiunctiuas, & alias eleganter fieri, & nonnunquã duobus, nonnunquam pluribus vel membri, vel commatis. Sic Paul. Græcus: πόσην κατειργάσατο ὑμῖν σπουδὴν, ἀλλὰ ἀπολογίαν, ἀλλὰ ἀγανάκτησιν ἀλλὰ φόβον,

ἀλλὰ ἐπιπόθησιν, &c. Item ἢ πίθι ἢ ἄπιθι. Fit poëtis frequenter per encliticas coniunctiones, vt: Athamasque, Thoasque, Neoptolemusque, &c. verùm extra carmen non vsurpandum.

13. Asyndeton.

Schema superiori contrarium, Ἀσύνδετον, hoc est, Inconiunctum dicitur. Rhetores nostri articulum vocant: cùm videlicet res diuersæ nullis coniunctionibus colligantur. Et vtimur eo quoque tum in verbis, tum in clausulis componendis, vt: Excessit, erupit, euasit. Ferte citi flammas, date tela, impellite remos. Et Cicero: Omnia me tua delectant, sed maximè maxima, cùm fides in amicitia, consilium, grauitas, constantia, tum lepos, humanitas, literæ. Paul. Corinth. Νυνὶ δὲ μένει πίστις, ἐλπὶς, ἀγάπη, τρία ταῦτα, & multa præcedentia.

14. Homœoptoton, Homœoteleuton. 15.

Sunt & alia duo sibi cognata Schemata, quæ orationem subinde (si affectata non sint) cum gratia figurant, non eandem quidem vocem, sed vel similem casum, vel similem vocis finem repetentia, Ὁμοιόπτωτον, Ὁμοιοτέλευτον. Quorum prius clausulas simili casu: posterius simili ferè sono terminat. Vt de priori: Sunt qui in rebus humanis potissimùm spectant honestatem: sunt qui quærunt vtilitatem; sunt qui captant duntaxat voluptatem. De posteriori, vt: Turpiter audes facere: nequiter studes dicere. Sic Paul. Οὐκ ἐν πλαξὶ λιθίναις, ἀλλ' ἐν πλαξὶ καρδίας σαρκίναις. Et in primo Cor. διὰ τί οὐχὶ

μᾶλλον

μᾶλλον ἀδικεῖσθε, διὰ τί οὐχὶ μᾶλλον ἀποστερεῖσθε? Item ijsdem: Οὐδένα ἠδικήσαμεν, οὐδένα ἐφθείραμεν, οὐδένα ἐπλεονεκτήσαμεν. In quibus (vt obiter moneam) vides puer diuersas figuras concurrere.

16. Paranomasia. 17. Antanaclasis.

Rursus duæ figuræ sibi vicinæ sunt, παρανομασία, & Ἀντανάκλασις: quarum prior est, cùm similitudine literarum eandem fermè vocem in contrarium flectimus, vt Terentianum illud: Inceptio est amentium, non amantium. Aratorem magis quàm Oratorem dixeris.

Posterior est vnus verbi simplicis, aut per compositionem repetiti, contraria significatio: vt si dicamus; Noli diligere mundum, in quo nihil est mundum: aut, Eas res cura, in quibus nulla est cura. Item, non euerti hominem, sed conuerti. Impugnauerunt me, verùm non expugnauerunt. Sic Paulus: ὡς μηδὲν ἔχοντες, καὶ πάντα κατέχοντες, & alibi, ἀπορούμενοι, καὶ οὐκ ἐξαπορούμενοι.

18. Porrò in sequentibus & similibus vocum allusionibus, Græci Παρηχίαν seu παρήχησιν esse dicunt: τῷ τὸν φόρον, τὸν φόρον, τῷ τὸ τέλος, τὸ τέλος: τῷ τὸν φόβον, τὸν φόβον: τῷ τὴν τιμὴν, τὴν τιμήν. Et in eadem ad Rom. Epistola, οὐκ ἔστιν ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ βρῶσις καὶ πόσις, ἀλλὰ δικαιοσύνη καὶ εἰρήνη.

19. Anastrophe. 20. Irmos & Schesis.

Addi potest Ἀναστροφή, qua naturalis dictionum ordo inuertitur, vt: mecum, tecum, secum, nobiscũ, vobiscum; quanquam compositè scribi & pronun-

ciari debere videntur: item quicum, quibuſcum, capulo tenus, & ſimilia, præter quæ vix alia, citra poëticam licentiam ſunt vſui.

Addunt & Εἱρμὸν Seriem, cùm oratio eodem filo ſeu tenore ad finem vſque clauſulæ protenditur, vt: Principio cœlum ac terras, campoſq; liquentes, Lucentemque globum Lunæ, &c. Similis eſt, Σχέσις τῶν ὀνομάτων, cum pluribus ſubſtantiuis ſingula adduntur Epitheta, hoc modo: Marſa manus, Peligna cohors, feſtiua virûm vis.

Secundus ordo Schematum.

Ecphoneſis.	Anacœnoſis.
Epiphonema.	Synchoreſis.
Erotema.	Dicæologia.
Pyſma.	Apoſtrophe.
Hypophora.	Elleipſis.
Aporia.	Apoſiopeſis.
Paradoxon.	Pleonaſmus.
Parrheſia.	Epitheton, &c.

Adduntur Hyſteron-proteron, Chronographia, &c.

SEcundus ordo earum eſt figurarum, quæ orationem, non modò iucundam, & venuſtam, verumetiam (tametſi non augent) acrẽ & vehementem reddunt, quemadmodum & prius eſt dictum.

1. Ecphoneſis.

Succurrit primùm Ἐκφώνησις vel Exclamatio, cum Erotemate nonnihil commune habens, qua

ex aliquo affectu vel admirationis, vel gaudij, vel indignationis, vel simili exclamamus, & id quod dicimus, reddimus vehementius, vt: O tempora, ô mores! &c. Heu me miserum! O curas hominum quantum est in rebus inane! Paulus quoque Rom. Ω βάθος πλούτου καὶ σοφίας καὶ γνώσεως τοῦ Θεοῦ, ὡς, &c. & iterum, ταλαίπωρος ἐγὼ ἄνθρωπος, τίς με ῥύσεται ἐν τοῦ, &c.

2. Epiphonema.

Exclamationi affine est Επιφώνημα, id est, Acclamatio, qua fini propositæ, siue disputatæ materiæ acclamamus, vel accinimus: quod per tantum, adeò, vsque adeò, & similes quantitatis particulas, fieri potissimùm consueuit, vt Virgilius: Tantæ molis erat Romanam condere gentem: & Ouid. Tantus dolor vrit amantes.

Interdum quoque accinimus rebus propositis, claudendo Epistolas, absque quantitatis particulas; vt si pater filium ad frugalitatem adhortatus, tandem concludat: Studebis itaque, fili mi, frugalitati, quòd nisi rebus in omnibus temperantiam seruaueris, simul vitæ honestatem, morum integritatem, & veram salutem profligaueris. Etiam citra affectationem licet accinere singulis partibus, vt si quis insectatus ebrietatem dicat: Cui placet ebrietas, placeat & insania. Sic Paulus Galat. Οὐκ ἀθετῶ τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ, &c. Et paulo post: Τοσαῦτα ἐπάθετε εἰκῇ, &c. Potest & tertij ordinis iudicari.

3. Erotema. 4. Pysma.

Sequitur non admodum à prædictis dissidens Ἐρώτημα, vel interrogatio, qua figura vehementer aliquid interrogando vel affirmamus, vel negamus, subinde quoque diuersum affectum vel gaudij, vel admirationis, vel iræ, vel indignationis, vel alium similem exprimimus, vt: Fuistine eo in loco? quasi dicamus, fuisti. Quis te virulentior? quasi dicamus, nullus. Virgilius: O quam te memorem virgo? & alibi: Quis nouus hic nostris successit sedibus hospes? Sic Paulus ad Corinth. τί ἔχεις ὃ οὐκ ἔλαβες, & Galat. Ω ἀνόητοι γάλαται, τίς ὑμᾶς ἐβάσκανε; &c.

Si tamen orationem pluribus interrogantibus cum acrimonia exaggeramus, πύσμα potiùs quàm ἐρώτημα dici volunt, vt ad Cor. Οὐκ εἰμὶ ἀπόστολος, οὐκ εἰμὶ ἐλεύθερος, οὐχὶ Ἰησοῦν χριστὸν κύριον ἡμῶν ἑώρακα, &c.

5. Hypophora.

Quamuis ὑποφορὰ siue subiectio sub tertio ordine videatur ponenda, quòd orationem nonnihil augeat, tamen alios imitatus placuit huic inserere. Fit autem Hypophora, cùm ipsi nostræ interrogationi respondemus: est enim cognata Erotemati, vt Paulus ad Agrippam: Credis rex Agrippa Prophetis? Scio quòd credis: & ad Rom. τί οὖν ἐροῦμεν, ἐπιμένοῦμεν τῇ ἁμαρτίᾳ ἵνα ἡ χάρις πλεονάσῃ, Μὴ γένοιτο, &c. Sic alibi frequenter. De Antipophora, quæ ex hac suboriri videtur, in tertio ordine dicemus.

6. Aporia.

6. Aporia.

Figurat prӕtereà orationem & grauiorem reddit Ἀπορία, vel Dubitatio, cùm nos dubitare ſeu neſcire fingimus quid vel acturi, vel dicturi, vel credituri ſumus, vt: Quò me vertam? Ad Philippenſes: Τί αἱρήσομαι οὐ γνωρίζω. Et Corinth. Τί ὑμῖν εἴπω: ἐπαινέσω ὑμᾶς, &c.

7. Paradoxon.

Cognatum eſt huic παράδοξον, cùm dicimus nos credere non potuiſſe aut ſuſpicari, quod narraturi ſumus; & fieri ſolet per admirationis, opinionis, aut ſimilium affectuum verba, vt: Vix potui induci, vt crederem. Paul. Galat. Θαυμάζω ὅτι οὕτως ταχέως μετατίθεσθε, &c. Solet per verba mirandi frequenter eſſe vſui in Epiſtolarum exordijs.

8. Parrheſia.

Παῤῥησία quoque oratoribus eſt vſui, qua veluti nobis temerè authoritatem arrogantes liberiùs loquimur, Licentia Latinis dicitur, vt (quod ex Demoſthene citat Rutilius:) Sed ego liberam vocem veritatis apud vos omittam? Non inquam, nec recitabo quod ſalus communis dicit. Ita Paul. Cor. Ἐν ᾧ δ' ἄν τις τολμᾷ (ἐν ἀφροσύνῃ λέγω) τολμῶ κἀγώ, &c. Et ad Galat. ὥστε ἐχθρὸς ὑμῶν γέγονα ἀληθεύων ὑμῖν.

9. Anacœnoſis.

Ἀνακοίνωσις eſt, cùm ipſi vel cum aduerſarijs, vel cum iudicibus communicamus. Communicatio ſiquidem interpretatur, vt: Cedo ſi vos eo

loco fuissetis, quid aliud fecissetis? Et illud Comici: Tu si hic sies, aliter sentias. Et Paul. λέγετέ μοι οἱ ὑπὸ νόμον θέλοντες εἶναι, τὸν νόμον, &c.

10. Synchoresis.

Accedit ad communicationem, συγχώρησις, Permissio, vel concessio: qua totam, aut nonnihil causæ nostræ vel iudici vel aduersario iudicare permittimus, vt: Hæc vobis iudices æstimanda relinquo. Sic Lucas in Actis: Εἰ δίκαιόν ἐστιν ἐνώπιον τοῦ θεοῦ ὑμῶν ἀκούειν μᾶλλον ἢ τοῦ Θεοῦ, κρίνατε.

11. Dicæologia, duplex.

Accedit quoque δικαιολογία, siue Expostulatio, qua iure nostro allegato, cum homine quolibet amicè expostulamus, & ostendimus nos præter æquum nihil admisisse, alium autem aut iniquum, aut ingratum extitisse, vt apud Esaiam: Quid vltrà debui facere vineæ meæ, & non feci ei? & reliqua. Item Ieremias: Quid inuenerunt patres vestri in me iniquitatis, quia elongauerunt à me? & reliqua, capite secundo. Sic Paulus Corinthijs: Τί ἐστιν ὃ ἡττήθητε ὑπὲρ τὰς λοιπὰς ἐκκλησίας εἰ μὴ ὅτι αὐτὸς ἐγὼ οὐ κατενάρκησα ὑμῶν.

Volunt prætereà δικαιολογίαν (licèt alij Αναγκαῖον appellent) tum dici, cùm æquitatem seu iusti quiddam pro defensione nostra, aut necessitatem seu quamlibet aliam occasionem pro excusatione nostra causamur, vt: Lapsus sum, sed adolescens, & inter tales necessariò versatus, inter quos non potui non corrumpi. Sic ad Cor. Γέγονα ἄφρων καυχώ-

μενὸς, ὑμεῖς με ἠναγκάσατε, &c. Valet in generis Iudicialis Statu Iuridiciali absoluto & assumptiuo: magisque locus argumentandi videtur, seu argumentandi ratio, ad tertium ordinem secundùm hunc postremum vsum relegando.

12. Apostrophe.

Ἀποστροφὴν siue Auersionem dicunt, cùm auersi à priori orationis structura, vt plurimùm sub tertia persona, ad aliquem seu aliquos inopinatò per secundam personam conuertimur, vt illud Nasonis:

Mactatur vacca Mineruæ,
Alipedi vitulus, Taurus tibi summe Deorum.

Nonnunquam etiam ad aliud non mutata persona, per ἐκφώνησιν & προσωποποιίαν conuertimur, vt: O Leges Porciæ. Sic ad Philippenses: Συντύχην παρακαλῶ τὸ αὐτὸ φρονεῖν ἐν Κυρίῳ καὶ ἐρωτῶ καὶ σὲ σύζυγε γνήσιε, &c.

13. Elleipsis, & 14. Aposiopesis.

Ἔλλειψις, quam etiam nonnulli ἔκλειψιν vocant, & Ἀποσιώπησις, figuræ sibi cognatæ sunt. Nam prior est, cùm citra affectum verbum deest orationi absoluendæ, aut per sermonis interruptionem, vt sæpenumerò in Comœdijs: aut studio propter facilem eius intellectum, vt: Italiam fato profugus, Lauinaque venit littora: & Galat. Μόνον μὴ τὴν ἐλευθερίαν εἰς ἀφορμὴν τῇ σαρκί.

Posterior, quam Reticentiam interpretatur Cicero, reticet aut suspendit verbum propter affectum aliquem, nempe: gaudij, admirationis, timo-

ris, iræ, indignationis, aut similem alium non expressum, vt similiter illud Maronis: Quos ego, sed motos præstat componere fluctus.

15. Pleonasmus.

Huic ferè contraria videtur figura πλεονασμὸς, dum Emphasis gratia orationi verbum adijcitur, quod alioqui superfluum videretur, vt: Quæ (malùm) est illa voluntaria seruitus?

16. Epitheton.

Επίθετον vocant, quoties præcipuè proprio aliquid adijcitur: quod ei propriè conuenit, vt: At pius Aeneas per noctem plurima voluens: sic, sæuus Hector. At: aurum fuluum, liquidus aër, gelidus fons, & id genus infinita Poëtarum epitheta, extra carmen citra Emphasin, raró sunt vsui. Sunt autem in Epistolis congrua magistratuum præcipuè epitheta eo modo obseruanda, quo suprà dictum est.

Addunt ὕστερον πρότερον, cum id quod naturâ posterius est, prius dicimus, vt: Et torrere parant flãmis, & frangere saxo. Addunt χρονογραφίαν, qua tempus describimus: τοπογραφίαν, qua locum describimus: τοποθεσίαν, qua locum fingimus. Item: Imprecationem, qua alicui bonum vel malum imprecamur: Obtestationem, qua per rem charam aut sacram aliquid petimus: Deuotionem, qua nos vel periculo, vel morti deuouemus: Comminationem, Exhortationem, Votum, & id genus alias phrases, quas si singulatim explicare velimus,

mus, & figuris adnumerare, nullus foret ſcribendi finis. Cæterùm huiuſmodi tam familiares & planæ ſunt, vt nullus non facile eas obuias agnoſcat. Ad alias tranſeamus.

Tertius ordo Schematum.

Auxeſis & Meioſis.	Congeries
Periſtaſis.	Incrementum.
Hypotypoſis.	Climax.
Pathopœia.	Comparatio.
Ratiocinatio.	Contentio.
Synonymia.	Antimetabole.
Expolitio.	Correctio
Hyperbole.	Parentheſis.
Periphraſis.	Tranſitio.
Partitio.	Apodioxis.
Diuiſio.	Aetiologia.
Epanodos.	Horiſmos.
Antipophora.	Homœoſis cum ſuis ſpecieb.
Præteritio.	Gnome &
Occupatio.	Noëma.

TErtium diximus ordinem earum figurarum, quæ vel orationẽ augent, vel cauſſam amplificant. Statui autẽ priori loco ponere eas, per quas potiſſimùm res amplificari ſolent quinq; aut ſex modis, deinde reliquas proſecuturus, quæ non tam ampliorem reddere cauſam, quàm orationem augere videbuntur. Hoc interim aduertere volu-

amus puerum ſtudioſum, quòd ferè res eiſdem modis diminui, quibus augeri poteſt.

1. Auxeſis per ſingula verba, & Meioſis.

Primam amplificandi rationem per Αὔξησιν fieri volunt, qua verbis vtimur, quæ rerum magnitudinem ſuperare videntur. Hæc per tropos dictionum frequentiùs fieri conſueuit, vt cùm pro errato, ſcelus: pro conuitiari, debacchari ponimus; & latrocinatum dicimus, qui vulnerauit.

Diminuimus contrà ſingulis verbis per Μείωσιν ſeu per ταπείνωσιν, vt ſi pro ſcelere erratum ponamus: aut ſtrinxiſſe quempiam, qui vulnerauit: probè potum, qui inebriatus eſt.

2. Periſtaſis.

Secunda amplificandi ratio fit per Circumſtantias, quas Græci περιστάσεις dicunt, quibus non tantùm oratio locupletari, ſed etiam res ipſa amplificari commodiſſimè poteſt, ſi conuenienter applicentur. Sunt autem Circumſtantiæ tum perſonarum, tum rerum, de quibus in genere Iudiciali pauca attigimus, copioſiùs autem in Dialecticis libro quinto, vt: Non puduit illum ludere teſſeris cum ſcurris in popina publica, die feſto, ſacerdotem, paſtorem, theologum, monachum, lucri gratia, dolo, periurio, &c. Sic Hebr. Ἀδύνατον γὰρ τοὺς ἅπαξ φωτισθέντας, &c. Suppullulat ex circumſtantijs Hypotypoſis, Syllogiſmus, Pathopœia, & alia nonnullæ, vt patebit.

3. Hy-

3. Hypotypoſis.

Fit ὑποτύπωσις, ſiue ſubfiguratio, cùm circumſtantias tam diligenter perſequimur, vt coram res non dici ſed agi videatur: aut tanquam in tabula quadam oculis obiecta ſit, vt apud Ouid.

Déque ſinu matris ridentem, & parua Learchũ,
Brachia tendentem rapit, & bis terque per auras
More rotat fundæ, rigidóque infantia ſaxo
Diſcutit ora ferox.

Sexcenta huiuſmodi inuenias apud eundum & alios, maximè apud Virgilium in poſterioribus Æneidos, & apud Tragicos. Paulus quoque Galatis dementiam eorum improperans, ad hanc figuram ſpectare videtur, cùm dicit: οἷς κατ' ὀφθαλμοὺς Ἰησοῦς Χριστὸς προεγράφη, ἐν ὑμῖν ἐσταυρωμένος. &c. Sic Iohan. καὶ κλίνας τὴν κεφαλὴν παρέδωκε τὸ πνεῦμα.

4. Pathopœia.

Accedit ad hanc παθοποιία ſeu πάθος, cùm ex circumſtantijs tum perſonarum, tum rerum, affectus petuntur, quibus auditorum animos mouere ſtudemus, tum in epiſtolis, tum in orationibus, maximè in Epilogo ſeu peroratione, vt: Succurrant illæ tibi parentum tuorum lacrymæ, etiam inter epulas, cùm vltimum tibi valedicerent, non ſine multo cognatorum gemitu & paruulorum fratrum & ſororum tuarum deprecationibus, qui & corporis & animæ tuæ vnà periculum formidabant. Ouid. vt ſuprà, Rigidóque infantia ſaxa Ora, &c.

Galat. τεκνία μου, οὓς πάλιν ὠδίνω, ἄχρις οὗ μορφωθῇ χριστὸς ἐν ὑμῖν, &c.

5. Syllogiſmus.

Tertia amplificandi ratio fit per Συλλογισμὸν, hoc eſt, ratiocinationem, cùm vel ex antecedentibus vel concomitantibus, vel ſequentibus à nobis ſuggeſtis, auditor colligit quantum ſit quod amplificatum volumus: vt ſi exempli cauſſa dicamus: quòd ad genus humanum, per peccatum captiuũ, à Sathanæ tyrannide liberandum, Deóque vindicandum, filius Dei factus homo, crucis ſupplicium & mortem pertulit, pro diuerſo reſpectu vel ex antecedentibus vel ex ſequentibus. Nam ex eo colligimus, quàm horrenda res & deteſtanda peccatum ſit vel priorum vel poſteriorum, propter quod Dei filius, & cætera. Sic ex concomitantibus, Euangelica peccatrix inuocata, ſuperborum Phariſæorum in conuiuium irrupit, illiſque ſpectantibus & indignantibus dominicos pedes vnxerit, lacrymiſque rigatos capillis ſuis exterſerit: hinc æſtimandum colligimus, quanta illius pœnitentia, quantus amor, &c. Rom. Λύπη μοί ἐστι μεγάλη, καὶ ἀδιάλειπτος ὀδύνη τῇ καρδίᾳ μου· ηὐχόμην γὰρ αὐτὸς ἐγὼ ἀνάθεμα εἶναι ἀπὸ τοῦ χριστοῦ ὑπὲρ τῶν ἀδελφῶν μου. &c. Et ad Corinth. indicauit Paulus: παραδοῦναι τὸν τοιοῦτον (nempe inceſtũ hominem) τῷ Σατανᾷ εἰς ὄλεθρον τῆς σαρκός, &c. Meminerit puer eadem quoque ratione diminutionem per hanc figuram fieri poſſe, qua Amplificationem docuimus, cum eodem orationis

tionis augmento: vt Paulus ad Romanos: Τίνα οὖν καρπὸν εἴχετε τότε, ἐφ᾽ οἷς νῦν ἐπαισχύνεσθε.

6 7. Synonymia & Expolitio.

Quarta amplificandi ratio fit per interpretationem, aut (vt Græci dicunt) per Συνωνυμίαν. Quintilianus Congeriem vocat, cùm multas voces fermè synonymas, hoc est, communis aut similis significationis congerimus, sic vt alia aliam interpretari videatur; id quod etiam in æquiualentibus pluribus clausulis fieri potest. Porrò in vtroque modo studendum: vt in posterioribus tum vocibus, tum clausulis, maior sit Emphasis, vt: Audimus (proh dolor) passim ab hostibus non modò viros & mulieres, verumetiam paruulos & infantes crudelissimè interfici, trucidari & mactari. Item: Nisi regnum Dei vim pateretur, & arcta foret via quæ ducit ad vitam, nec tantis se laboribus attererent, nec tot se curis & vigilijs angerent, nec toties etiam se vitæ discrimini exponerent. Sic Corinth. Ἐγὼ ἐν ἀσθενείᾳ, καὶ ἐν φόβῳ, καὶ ἐν τρόμῳ πολλῷ ἐγενόμην πρὸς ὑμᾶς. Hac figura vides puer præter augmentum quod adfert orationi, etiam causam amplificari, dum nouatis verbis aliquoties idem repetentes, mentibus auditorum cum decore inculcamus, quod amplius volumus apparere.

Expolitio quoque per hanc fieri solet, cum eadem sententia secundũ Synonymam, hoc ferè modo variatur; Pater malus & osor liberorum, nunquam fieri potest vtilis reipublicæ administratori

neque is qui amicissima & maximè domestica corpora non amat, vnquam vos pluris faciet, quàm alienos: neque priuatim malus, vnquam publicè fieri potest vtilis; neque qui domi est prauus, vnquam in Macedonia ad legationem probus erit & bonus. Non enim conuersationem & mores, sed locum mutauit.

8. Congeries. Quinta amplificandi ratio.

Cognata Synonymiæ videtur Συναθροισμὸς siue Congeries, qua eiusdem naturæ res diuersæ coaceruantur. Locum habet præcipuum, cùm perstringere nitimur aduersarium, hoc modo. Os, oculos, vultum, manus, ventrem, totum denique corpus inspice. Scitè Paul. ad Rom. Πεπληρωμένους πάσῃ ἀδικίᾳ, πορνείᾳ, πονηρίᾳ, πλεονεξίᾳ, κακίᾳ, μεστοὺς φθόνου, δόλου, &c. cum iucunda allusione.

9. Incrementum, & 10. Climax.

Sexta amplificandi ratio Incremento fit, Græcè nonnullis Αὔξη dicitur, præcedentibus affinis, cùm videlicet aut vocibus, aut clausulis significatione crescentibus, veluti per gradus quosdam peruenitur ad summum, vel etiam vltra summum, vt: Sauciauit, occidit, extinxit. Item Cicero: Facinus est vincire ciuem Romanum: scelus verberare: parricidium necare: quid dicam in crucem tollere? In huiusmodi præter locupletationem manifesta est amplificatio.

Non dissimilis est Κλίμαξ siue Gradatio, venustè locupletans figura (modò nimis affectata non sit)

ſit) & amplificans, tametſi complures eam inter Schemata λέξεως numerare conſueuerunt. Fit autem, cùm per plura commata etiam gradatim procedendo ſic componitur oratio, vt præcedentis clauſulæ finale verbum principium ſequentis fiat, in hunc modum apud Ciceronem: Quæ reliqua ſpes eſt libertatis, ſi illis & quod libet licet, & quod licet poſſunt, & quod poſſunt, audent? Sic D. Petrus in Epiſt. 2. Adijcite fidei veſtræ virtutem, virtuti verò ſcientiam, ſcientiæ verò temperantiam, temperantiæ, &c. Iucundiſſimè & Paulus ad Romanos: Θλίψις ὑπομονὴν κατεργάζεται, ἡ δὲ ὑπομονὴ δοκιμὴν, ἡ δὲ δοκιμὴ ἐλπίδα, ἡ δὲ ἐλπὶς οὐ καταισχύνει. Item: Οὓς προέγνω, καὶ προώρισε. οὓς δὲ προώρισε, &c.

II. Comparatio, & 12. Contentio.

Septima ratio per Comparationem, quam alij Σύγκρισιν, alija, παραβολὴν vocant, cùm vel ſimilia inter ſe, vel diſſimilia à minore ad maius amplificando, aut à maiore ad minus diminuendo comparantur, vt: ſi furem qui propter inopiam priuati cuiuſpiam hominis diuitis non admodum magnam pecuniæ ſummam clàm ſuſtulit, laqueo necamus, qua pœna prædo notorius, expilator ærarij publici, peſtis patriæ, poſt rapinas, poſt incendia, poſt agrorum depopulationes, poſt vrbium euerſiones, poſt omnem tum ſuæ, tum vicinarum regionum deſolationem multandus eſt? Item: Si furtum, quo fortaſſis vnus duntaxat homo læſus fa-

cilè restitui potest, puniendum iudicamus: quàm detestanda detractatio iudicabitur, qua non vnius, sed plurium frequenter & à pluribus irrecuperabilis plerunque fama læditur? & id genus alia sexcenta, in quibus res minoribus collatas ampliores ostendimus. Nam vt dictum est, talis comparandi ratio Amplificationi potissimùm deseruit.

Sic Paulus Corinthijs: Αὐτὸς ὁ Σατανᾶς μετασχηματίζεται εἰς ἄγγελον φωτός. οὐ μέγα οὖν, εἰ καὶ οἱ διάκονοι αὐτοῦ μετασχηματίζονται ὡς διάκονοι δικαιοσύνης τὰ λοιπά, &c.

Simili ratione amplificandi multis alijs in locis vtitur Apostolus. Huc nonnulli torquent parabolas rerum natura dissimilium, & fabulas poëticas: de quibus posteà.

Contentio, quam Græci Ἀντίθεσιν vocant, familiaris quoque est locupletandi, sic etiam amplificandi ratio, cognata priori. Nam quemadmodum in superiori extendimus amplificando orationem rerum naturâ similium comparatione, ita per hanc res naturâ dissimiles, imò contrarias comparamus, & earum collatione alteram altera ampliorem ostendimus. Fit autem aut singulis verbis, aut integris orationibus, vt: Seruaui, non extinxi. Et eleganter Paulus ad Romanos: Εἰ κατὰ σάρκα ζῆτε, μέλλετε ἀποθνήσκειν, εἰ δὲ πνεύματι τὰς πράξεις τοῦ σώματος θανατοῦτε, ζήσεσθε. Et scitè ad Corinthios: τὸ γὰρ παραυτίκα ἐλαφρὸν τῆς θλίψεως ἡμῶν, καθ' ὑπερβολὴν αἰώνιον βάρος δόξης κατεργάζεται ἡμῖν. Sic sæpiùs disertè in pluribus locis. Hæc omnibus aptè & copiosè

copiosè dicendi studiosis debent esse commendatissima.

13. Antimetabole.

Videtur nonnihil accedere ad præcedentem Ἀντιμεταβολή; quam commutationem volunt, qua inuertimus aliam sententiam per contrarium, vt: Esse oportet vt viuas: non viuere, vt edas. Ad Romanos: Μὴ νικῶ ὑπὸ τοῦ κακοῦ, ἀλλὰ νίκα ἐν τῷ ἀγαθῷ τὸ κακόν. Sunt qui hanc Inuersionem dicunt.

14. Correctio.

Correctionem vocant alij Ἐπανόρθωσιν, alij διόρθωσιν, cùm videlicet id, quod quasi lapsabundi diximus, aliud supponẽtes rectius seu magis idoneum corrigimus, vt: Homo ille, bestiam potiùs dixeris, qui temulẽtia & libidine sua omnia conspurcauit. Cicero: Quas ille leges, si modò leges nominandæ sunt, ac non faces potiùs vrbis & pestes reipublicæ. Sunt qui μετάνοιαν, sunt qui φρεισμὸν vocant.

15. Hyperbole.

Speciem tropi nonnulli faciunt ὑπερβολὴν, quod excessum significat; nos inter schemata ponere maluimus, quòd voces in ea propriam significationem non mutent. Si cui secus visum fuerit, suum sequatur iudicium. Fit autem Hyberbole, cùm id quod dicimus, fidem excedit. Vsus eius est in rebus, quæ modũ excedunt, vt si dicamus amplificando: aquilis velociores: aut minuendo, testudine tardior. Sic Paulus ad Colossenses, vbi dicit de Euangelio:

παρόντος εἰς ὑμᾶς, καθὼς καὶ ἐν παντὶ τῷ κόσμῳ.

16. Periphraſis.

Familiaris quoque ſcriptoribus eſt Περίφρασις, hoc eſt, circumlocutio, cùm vnum verbum pluribus circumloquendo explicamus, ornatus aut honeſtatis gratia, & vtroque modo oratio venuſtè augetur. Fit ſubinde Notatione, vel circumſtantiarum, loci, temporis & aliarum vſu, vt: Tempus erat quo prima quies mortalibus ægris, Incipit, &c. pro prima noctis vigilia. Interdum Ἐτυμολογία, vt: reddere vrinam, pro meiere: exonerare aluum, pro cacare: amator ſapientiæ, pro philoſopho. Interdum ὁρισμῷ, hoc eſt, finitione, vt ſi bonum & à Deo inſpiratum affectum, pro virtute ponamus: Et Chriſtum cum Paulo ad Corinth. Θεοῦ δύναμιν, καὶ Θεοῦ σοφίαν, dicamus.

17. Partitio, ſeu Diſtributio, & 18. Diuiſio.

Μερισμὸς Partitionem ſeu Diſtributionem ſonat; cùm totum in partes ſecamus, vt: Totus monſtrum eſt, oculi fœdi, os barbarum, humeri inæquales, pectus gibboſum, &c. Corinth. Ἑκάστῳ δὲ δίδοται ἡ φανέρωσις τοῦ πνεύματος πρὸς τὸ συμφέρον· ᾧ μὲν γὰρ διὰ τοῦ πνεύματος δίδοται λόγος σοφίας, ἄλλῳ δὲ λόγος γνώσεως, & reliqua.

Affinis admodum eſt huic (niſi eandem dicere velis) diuiſio illa, quam διάλυσιν vocant, qua ſimpliciter diuerſá proponimus, ſine aliquo toto, ſeu communi præmiſſo, vt: Vel auaritia ad furtum impulit, vel inopia: deinde cauſa ſubiungatur vtriuſque

triusque partis : non auaritia, à qua semper fuisse alienum declarat vitæ ratio: non inopia, quòd largè suppetant ei facultates. Paulus Cor. Νῦν χαίρω, οὐχ' ὅτι ἐλυπήθητε, ἀλλ' ὅτι ἐλυπήθητε εἰς μετάνοιαν, &c. Quibus resoluit duplicem tristitiam, alteram salutarem, alteram mortiferam. Et in Iacob. Epistola: Οὐκ ἔστιν αὕτη ἡ σοφία ἄνωθεν κατερχομένη, ἀλλ' ἐπίγειος, &c. quæ sequuntur adiecta caussa.

19. Epanodos.

Ἐπάνοδος, Regressio (quæ & quibusdam πρόληψις dicitur, quòd sine Prolepsi, de qua dictum est in primo ordine, fieri non queat) tum fit, cùm toto præsumpto, diuersitatem quandam in partibus ad verbum totius regressi significamus, vt : Vicêre Romani, alios pugna nauali, alios campestri : Paulus Corinth. Χριστοῦ εὐωδία ἐσμὲν τῷ Θεῷ ἐν τοῖς σωζομένοις, καὶ ἐν τοῖς ἀπολλυμένοις· οἷς μὲν ὀσμὴ θανάτου εἰς θάνατον, οἷς δὲ ὀσμὴ ζωῆς εἰς ζωήν.

20. Antypophora.

Ἀνθυποφορὰ quam subiectionem vel obiectionem interpretantur : tum fit cum aliquid nobis propositum vel obiectum concedimus : sed aliud subijcimus, quo talem obiectionem nobis tolerabilem ostendimus, vt: Fateor id quidem laboriosum esse, verùm admodum vtile, imò necessarium fore probabo. Sic Paul. ad Philippenses : Συνέχομαι γὰρ ἐκ τῶν δύο, τὴν ἐπιθυμίαν ἔχων εἰς τὸ ἀναλῦσαι, καὶ σὺν Χριστῷ εἶναι : πολλῷ μᾶλλον κρεῖσσον : τὸ δὲ ἐπιμένειν ἐν τῇ σαρκὶ ἀναγκαιότερον δι' ὑμᾶς.

21. Præteritio.

Παράλειψις eſt, cùm ſimulamus nos vellè prætetire, quod tamen maximè dicimus: vt, ne dicam interim (vel) vt taceam (vel) quid attinet commemorare, etiam vulgò prodita tua furta, tua ſtupra, tua flagitia? Sic ad Philemonem: Ἵνα μὴ λέγω σοὶ ὅτι καὶ σεαυτόν μοι προσοφείλεις.

22. Occupatio.

Προκατάληψις, quàm alij Præſumptionem, alij Occupationem dicunt, figura eſt non modò oratoribus, verùm omnibus etiam ſcriptoribus neceſſaria, qua id quod nobis obijci poſſit, aut lectoris animum tenet ſuſpenſum, priuſquàm obijciatur, occupamus: aut tacitè occurrimus quæſtioni, vt per Parentheſin apud Naſonem: Occupat hunc (vires inſania fecerat) Ino, cùm priùs de ſcopulo acceſſu difficillimo locutus eſſet. Sic Paulus ad Romanos, cùm gentes & Iudæos æqualiter peccato obnoxios declaraſſet; τί οὖν (inquit) τὸ περιασσὸν τοῦ Ἰουδαίου, & reliqua eiuſdem capitis. Per hanc quoque nonnunquam mitigamus, quæ liberiùs diximus, vt ad Galatas: Miror quòd tam citò transferimini ab eo qui vocauit vos per gratiam Chriſti, in aliud Euangelium, quod non eſt aliud, niſi quidam ſunt turbantes vos, &c. Ne miteris puer, ſi hanc ſubinde à Grammaticis ἀνθυποφορὰν dici deprehendas, qui (nunquam re ipſa conueniunt) in nulla re minùs, quàm in figurarum appellatione diſſident.

23. Parenthesis.

Quia de ea interpositione (quam παρένθεσιν communiter dicimus, alij etiam διάλυσιν, hoc est Dissolutionem nominant) iam facta est mentio, licèt ea vulgarior sit, quàm vt multis tractetur, sic eam describimus: Parenthesis est figura, qua diuersa ratione aliquid sententiæ, quo dissolui videtur, interponimus vel includimus. Virgilius:

Æneas (neque enim patriam consistere mentem, Passus amor) rapidum ad naues præmittit Achatẽ. Ad Romanos: ἢ ἀγνοεῖτε ἀδελφοί (γινώσκουσι γὰρ νόμον λαλῶ) ὅτι νόμος κυριεύει τοῦ ἀνθρώπου ἐφ' ὅσον χρόνον ζῇ.

24. Transitio.

Μετάβασις quoque familiaris est, & præcipuè epistolis Indicatiuis compositis scribendis, qua paucis monemus vnde dixerimus, & vnde continuò dicturi simus, vt: Hactenus tibi Amersfordianam obsidionem, & clamorem, & cladem paucis perstrinxi, nunc tibi Durenianam & expugnationem & stragem depingam. Item: Audiuisti quàm sit honestum literarum studium, nunc quàm vtile pariter ac iucundum sit audies.

25. Apodioxis.

Αποδίωξις, quam Reiectionem interpretantur, familiaris est oratoribus, qua nimirum eludunt tanquam dilutione, indignum aliquid ab aduersario obiectum, vt si dicamus: De hac re quid attinet dicere, cùm ad caussam non multùm faciat? Et Hieronymus cùm periurij argueretur ab ad-

uersario, propter datum in visione nocturna iusiurandum, & non præstitum; somnia mea (inquit) mihi refert: & ad Romanos: Καθὼς φασί τινες ἡμᾶς λέγειν ὅτι ποιήσωμεν τὰ κακά, ἵνα ἔλθῃ τὰ ἀγαθά, ὧν τὸ κρῖμα ἔνδικόν ἐστιν.

26. Ætiologia. 27. Horismos.

Αἰτιολογία (Caussam dicunt) adeò vulgaris est, vt nusquam apud doctos scriptores non occurrat: cùm videlicet propositioni alicui causam subjicimus: & præcipuam vim habet cum venustate sermonis, cùm ἐνθύμημα rhetoricum in se complectitur, vt si dicamus: Hic citra controuersiam doctus euadet, quòd fœlici ingenio præditus perpetuò versetur in literis: διαλεκτικῶς autem sic: Hic perpetuò versatur in litteris, doctus igitur euadet. Videatur Dialectica nostra de Enthymemate. Sic Paulus ad Romanos: φρόνημα τῆς σαρκὸς, ἔχθρα εἰς Θεὸν τῷ γὰρ νόμῳ τοῦ Θεοῦ, οὐχ ὑποτάσσεται. Sic, Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum, &c.

Huc quoque referri potest Ὁρισμὸς, id est, Finitio, cùm non simpliciter, sed cum definitione tanquam certissima rei caussa aliquid dicimus, vt: Non est ista fortitudo, sed temeritas, quòd fortitudo cum ratione honesta contemptus sit periculi. Sic Paulus Romanis Magistratum timendum præcipiens, inquit Θεοῦ γὰρ διάκονός ἐστιν, ἔκδικος εἰς ὀργὴν τῷ τὸ κακὸν πράσσοντι, & reliqua cum superioribus.

28. Homœosis cum speciebus.

Similitudo, quam Græci Ὁμοίωσιν, dicunt, quaq;

rem

rem minùs notam per alterius magis notæ ſimilitudinem explicamus, & nonnihil ad amplificationem eius facit, tres habet ſpecies.

Eicon.

Prima eſt imago vel Εἰκὼν, qua vel à numinis, vel ab animantis forma ſimilitudinem ducimus, vt: Aduerſarius veſter diabolus tanquam leo rugiens circuit, &c. Sic: Os humeróſque deo ſimilis. Sic: ἐν τῇ πράξει τῶν Ἀποςόλων. Lu. Ὡς πρόβατον ἐπὶ σφαγὴν ἤχθη, καὶ ὡς ἀμνὸς ἐναντίον τοῦ κείροντος αὐτὸν ἄφωνος, οὕτως οὐκ ἀνοίγει τὸ ςόμα αὐτοῦ. Volunt & hìc imaginè eſſe; frons, ſupercilia, oculi, nares, labra, barba, & totius corporis habitus, nil præter crudelitatem præ ſe ferunt. Alij Hypotypoſin vocant.

Parabola.

Secunda eſt παραβολὴ, hoc eſt, Collatio, qua res diuerſi generis ſeu naturæ inter ſe comparantur, vt oſtendatur aliquid vel appetendum, vel fugiendum; quales multæ ſunt in Euangelio & alibi, vt: Sicut aqua extinguit ignem, ita eleemoſyna extinguit peccatum. Sumuntur autem ab ijs quæ fieri ſolent, aut fieri poſſunt. Sic Corinth. Καθάπερ τὸ σῶμα ἕν ἐςὶ, καὶ μέλη ἔχει πολλὰ, &c. Huc quoque ſpectant Comicæ Tragicæ, & aliæ poëtarum fabulæ. Item Apologi, αἶνοι, & id genus aliæ.

Paradeigma.

Tertia eſt Παράδειγμα ſiue exemplum, quo ex hiſtorijs ſeu rebus geſtis docemus aliquid vel imitandum vel fugiendum: vt cùm ex Dauidis adul-

terio, dum cessaret ab exercitio bellico, otium vitandum suademus. Sic Paul ad Cor. Μὴ δὲ πορνεύωμεν, καθώς τινες αὐτῶν ἐπόρνευσαν καὶ ἔπεσον ἐν μιᾷ ἡμέρα, εἴκοσι τρεῖς χιλιάδες. Videantur de hoc Schemate etiam ea quæ in Dialecticis nostris libro 4. de Paradeigmate præscripta sunt. Certè non est aliud Schema quod locupletiorem reddat orationem, & auditoribus etiam gratiorem, quàm παραβολὴ. & παράδειγμα, modò opportunè adhibeantur.

29. Gnome, & 30. Noëma.

Gnome vel γνωμὴ, sententia est ad mores pertinens, & per αἰτιολογίαν vt plurimùm propositioni adijcitur, vt: Obsequium amicos, veritas odium parit. Omnis qui se exaltat humiliabitur: & qui se humiliat, exaltabitur. Sic ad Corinth. cùm dixisset Paulus: Qui gloriatur, in Domino glorietur, mox adiecit sententiam gnomicam: Οὐ γὰρ ὁ ἑαυτὸν συνιστῶν, ἐκεῖνος ἐστι δόκιμος, ἀλλ' ὃν ὁ κύριος συνίστησιν. Ad hanc quoque accidere videtur Epiphonema, de quo in secundo ordine diximus.

Accedit quoque Noëma seu Νόημα, quod est intellectus aut consideratio. Est autem dictum per adagium vt plurimùm obscuratum, quod consideratione inuestigari solet audientis; eo siquidem tectè significamus, quod auditur per se diuinet. Nam per ipsum, quod apertè non dicimus, intelligi volumus. Hac de caussa à pluribus inter tropos recenseri solet. Hieron. Puella nobilis pati cogebatur, quod nulla ancilla pateretur. Item si dicam

dicam: Quod ſcis, neſcias potiùs, quàm prodendo in te crabrones excites.

Sunt & aliæ quæ citari ſolent, vt, Μετάστασις, παραδιαστολὴ, παραμολογία Ομοιοτοποία, &c. quas, qui curioſus eſt, ex alijs petet.

Hæc vobis ſtudioſi adoleſcentes, quantum per ægritudinem, & inter gladios licuit, exaraui, & pro primis rhetoricorum præceptorum rudimentis ad ſcribendas Epiſtolas ſufficere arbitratus ſum. Porrò de Pronunciatione, quæ eſt in vocis figura pro diuerſo affectu, & in corporis motu, item de Memoria, quæ partim naturalis, partim artificialis eſt, prorſus nihil ſcribere tentabo, tum quòd ad rem Epiſtolicam non conducant, tum quòd ad abſolutum Rhetorices artificium duntaxat pertinere videantur. Qui huiuſmodi volet, ex Cicerone & Quintialiano requiret.

FINIS ARTIS Epiſtolicæ.

APPENDIX DE VENVSTA partium orationis compoſitione siue ſtructura.

CVm plurimos videam adoleſcentulorum, qui tanto ſe doctiùs tum Epiſtolam, tum aliam rem quamlibet ſcribere putent, quanto partes orationis, hoc eſt, voces ipſas Gramma-

ticas in contextu confusiùs transponant, aliosque non nisi cum Grammaticorum præceptis humi repere(ne sarpere dicam) non parùm doleam; operæ precium facturus mihi videor, si his lucubratiunculis nostris, de venusta Nominum, Verborum & aliarum orationis partium structura, paucula præcepta adijciam; vt & inertes hi ad mediocrem quandam orationis elegantiam stylum attollere,& illi confusaneam vocum disiectionem in planiorem, adeoq; plausibiliorem ordinem redigere discant. Inter quæ tamen id potissimùm obseruent,vt eandem sententiam varijs modis exprimere possint. Vt verbi gratia, quod simpliciter dicitur:Amo te multum,sic elegantiùs variare nouerint:Mirificè te amo, summoperè te diligo,vnicè te colo, amore summo te prosequor, te miro complector amore: & simili varietate, quam singulari artificio Erasmi Copiæ libro priori suppeditabunt. Cùm igitur Grammaticus & Rhetor contrario ferè situ & ordine partium orationis structura vtuntur, venustæ dictionis studiosi obseruent hæc quinque præcepta sequentia.

Primum præceptum de supposito, verbo, & obliquo.

ABsoluta ratio plerunque ex supposito, verbo,& obliquo (quod appositum verbi nonnulli dicunt)constituitur. In quibus vt plurimùm orator venustè hunc ordinem seruare consueuit,

vt

vt videlicet obliquus in principio, ſuppoſitum in medio, & verbum in fine ponatur. Nam Grammaticus hoc ordine dicit: Cæſar occupauit ciuitatem munitiſſimam hoſtium, Orator fermè hoc ordine diſponit: Munitiſſimam hoſtium ciuitatem occupauit. Si tamen obliquus ſit nominis negatiui, eleganter in calce ponitur, vt: Cæſare fortunatiorem legimus neminem.

Secundum Præceptum, de Adiectiuo & Subſtantiuo.

INter adiectiuum & ſubſtantiuum genitiuus à ſubſtantiuo rectus venuſtè locatur, & inter adiectiuum & ſubſtantiuum genitiui caſus, dictio regens eleganter inſeritur, vt: Terrorem hoſtibus magna Cæſaris ſeueritas incuſſit. Item alius caſus, Magnum hoſtibus terrorem incuſſit. Sic quoque altero modo: Cæſareæ clementia maieſtatis pacem & tranquillitatem prouincijs dedit. Grammaticus diceret: Magna ſeueritas Cæſaris incuſſit terrorem hoſtibus, aut: clementia Cæſareæ maieſtatis dedit pacem, &c. In alijs dictionem regentem dictio recta præcedet, vt: Cæſaris fortitudo victoria potitur.

Tertium præceptum.

PRæterea, inter adiectiuum, quod venuſtè præcedit, & ſubſtantiuum quod ſequi debet, nunc verbũ Orator, nunc aduerbium, nunc coniunctionem, nunc præpoſitionem ſolam, aut cum ſuo caſu

ponere solet, vt: Magnum profectò laborem Cæsar assumpsit, quem fermè ab ipsis ad nos venisse Gadibus aiunt, vt hostes suæ quidem maiestati rebelles, nostris autem supra modum rebus infestos armis subigerit. Quam ob causam perpetuum illi amorem & gratiam debemus immortalem.

Quartum Præceptum, de Aduerbijs & Præpositionibus.

ADuerbia, Præpositionesq; cum suo casu, vbiuis locorum aptiùs pro aurium iudicio congruere videbuntur, ordinari possunt, venustiùs tamen ante verbum seu participium quod determinant, vt: Debitam pro contemptu suis hostibus diuque dilatam seueritatem Cæsar tandem exhibuit, sed clementissime mitigauit.

Quintum Præceptum, de Tum geminato.

VNi substantiuo duo Epitheta, & vni Epitheto duo substantiua pulchrè subiunguntur per Tum, vel Et geminatum, hoc pacto: Cæsar tum fortis, tum prudens, immensis & laboribus & impendijs, Christianum rempublicam tum strenuè defendit, tum prudenter gubernauit. In quo exemplo vides etiam æqualis momenti clausulas per Tum, vel Et, copulari. Porrò, si clausulæ dispares sint, hoc est, si quod per vnam significatur maius siue maioris momenti sit, & quod per alteram minoris, minor præcedere debet cum particula

cula Cùm, & maior sequi cum particula Tum, hoc modo: Cùm omnes citra controuersiam terrarum principes nobis honorandi sint: Cæsarem tamen inuictissimum Carolum Quintum suspicere, prędicare, & præcipuo quodam cultu venerari debemus, cùm propter eximiam in rebus Imperij dispensandis prudentiam, tum propter singularem eius in Deum pietatem & religionem.

Hæc ita tibi tradita sunt præcepta puer, vt in tyrocinij tui principio tantisper eis assuescas, donec ex doctissimorum obseruatione potiora apprehendas. Nec putes etiam tibi semper eadem mordicùs tenenda, sed interim etiam ijs neglectis, secundùm ea quæ apud optimos authores legeris cum iudicio proprias aures consules.

FINIS.

Christo Iesu gloria sempiterna.

EPITOME PRÆCEPTIONVM DE PARANDA COPIA VERBORUM & rerum, per quæstiones *breuiter & luculenter tradita* in vsum studiosorum.

Quid est Copia?

EST facultas quædam, vnam eandemque rem, cùm alijs atque alijs verbis efferendi, tum verò argumentorum & figurarum varietate augendi & locupletandi.

Quotuplex est Copia?

Duplex, Verborum, & Rerum.

Quid est Copia Verborum?

Facultas, qua vna eademq; sententia varijs modis efferri potest.

Quid est Copia Rerum?

Est facultas, qua breuis quædam sententia dilatatur, & vberiùs atque fusiùs explicatur.

Quibus in rebus consistit verborum Copia?

In Synonymia; Heterosi, Metaphora, reliquisque hoc genus variandi rationibus.

Quibus in rebus consistit rerum Copia?

In congerendis, dilatandis, amplificandis argumentis, similibus, contrarijs, atque alijs hoc genus modis.

Quid

Quid interest inter Verborum & Rerum copiam?

Per Copiam Verborum oratio sola variatur, eadem manente sententia, nec augetur corpus orationis vel argumentum: Per copiam Rerum variatur & augetur argumentum vel materia orationis.

Ad quid conducit Copiæ exercitatio?

Primò ad vitandam eiusdem verbi aut sermonis iterationem. Secundò ad distinguendam varietate quadam orationem. Tertiò ad subitam ex tempore dicendi scribendiq; facultatem. Quartò ad enarrandos authores, ad vertendos ex alieno sermone, ad scribendum denique carmen.

De verborum Copiæ.

Quot sunt rationes variandi orationum per Verborum copiam?

Octodecim præcipuè.

Quæ est prim ratio?

Synonymia, quæ in his verbis sita est, quæ diuersa cùm sint, eandem omninò rem significant, vt ensis, gladius: domus, ædes: literæ, epistola.

Quæ est secunda ratio?

Enallage, siue Heterosis, quæ duobus potissimùm constat modis. Aliâs enim pars ipsa mutatur, aliâs qualitas.

Quot modis mutatur?

Quinque.

Quibus?

Primò, verborum nomine permutatur, vt: Non dubito,

dubito, non est mihi dubium.

Secundò, verbum participio, vt Redama eum qui te amat. Amantem redama.

Tertiò, gerundium gerundiuo, vt: Ibo ad audiendum concionem: Ibo ad audiendam concionem.

Quartò, verbum supino, vt: Venit ereptum, pro venit vt eripiat.

Quintò, Aduerbium nomine, vt: Frequenter est in aula, frequens in aula est.

Quot modis mutatur qualitas?

Duodecim.

Quibus?

Primò, ponitur numerus pro numero, vt: Romanus prælio victor, pro Romani victores.

Secundò, permutatur persona, vt: Quî scire posses? pro, quî scire posset quispiam, apud Terentium.

Tertiò, variatur genus; vel nominis, vt: pileum & pilius: vel verbi, vt: lachrymat, pro lachrymatur.

Quartò, mutatur casus, vt: Eius rei venit in mentem, pro ea res. Dono te libro, dono tibi librum.

Quintò, variatur species nominis, velut cùm vtimur vel abstracto pro adiectiuo, vt: magnitudo meritorum, pro merita magna, vel diminutiuo loco simplicis, vt: loquaculus pro loquax; vel aut comparatiuo aut superlatiuo loco positiui, vt: tristior pro tristis, facundissimus, pto vehementer facundus: vel possessiuo loco primitiui, vt iuxta sententiam Homericam: pro iuxta sententiam Homeri.

Sextò mutatur species verbi, velut cùm frequenta-

quentatiuum loco primitiui ponitur, vt: Dictito, pro dico.

Septimò figura mutatur, & simplex pro composito ponitur, aut contrà, vt: ponere pro deponere: conscribere pro scribere.

Octauò mutatur tempus, vt: prædiceres, pro prædixisses: vicimus pro vincemus.

Nonò mutatur modus, vt: ne crede, pro ne credas: inuenerit, acciderit, pro inueniet, accidet.

Decimò, declinatio, vt: hilarus & hilaris.

Vndecimò, coniugatio, vt lauare & lauere.

Duodecimò, variatur dictio Epenthesi, vt: Mauortis, pro martis: Proparalepsi, vt: Dicier pro dici: Aphæresi, vt: Ruit omnia latè, pro eruit: Syncope, vt: dixti, pro dixisti: Apocope, vt: quid captant consili? pro consilij.

Quæ est tertia ratio?

Antonomasia, quæ constat nominis permutatione, vt: Pelides pro Achille, Dardanidæ pro Troianis. Pœnus pro Annibale, apud Liuium, Senex pro persona heri, apud Terentium.

Huc pertinet si quis appellatiuo proprij vice vtatur, vt cùm Apostolum dicimus pro Paulo, Seruatorem pro Christo. Item proprio, appellatiui loco, vt: Verrem pro fure, Thrasonem pro glorioso, Catonem pro sapiente.

Quæ est quarta ratio?

Periphrasis, quæ pluribus fit verbis, vt: Eloquentiæ Romanæ princeps, pro Cicerone; Troiani

belli ſcriptor, pro Homero.

Quot modis fit Periphraſis?

Tribus.

Quibus?

Etymologia, Notatione, & Finitione.

Quomodo Etymologia?

Cùm nominis rationem explicamus, vt Homo ſapientiæ ſtudioſus, pro philoſopho. Qui literas docet, pro Grammatico.

Quomodo Notatione?

Cùm notis quibuſdam accidentium rem quampiam deſcribimus, vt ſi quis iram intelligens, animi aut bilis efferueſcentiam dicat.

Quomodo finitione?

Cùm quid res ſit, oſtendimus, vt: Ars benè dicendi, pro Rhetorica: Animal rationis particeps, pro homine.

Quæ eſt quinta ratio?

Metaphora.

Quid eſt Metaphora?

Eſt cùm vox à natiua, propriaq; ſignificatione ad non propriam transfertur.

Vnde ſumuntur Metaphoræ?

Primò, à ſenſibus corporis ad animum. A viſu, vt: videre, pro intelligere. Ab auditu, vt: audire, pro obtemperare. Ab olfactu, vt: odorari, pro indagare. A guſtu, vt: deuorare, pro rem acerbam, velut citra ſenſum, perferre. Secundò, à bruto ad hominem, vt: oblatrare, pro obtrectare: aut contrà

trà ab homine ab brutum,vt ſi quis canem aſſentatorem,leonem ambitioſum,vulpem perfidã dicat. Tertiò,ab animali ad non animal,vt:Vertex mõtis, Iratum mare:aut contrà à non animali ad animal, vt:viridis ætas,ambo florentes ædibus, apud Virgilium. Quartò ab animali ad animal, vt ſi quis coruum ſui inequitantẽ dicat.Quintò,ab animato ad inanimatum, vt ſi quis orationem fluere dicat.

Metaphora in ſimpilci nomine interdum ſita eſt,vt ſi quis hominem ventri addictum,pecudem appellet.Interdum in Epitheto, vt: Florida ætas. Interdum in verbo ſimplici, vt: Auolat ætas, labuntur anni. Interdum additur quiddam, quod Metaphoram explicet,vt: Omnes incenduntur ad ſtudia,gloria.

Quæ eſt ſexta ratio?

Allegoria.

Quid eſt Allegoria?

Eſt cùm tota ratio aliud verbis, aliud ſenſu præ ſe fert, quæ Metaphora perpetua dici poteſt, vt: Flamma fumo eſt proxima. Hîc aliud verbis aliud ſenſu oſtenditur, videlicet, in tempore cauendum eſſe periculum, & vitandam mali occaſionem.

Quæ eſt ſeptima ratio?

Catachreſis.

Quid eſt Catachreſis?

Eſt cùm propter neceſſitatem abutimur vocabulo in ſignificatu non proprio & ſuo, vt cùm piſcinam dicimus, in qua lauamus, nec tamen piſces

insunt: Latinè Abusio. Addunt quidam hoc loco Onomatopœiam, quæ fictio dici potest, vt: Taratantara, pro voce tubæ. Ad quam formam pertinet Paragoge, id est, deductio ac deriuatio nouorum verborum ex analogia sumpta, vt: Syllaturire, pro eo quod est Syllæ mores imitari velle. Interdum eiusdem dictionis varia est Paragoge, vt voluptuosus, & voluptuarius, Edax & edo. Homunculus, homulus, homuncio. Pauxillum & paucula. Quorum obseruatio copiam orationis non mediocriter adiuuabit. Addunt quoque Metalepsin, qua gradatim itur ad id quod ostendimus, vt: Post aliquot mea regna videns mirabor aristas. Nam per aristas intelligit messes, per messes, æstates, per æstates intelligit annos. Latinè transsumptio vel transmutatio.

Quæ est octaua ratio?

Metonymia, hoc est, Transnominatio, cùm vicinio vocabulo pro vicino vtimur.

Quot modis fit Metonymia?

Quinque.

Quibus?

Primò, cùm inuentorem pro re subiecta ponimus, vt: Cererem pro cibo, Liberum pro vino, pro libidine Venerem. Secundo, cùm id quod continet pro eo quod continetur, vt: Epotum poculum apud Ciceronem, pro Cluent. Aut contrà, id quod continetur, pro eo quod continet, vt Virgil. Iam proximus ardet Vcalegon, pro domus

Vcale-

Vcalegonis. Tertiò, cum ex efficiente effectum significamus, vt: melior remis, pro velocitate, quæ fit remis. Aut contrà, vt: Frigus pigrum, audax iuuenta. Quartò, cùm ducem ponimus pro his, qui subsunt, vt ab Annibale cæsa sunt apud Cannas sexaginta millia, id est, ab eius exercitu. Quintò, cùm authorem pro opere ponimus, vt cùm dicimus: Plinium semper in manibus habendum.

Quæ est nona ratio?

Synecdoche, qua pars pro toto, vel totum pro parte sumitur, Latinè in ellectionem verterunt.

Quot modis fit Senecdoche?

Sex.

Quibus?

Primò, quoties ex vno plures intelligimus, vt: Pœnus fugatus, pro Pœni.

Secundò, cum ex parte totum, vt: Tectum pro domo, aut contrà vt: Fontemque, ignemque ferebat, pro aquam è fonte haustam.

Tertiò, cùm è specie genus, vt: Iracundior Adria, pro quouis mari, apud Horatium.

Quartò, cùm ex materia rem confectam, vt: ferrum pro gladio, abies aut pinus pro naui.

Quintò, cùm è præcedentibus sequentia, vt: subdidit equo calcaria, pro cucurrit.

Sextò, cum quoquo modo aliud ex alio intelligitur, vt: Vixerunt, pro mortui sunt. Fuimus Troes, pro iam actum est de nobis.

Quæ est decima ratio?

Isodynamia, id est, æquipollentia.

Vnde constat Isodynamia?

Vocibus contrarijs, & negationis vel additione vel detractione, vt: Vir egregiè doctus, vir minimè indoctus. Omnia fecit, nihil non fecit. Placet, non displicet. Accipio conditionem, non repudio conditionem.

Sunt autem pugnantia triplicia. Contraria, vt: Amor, odium. Priuatiua, vt: Cæcus, videns. Contradictoria. vt: Nolo, volo: doctus, non doctus: Probat, non probat.

Quæ est vndecima ratio?

Comparatiua, in quibus fit Isodynamia citra negationem, translatis tantùm partibus, vt: Minoris facit famam, quàm pecuniam. Pluris facit pecuniam, quàm famam. Anteponit famam pecuniæ. Posthabet pecuniam famæ.

Quæ est duodecima ratio?

Relatiua, vt: Vxor illius esse non vult, non vult illum maritum. Hoc me docuisti, hoc ex te didici.

Quæ est decimatertia ratio?

Auxesis, quæ hîc est amplificatio verbi solùm, hoc est, cùm amplificandæ rei gratia verbum atrocius subijcimus, loco proprij, vt cum latronem dicimus qui sit improbus, mutum qui nihil respondeat.

Quæ est decimaquarta ratio?

Hyperbole.

Quid est Hyperbole?

Est quædam rei supra fidem amplificatio, vt: Ocior Euro, Fulminis ocior alis, Vix ossibus hærent.

Quæ

Quæ est decimaquinta ratio?

Meiosis, quæ est extenuatio incredibilis, vt cum attigisse dicimus eum, qui pulsauit: Læsisse, qui vulnerauit.

Quæ est decimasexta ratio?

Compositio, qua situs & ordo verborum consuetus mutatur.

Quibus in rebus sita est?

Asyndeto, vt: veni, vidi, vici. Polysyndeto, vt Ter. Stertit noctésque & dies. Syzeugmeno, quoties ad vnum verbum plures sententiæ respondent. Id fit trifariam. Aut cùm verbum ipsum antecedit, vt: Deflorescit forma vel morbo, vel ætate. Aut cum sequitur, Vel morbo vel ætate forma deflorescit. Aut cùm ponitur verbum in medio, vt: ætate forma deflorescit, vel morbo.

Huc pertinent, cum ex oratione simplici duplicem facimus, aut contrà, vt: Omnia tua mihi debes: quicquid habes, id omne mihi debes.

Quæ est decimaseptima ratio?

Syntaxis, cùm è constructione quædam sermonis varietas existit, vt: multa pecunia, multũ pecuniæ. Tota nocte potauit, potauit totam noctem.

Quæ est decimaoctaua ratio?

Mutatio figuræ, quæ alio atque alio affectu ac veluti habitu profertur oratio. Per interrogationẽ, vt: Non est miserum mori: vsque adeò ne mori miserum est? Ironiam, vt: Non hoc curat populus, Id populus curat scilicet. Admirationem, vt: Multum homini homo præstat, Dij immortales, homini

homo quid præſtat? Dubitationem, vt: Contemnit & Deos & homines, Haud ſcio, magis ne Deos cõtemnat, an homines. Adiurationem, vt: Non aliter ſcribo, quàm ſentio, Ne ſim ſaluus, ſi aliter ſcribo ac ſentio. Abominationem, vt: Iſta nunquam cogitaui. Dij meliora, quam vt iſta cogitârim. Exclamationem, vt: Bruti literæ amanter ſcriptæ: ô Bruti emanter ſcriptas literas. Occupationem, vt: Virgines cõplures vitiauit, vt interim de Veſtali polluta ſileam. Subiectionem, vt. Cum & genere ſis, & re nulla, nullis literis, nulla forma, ingenio nullo, quid eſt, cur te adeo iactes? Per ſubiectionem hoc modo: Quid habes cur tam ſis inſolens? Natalium ſplendorem? atqui genere es obſcuriſſimo, Opes? at vel Iro ipſos es pauperior. Sic idem dę cæteris. Eſt enim ſubiectio, cùm nobis ipſis reſpondemus.

Primi Supini variatio.

Quot modis primum Supinum variatur?

Sex.

Quibus?

Primò per gerundium, vt: Venit ereptum virginem, Venit ad eripiendum virginem. Secũdò, per gerundiuum, vt: Venit ad eripiendam virginem. Tertiò, per gerundium in di, vt: Venit cauſa eripiendi virginem, quod & ipſum per gerundiuum fieri poteſt, vt: Venit cauſæ eripiendæ virginis. Quartò, per verbum, vt: Venit vt eripiat virginem.

nem. Quintò, per participium, vt: Venit erepturus virginem. Sexto, per Infinitiuum, sed Græca consuetudine, vt: Venit eripere virginem.

Variatio Imperatiui.

Quot modis variatur Imperatiuus?

Duobus.

Quibus?

Primùm per subiunctiuum, vt: Saluta, fac, vt salutes. Secundò, per futurum Indicatiui, vt: Vale, valebis.

Variatio Futuri.

Quomodo variatur Futurum?

Per verbum substantiuum, vt: Pœnitebit te olim, futurum est, vt te pœniteat. Spero te gauisurum facto, spero futurum vt facto gaudeas.

Quot modis effertur hæc oratio (**While we studie**) *& similes?*

Tribus.

Quibus?

Primò, per præpositionem, vt: Inter studendum.
Secundò, per duos ablatiuos absolutè positos, vt: Studentibus nobis.
Tertiò, per verbum subiunctiui modi, vt: Dum studeremus.

Quot modis effertur generalis propositio?

Quatuor.

Quibus?

Primò, proprijs ac peculiaribus signis, vt: Omnibus

nibus eſt moriendum.

Secundò, per Iſodynamiam, vt: Nemini non eſt moriendum.

Tertiò, per interrogationem, vt: Cui non eſt moriendum? Quis eſt, cui non ſit moriendum?

Quartò, per ſignum infinitum, vt: Haud eſt vllus, cui non ſit aliquando moriendum.

Superlatiui variatio.

Quomodo variatur ſuperlatiuus?

1. Per comparatiuum, affirmatiuè & negatiuè, vt: Vir omnium humaniſſimus. Affirmatiuè: Vir cæteris omnibus humanior, ſed inuſitatiùs. Negatiuè, vt: Nemo hoc viro humanior. 2. Per Syntaxin: Nemo quàm hic vir humanior. 3. Per Periphraſin, Vir, quo non humanior alter, Vel per neutrum genus, Nihil hoc viro humanius. 4. Per interrogationem, Quis hoc viro humanior? Vel per neutrũ genus, Quid hoc viro humanius? 5. Per ſignum infinitum, vt: Haud eſt vllus hoc viro humanior. Vel per neutrũ genus, Haud eſt quicquam hoc viro humanius. 6. Per Syntaxin caſus ſuperlatiui. Vir omnium humaniſſimus, Vir inter omnes humaniſſimus, Vir ex omnibus humaniſſimus. 7. Per periphraſin, Vir maximè omniũ humanus. 8. Per Heteroſin ſpeciei, vt: Summa eſt viri humanitas. 9. Per verbum ſuperare, vincere, antecellere, præſtare, & ſimilia, vt: Hic vir omnes humanitate ſuperat, Facile omnes vincit, Longè præſtat, Hunc virum ſuperat humanitate

nitate nemo. 10. Per verbum passiuum, vt: Hic vir humanitate non facilè superatur à quoquam. 11. Per interrogationem, vt: Quem non hic vir humanitate vincat? 12. Per contrarium, vt: Hic vir humanitate nulli cedit. 13. Per heterosin figuræ, De humanitate quis non huic viro concedit? 14. Per cõparatiua, Hic vir omnibus humanitate superior. 15. Per contrarium, Hoc viro nemo non humanitate inferior? Hic vir nulli humanitate secundus. 16. Per Isodynamiam, vt: Vir minimè omnium inhumanus. 17. Per exclamationem, O singularem viri huius humanitatem. 18. Per admirationem, Dij boni, quanta est viri huius humanitas. 19. Per adiurationem, Ne viuam, si quid vnquam vidi hoc viro humanius. 20. Per particulas Tam & Quàm, vt: Nemo tam humanus, quàm hic vir. Per perindè & atque, vt: Quis perinde humanus, atque hic vir? Per æquè atque, vt: Haud est quisquam omnium æquè humanus, atque hic vir. Per adeò, vt: Vir adeò humanus, vt nemo sit cum eo conferendus. Per ita, vt: Nemo ita humanus, vt hic vir. 21. Per Heterosin speciei, vt: Ea viri huius est humanitas, vt ei nemo sit æquandus. Vel, Singulari in omnes humanitate, &c. Per Isodynamiam, vt: Vir humanitate præditus haud vulgari. Per Hyperbolen, vt: Vir non humanus, sed ipsa penè humanitas. 22. Per Periphrasin, Vir maximè humanus, Vir minimè inhumanus. 23. Per Auxesin, vt: Vir incredibili humanitate, Vir exemplum

humanitatis, quomodo Terentianus Simo, exemplum continentiæ dixit, & Cicero innocentiæ exemplum, de Rutilo loquens.

Connectendi particulæ.

Quæ sunt connectendi particulæ?

Primùm, deinde, prętereа, adhęc, quid, quòd, denique, quinetiam, posthac, postremo, adde his, huc pertinet.

Da Exemplum.

Cicero. Quæro igitur, vester Deus, primùm vbi habitet? Deinde quæ causa cum loco moueat, si modò mouetur aliquando? Prętereа, cum hoc proprium sit animantium, vt aliquid appetant, quod sit naturæ accommodatum, Deus quid appetat? Ad quam denique rem motu mentis ac rationis vtatur? Postremò, quomodo beatus sit, quomodo æternus? libro 1. de natura Deorum.

Transitionum Formulæ.

Vnde sumuntur Transitionum Formulæ?

1 Ab Æquali, vt: Erant hæc iucundissima, neque minus voluptatis attulerunt illa.

2 Ab inæquali, vt: Audistis grauissima, sed audietis grauiora.

3 A simili, vt: Hæc perfidia designauit, cuius generis sunt & illa, quæ Romæ nuper perpetrasse dicitur.

4 A contrario, Sed hæc priuatim, nunc quæ publicè. Sec hæc iuuenis peccauit, nunc senis virtutes audietis.

5 A diuersis. De moribus habes,nunc de doctrina reliquum est, vt dicamus.
6 Quasi per occupationem,vt:Iam ad reliqua properabimus,si prius illud adiecerimus.
7 Per reprehensionem,vt:Quorsum nos transuersos abripuit dolor? Ad rem redeamus.
8 A consequentibus, siue relatiuis,vt: Habes quid in illum contulerim beneficiorum, nunc quam gratiam retulerit,audi.

Quid est transitionis vsus?

Vt & quid dictum sit, admoneat, & ad reliqua cōparet auditorem, atq; ita lucem adferat dicēdis.

Decem generalia commutandæ & variandæ orationis præcepta.

Quot sunt generalia commutandæ & variandæ orationis præcepta?

Decem.

Quæ sunt?

1 Primum omnium res ipsa Latinis aptisq; verbis efferenda est,vt: Hic est optimè de te meritus.
2 Deinde mutatorijs verbis vtendum, si qua quæ idem efficiant,reperiantur.

Idque fit per { Synonymiam, Heterosin, Antonomasiam, Periphrasin, quæ constat { Etymologia, Notatione, Finitione. } }

Per Synonymiam,vt:Plurima extant huius in te

 bene-

beneficia, Per Heterosin partis, verbo nomine permutato, vt: Maxima sunt huius erga te merita. Personæ & partis simul, vt: Quinto Fabius plurimum debet, Quinto Fabius bona plurima accepta refert. Figuræ, vt: Hic est optimè de te promeritus. Per Periphrasin actiuè, vt: Hic te summis beneficijs affecit. Hic maxima in te officia contulit. Passiuè, vt: Tu summis es ab hoc beneficijs affectus, Ab hoc multa & præclara in te beneficia collata sunt.

3. Mox vbi propria deficient, translatis vtendũ est.

Id fit per { Metaphoram, Allegoriam, Catachresin.

Per Metaphoram actiuè, vt incredibile est, quantis hic te beneficijs obligauerit, obstrinxerit, deuinxerit. Passiuè, Magnis huius beneficijs atq; meritis obligatus es, obstrictus, deuinctus. In quibus etiã cõpositio est, ex oratione simplici, facta duplex

4. Quòd si translaticia quoque desint, si actiua oratio fuerit, vertenda in passiuam, vt: Hic plurimis te beneficijs affecit: plurimis ab hoc affectus es beneficijs.

5. Postea verba in nomina inde deducta, aut in participia commutabimus, vt: Multa extant huius in te merita.

6. Substantiua adiectiuis ab ijsdem deductis, adiectiua verò, si quæ hinc veniant, abstractis permutabimus, vt: Immensa est huius erga te beneficentia & benignitas. Est & hîc heterosis speciei.

7. Vbi

7. Vbi modò aduerbia in nomina, modò nomina in alias atque alias partes orationis commutauerimus, tum, aut per contrarium dicemus, aut orationem aientem in negantem commutabimus, aut contrà, per Isodynamiam, vt: Tu singularia ab hoc beneficia habes, Non vulgaria huius extant in te beneficia.

8. Si quid simpliciter, & pronunciatiuè dictum est.

Per Ironiam { Interrogationem, Dubitationem, Admirationem, Abominationem, Adiurationem, Exclamationem } efferimus.

Per Interrogationem, vt: Quid est, quod tu huic non pro suis immortalibus erga te meritis debeas? Admirationem, vt: Dij boni, quantum hic in te beneficiorum contulit, quãta huius in te merita sunt? Hîc etiam per syntaxin oratio variatur. Exclamationẽ, vt: O singularem & propè incredibilẽ huius in te beneficentiam. O egregia & pœnè diuina huius erga te merita. Hîc orationi alius quasi vestitus atque habitus datus est, per figuræ mutationem.

9. Post hæc paulo liberiùs totam orationem vertere licebit, vt vel vnam dictionem pluribus verbis circumeas per Periphrasin, vel è simplici oratione duplicem facias per compositionem, quam vocant, vt: Tu huic pro eo ac meritus de te est, gratiam referre nunquam potes. Hic adeò de te bene meruit,

meruit, vt egregijs eius in te officijs respondere nullo modo possis.

10 Post alia omnia, similitudinibus interim atque exemplis vti licebit. Variatur quoque hæc sententia per Isodynamiam hoc modo: Huius tu summis beneficijs vsus es. Non mediocria sunt huius erga te merita. Et per hyperbolen & Auxesin, vt: Diuina atque immortalia sunt huius erga te merita. Hic egregiè in te beneficus, & benignus fuit. Et per relatiua, vt: Hic maximum tibi beneficium dedit. Tu ab hoc beneficium maximum accepisti, Hic tibi summa beneficia tribuit. Huic tu ingentia beneficia debes, Huius plurimum merito ipsius debes. Hic te maximis beneficijs ornauit. Hæc de verborum copia.

De Copia rerum, seu oratione locupletandæ sententiæ.

Quot sunt rationes copiæ rerum, seu locupletandæ sententiæ?

Duodecim.

Quæ est prima?

Est cùm aut species, vel partes enumeramus, aut speciem cum genere conferimus.

Quot sunt huius rationis species seu formæ?

Tres.

Quæ?

Diuisio, Partitio, Speciei cum genere collatio.

Quid est Diuisio?

Est, cùm quod summatim ac generatim dici poterat,

poterat, id latiùs explicatur, atque in ſpecies diducitur, vt: Rem vniuerſam luxu perdidit. Hoc ſic dilatabitur, Quicquid vel matris, vel patris nomine, hæreditate obuenerat, quicquid aliorum affinium morte aduenerat, quicquid ex vxoris dote, quæ quidem neutiquam erat vulgaris, acceſſerat, quicquid ex legatis accreuerat (accreuerat autem permultum) quicquid peculij caſtrenſis conflauerat, pecuniam omnem, vaſa, veſtes, fundos, agros, vnà cùm ipſis & villis & pecoribus: breuiter, rem omnem, ſeu mobilem, ſeu ſoli, denique familiã etiam ipſam, quotidianis commeſſationibus, ſumptuoſis obſonationibus, nocturnis perpotationibus, popinis, cupedijs, vnguentis, alea, luſibus, paucis diebus ita abſumpſit, abliguriuit, obſorbuit, vt ne teruncium quidem ſibi reliquum fecerit. Hic duo illa verba, Rem vniuerſam, & luxu perdidit, ſuis partibus explicantur.

Quid eſt partitio?

Eſt quoties totum, quod non formis, ſed partibus conſtat, in eaſdem diducitur, vt: Totus commaduit, A ſummo capillo ad imum vſque calcaneũ pluuia commaduit. Caput, humeri, pectus, venter, tibiæ, totum deniquc corpus pluuia diſtillabat.

In his duabus formis, ſimul & initio ſumma rerum præponenda eſt, & eadem alia ſermonis ſpecie repetẽda, & ita redeundum ad genus, quaſi ſingulis enumerandis iam ſimus defatigati, etiamſi nihil erat præteritum. Prætcrea cauendum, ne partium

ordinem

ordinẽ confundamus tumultuaria verborum congerie, ſed vel ordine ſcito, vel apta diſtributione, vel eleganti deſcriptione legentis aut audientis tædium excludamus.

Quid eſt ſpeciei cum genere collatio?

Eſt, quoties de ſpecie loquentes, genus adiungimus, id quod ferè fit amplificandi gratia, vt: Quũ omnis eruditio plurimum adfert & ornamenti, & adiumenti mortalibus, tum præcipuè philoſophia. Item: Omni quidem ætati fœda eſt libido, verùm ſenectuti multò fœdiſſima. Item: Cum omnibus in rebus plurimum habet momenti, tum præcipuè in bellis prudentia. Simplex enim erat, prudentiam in bellis plurimum habere momenti.

Quæ eſt ſecunda locupletandæ ſententiæ ratio?

Modus, vel enumeratio antecedentium, hoc eſt, quoties non contenti ſemel exitum rei proponere, ex quo reliqua quæ præceſſerunt, per ſe queant intelligi, ſingulatim ea quoque commemoramus, per quæ ad exitum peruentum eſt, vt: Catilinæ nefarios conatus M. Tullius Cicero conſul ſua ſagacitate ſtatim odoratus, ſingulari vigilantia peruestigauit, ſumma prudentia deprehendit, miro in Rempub. ſtudio prodidit, incredibili eloquentia conuicit, grauiſſima authoritate repreſſit, armis extinxit, magna felicitate ſuſtulit.

Quæ eſt tertia ratio?

Cauſæ, vel enumeratio cauſarum, quoties rem non nudam exponimus, ſed altiùs etiam cauſam repe-

repetimus, à quibus initijs ſit profecta. Vt ſi quis in bello quopiam ſuſcipiendo addat, quæ fuerint ſimultatis cauſæ, quis inſtigator, quæ ſuſcipiēdi belli occaſio, quæ vincendi ſpes, quæ vtriuſque fiducia.

Exempla paſſim obuia ſunt in Poëtis & hiſtoricis, præſertim in Liuio.

Quæ eſt quarta ratio?

Comitantia & ſequentia rem, vel enumeratio effectuum & conſequentium, hoc eſt, quoties non ſimpliciter proponimus negotium, ſed enumeramus etiam illa, quæ negotium comitantur, vel conſequuntur, vt: Antonius cauſa belli ciuilis fuit, trium exercituum populi Romani interfectorum, clariſſimorum ciuium interitus, afflictæ ſenatus authoritatis, omnium denique malorum, quæ videmus. Ex ſecunda Philippica Ciceronis.

Quæ eſt quinta ratio?

Hypotypoſis, vel deſcriptio rerum, perſonarum, locorum, temporum, qua vtimur, quoties vel amplificandi, vel ornandi, vel delectandi gratia rem non ſimpliciter exponimus, ſed ceu coloribus expreſſam in tabulis ſpectandam proponimus, vt nos depinxiſſe, non narraſſe lector ſpectaſſe, non legiſſe videatur.

Quomodo id præſtari poterit?

Si prius ipſi totam rei naturam, omneſque circumſtantias, ac veluti faciem animo illuſtremus. Deinde ita verbis ac figuris idoneis effingamus, vt quàm maximè fiat euidens, perſpicuaque lectori.

Quomodo locupletabimus orationes rei descriptione?

Quum id quod fit, aut factum est, non summatim aut tenuiter exponemus, sed omnibus fucatum coloribus ob oculos ponimus.

Quibus rebus constant descriptiones rerum seu Hypotyposes?

Circumstantiarum explicatione, collationibus, similibus, dissimilibus, imaginibus, metaphoris, allegorijs, & si quae praeterea sunt figurae, quae rem illustrant, item epithetis.

Exemplum.

Expugnata est ciuitas, apparebant effusae per domos ac templa flammae & ruentium tectorum fragor & ex diuersis clamoribus vnus quidam sonus, aliorũ fuga incerta, alij in extremo complexu suorum cohaerentes, & infantium foeminarumque ploratus malè vsque in illum diem seruati fato senes, tum illa prophanorum sacrorumque direptio, efferentium praedas, repetentiumq; discursus, & acti ante suum quisque praedone catenati, & conata retinere infantem suum mater, & sicubi maius lucrum est, pugna inter victores.

Vnde petuntur descriptionis personarum seu Prosopopoeiae?

Ab omnibus circumstantijs, praecipuè verò ab his, Natione seu patria, vt: Poenus foedifragus, Mollis Atheniensis.

Ab aetate, vt: Iuuenis prodigus.

 Fortuna,

Fortuna, vt: Fastuosus diues.
Studijs, vt: Gloriosus miles.
Item à communibus affectibus, vt: Quo sit animo pater in liberos, maritus in vxorem, &c.

Quomodo locupletatur oratio locorum descriptione?

Quoties tota loci facies veluti spectanda depingitur, vt: Vrbis, montis, regionis, fluminis, templi, domus. Frequenter à locorũ descriptionibus narrationum sumitur exordium.

Quot modis vtimur descriptione temporis, seu Chronographys?

Quatuor.
1 In narrationum Exordijs.
2 Gratia delectandi, veluti cùm Poëtæ diem, noctem, auroram, aut crepusculum exprimunt.
3 Causa amplificandi, vt noctis descriptio apud Virgilium lib. 4. ad amplificandum dolorem Didonis pertinet.
4 Causa probandi, vt descriptiones interdum veris, hyemis, autumni, æstatis, &c.

Mixtæ sunt quoties temporum qualitates exponimus, puta, pacis, bellici: simul cum ostendimus, quæ virtutes, aut quæ vitia tum maximè maluerint.

Quæ est sexta locupletandi ratio?

Egressio, Græcè παρέκβασις.

Quid est Egressio siue παρέκβασις?

Est, definitore Quintiliano, alicuius rei, sed ad vtilitatem causæ pertinentis, extra ordinem

excurrens tractatio.

Quot modis adhibetur?

Quinque.

Quibus?

Aut laudandi gratia, aut vituperandi, aut ornandi, aut delectandi, aut præparandi.

Vnde sumuntur Egressiones?

Ab expositione rerum gestarum, à descriptione locorum, regionum, personarum. Item à tractatione fabularum, apologorum. Præterea à locis communibus, quoties amplificandæ rei gratia, vel in vitia, vt luxuriam, libidinem, auaritiam, & id genus alia dicimus: vel quoties virtutes, vt frugalitatem, continentiam, studia literarum, pietatem, taciturnitatem laudibus efferimus.

Quæ est septima locupletandi ratio?

Epitheta.

Quid sunt Epitheta?

Nomina adiectiua, & quæcunque alia, quibus proprietas quædam attribuitur, quocunque pacto non personis tantum, verumetiam rebus, vt: Præceps iuuenta, Esca malorum voluptas, Vitæ magistra historia.

Vbi adhibentur Epitheta?

In poëmatis, in quibus & naturalibus vti licet, vt: Candida nix, Liquidi fontes.

In prosa oratione non oportet adhibere, nisi emphasin quandam habeant, & ad rem propositam pertineant, vt: Non impetrabis causam tam iniquam ab Aristide iustissimo. Tuo consilio nobis

bis ſubueni vir prudentiſſime.

Quæ eſt octaua ratio?

Circumſtantiæ, quas Græci Periſtaſes vocant.

Quotuplices ſunt circumſtantiæ?

Duplices, Rerum & perſonarum.

Quæ ſunt circumſtantiæ Rerum?

Cauſſa, locus, occaſio, inſtrumentum, tempus, modus, atque id genus aliæ.

Quæ ſunt circumſtantiæ Perſonarum?

Natio, patria, ſexus, ætas, educatio, diſciplina, habitus corporis, fortuna, conditio, animi natura, ſtudium, anteacta commotio, conſilium, nomen.

Ad quid conducit aptus & tempeſtiuus circumſtantiarum vſus?

Ad amplificandum atque extenuandum, ad euidentiam, ad confirmationem, & probabilitatem. Facit enim, vt tota oratio denſis ac crebris argumentis vndique differta ſit, & communita.

Quæ eſt nona dilatandi ratio?

Amplificatio.

Quot ſunt amplificationis formæ?

Præcipuè quatuor.

Quæ eſt prima?

Eſt quæ conſtat incremento, hoc eſt, quoties gradibus aliquot peruenitur, non modò ad ſummum, ſed interim quodammodo ſupra ſummum: vt, Facinus eſt ciuem Romanum vincere, ſcelus verberare, propè parricidium necare; quid dicam, in crucem tollere?

Ad hoc genus pertinet cũ congeſtis ordine quodã circũſtantijs, in contextu & curſu ſemper prio-

re maius insequitur; vt Cicero 2. Philip. de vomitu Antonij: O rem non visu modò fœdam, sed etiam auditu: si inter cœnam in tuis immanibus illis poculis hoc accidisset, quis non turpe diceret? In cœtu verò populi Romani, negotium publicum gerens, magister equitum, cui ructare turpe esset, is frustis esculentis, vinum redolentibus, gremium suum & totum tribunal impleuit.

Quæ est secunda forma?

Comparatio, quæ fit vel fictione, vt: Serui meherclè mei, si me isto pacto metuerent, vt te metuunt omnes tui, domum meam relinquendam putarem. Vel exempli collatione, quoties proposito velut simili exemplo efficimus, vt id quod exaggeramus, aut proximum illi, aut par, aut maius etiam videatur, vt: Quantò est Oppianicus in eadem iniuria maiore supplicio dignus? Si quidem illa (Milesia) cùm suo corpori vim attulisset, seipsam cruciauit: hic autem idem illud effecit per alieni corporis cruciatum. Cicero in oratione pro Cluentio.

Loquitur hîc de Milesia quadam muliere, quæ pro abortu pecuniam accepit à secundis hæredibus. Ita Oppianicus etiã vxorem Marij precio induxerat, vt prolem suam, quam in vtero gestabat, veneno perderet.

In hoc autem genere non solùm tota totis, sed etiam partes partibus comparantur, vt Cicero: An verò vir ampliss. Scipio Tiberium Gracchum mediocriter labefactantem Remp. priuatus interfecit:

Catilinam

Catilinam orbem terrarum cæde atque incendio vastare cupientem, nos Consules perferemus?

Quæ est tertia forma?

Ratiocinatio, qua amplificando, aliud ex alio colligitur, hoc modo: Tu istis faucibus, istis lateribus, ista gladiatoria, totius corporis firmitate, tantùm vini in Hippiæ nuptijs exhauseras, vt tibi necesse esset in populi Romani conspectu vomere. Colligitur enim quantum vini biberit Antonius, quod illa totius corporis gladiatoria firmitas nequiuerit ferre, & concoquere.

Huc pertinet, quoties res atrocissimas eleuamus consultò, quò grauiora videantur, quæ secutura sunt: vt Cicero septima actione in Verrem: Leuia sunt hæc in hoc reo. Metum virgarum Nauarchus nobilissimæ ciuitatis precio redemit, Humanum est, &c. Hic atrocissimum quiddam expectetur necesse est, cui hæc, quæ sunt atrocia, comparata, humana atque vsitata videantur.

Quæ est quarta forma?

Cùm amplificamus congerie verborum ac sententiarum idem significantium, vt Cicero pro Ligario. Quæ tua mens? oculi? ardor animi? quid cupiebas? Hìc velut aceruo creuit oratio. Idem fit interim omnibus altiùs atq; altiùs insurgentib. vt in hoc exemplo: Aderat ianitor carceris, carnifex prętoris, mors, terrorq; sociorum, & ciuium Romanorum, lictor Sextius. Amplificamus etiã quasi correctione quadã, vt Cicero in Verrem: Non.n. furem,

sed raptorem; non adulterum, sed expurgatorem pudicitiæ; non sacrilegum, sed hostem sacrorum, religionumq; non sicarium, sed crudelissimum carnificem ciuium, sociorumq; in iudicium vestrum adduximus. Amplificamus præterea cum speciem augemus, generi collatam, vt: Cùm omnes disciplinas liberales plurimũ homini conciliant vel ornamenti, vel adiumenti: tũ in primis eloquentia. Totidem sunt & minuendi modi, quot amplificandi.

Quæ est decima dilatandi ratio?

Propositionum multiplicatio, hoc est, vt quàm maximum propositionum numerum reperiamus.

Quot sunt spectanda in Propositionibus?

Tria.

Quæ?

Primò, vt eas reperiamus propositiones, quæ quicquid ad causam pertineat, absolutè complectantur. Deinde, vt rectè diuidantur. Postremò, vt ordine quàm maximè ad causam idoneo disponantur. Siquidem eo pacto fiet, vt neq; copia rerũ confusa sit oratio, dum semper habet auditor certum aliquid, & in quod tendat animum, & quod meminisse possit, & quod expectet; tũ is qui dicit, nusquam hæreat, dum in promptu est, quò sese recipiat in viam. *Exemplum?*

Si quis suadeat M. Tullio, ne conditionem ob Antonio oblatam accipiat, nempe, vt viuat extinctis Philippicis, his fermè propositionibus vti poterit: Non esse cuiquam egregio viro tanti emendam vitam, vt immortalem vitam amittat.

Huic

Huic generali ſubſeruiat particularis, è circumſtantijs ſumpta, præſertim Ciceroni, qui tot laboribus clariſſimum, ſemperq; victurum nomen ſibi peperit: ac mortem eſſe contemnendam tot voluminibus editis fuſiſſimè demonſtrârit: maximè cùm iam ſeni non multum æui ſupereſſe videatur. Rurſum altera ſumetur à circumſtantijs: Nihil infœlicius eſſe, quàm debere vitam Antonio. Tertia coniecturalis erit, callidè hoc agere Antonium, vt exuſtis priùs Philippicis, in quibus intelligat & ſuam infamiam ſempiternam, & Ciceronis immortalem gloriã eſſe ſitam, deinde erepta vita, totum quoque extinguat Ciceronem.

Vnde petuntur propoſitiones?

Partim ex his quæ ſunt vulgaria, partim ex his quæ ſunt propria cauſæ: vulgares propoſitiones ex ipſa rei natura reperiri poterunt: propriæ ex circumſtantijs rei diligenter expenſis.

Genus ſuaſorium proprios habet locos, vnde propoſitiones petere liceat, rectum, laudabile, vtile, tutum, facile, neceſſarium, iucundum. Demonſtratiuum item ſuos, nempe bonorum ordines, & quæ his comprehenduntur.

Quæ eſt vndecima locupletandi ratio?

Eſt quę ſumitur ex accumulatione copioſa probationum & argumentorum, quas Græci πίστεις appellant. Nam ad eiuſdem propoſitionis confirmationem variæ rationes adhibentur, & rationes alijs argumentis confirmantur.

Quotuplices sunt probationes?

Duplices, partim enim sunt ἔντεχνοι, id est, artificiales: partim ἄτεχνοι, id est, ab arte semotæ.

Vnde ducuntur probationes ab arte semotæ, seu ἄτεχνοι.

A præiudicij, à rumoribus, à tormentis, à tabulis, à iureiurando, à testibus.

Vnde petuntur probationes artificiales?

Primùm à signis, quorum alia sunt necessaria, quæ Τεκμήρια vocantur, alia non necessaria, quæ σημεῖα dicuntur.

Secundò ab argumentis, quorum aliud est credibile, aliud velut propensius, aliud non repugnans: & ducuntur plerumq; à circumstantijs, quæ duplices sunt, personæ ac rei, de quibus paulò antè dictum est. Item à locis, qui sunt omnium caussarum generibus communes, à finitione Etymologiæ, & ab his quæ ad naturam finitionis pertinent, genere, specie, differentia, & reliquis locis rerum, de quibus traditur in Dialecticis.

Tertiò sumuntur probationes ab exemplis, quæ plurimùm etiam valent ad copiam, & adhibentur aut vt similia, aut dissimilia, aut contraria. Rursum, aut vt maiora, aut vt minora, aut vt paria.

De copiosa tractatione exemplorum.

Quotupliciter tractantur exempla?

Dupliciter.

Quomodo?

Aut contractiùs, cùm exemplum ceu notum, verbo significatur, vt Cicero pro Milone: Neque enim possit illic Hala Seruilius, aut P. Nasica, aut L. Opimius, aut me Consule Senatus non nefarius haberi, si sceleratos interfici nefas esset. Aut fusiùs, cùm augentur & crescunt tractatione.

Quot rationibus augentur & crescunt exempla tractatione?

Tribus.

Quæ est prima ratio?

Commendatio, quæ plerunque sumitur, vel à rei dignitate, vel ab authoris laude, vel gentis, vnde ducitur exemplum; veluti, si quis Lacedæmonicum factum, aut dictum adhibeat, præfari oportet, eam gentem sapientia, & rei militaris ac ciuilis disciplina cæteris longè antecelluisse, & exemplis pulcherrimis semper abundasse. Et si quis è Plutarcho citabit exemplum, præfari licebit, eum authorem vnum omnium esse grauissimum. Item si quis M. Attilij Reguli ad hostem redeuntis exemplum velit adducere, poterit ad hunc proloqui modum; Inter tam multa Romanæ virtutis insignia decora, nullum vnquam facinus pulchrius extitisse, aut laudatius, quàm M. Attilij.

Quæ est secunda?

Si fusiùs aut latiùs explicentur, cum exaggerationibus, atq; amplificationibus; quod genus fuerit, si quis persuadere studeat, vt prudentiam comparandam multũ conducere peregrinationes, multarũ

rerum inſpectionem, in Solonis laude aliquandiu cõmoratus, & quam ciuitatem reliquerit, & quam ob cauſam, & ea quæ maria trãſmiſerit, & quas nationes, quæ capitis pericula adierit, & quibuſcum ſit congreſſus, & quid mirandum conſpexerit, & quantum temporis abfuerit, & quanto illuſtrior ac ſapientior in patriam redierit, fuſiùs enarret. Atq; vtraq; ratio dilatandi contrahendiq́; locum habet in fabuloſis quoq; exemplis, ſi res ac decor patietur

In his quæ omninò fide carent, pręfare cõueniet, non ſine cauſa eſſe conficta, neq; tot ſeculis temerè celebrata. Deinde quid ſibi ijs voluerint ſapientes interpretabimur. Huc etiam pertinent Apologi: quales ſunt qui Æſopi nomine celebrantur, & ille Menij Agrippæ de corporis humani membris aduerſus ventrem conſpirantibus, apud Liuium. Referuntur huc etiam fictæ narrationes rerum geſtarum, cuiuſmodi ſunt Luciani veræ narrationes, & de ſpecu apud Platonem, in quo vincti quidam vmbris, perinde vt ipſis rebus delectantur.

Quæ eſt tertia ratio dilatandi exempla?

Collatio, & comparatio, ſiue contentio.

Quid eſt collatio?

Eſt cùm accommoda ſimilitudo, quod adductũ eſt exemplũ, oſtendit aut ſimile eſſe, aut diſſimile, aut contrarium. Simile, vt: Non aliter Camillus rem Romanam à Gallis oppreſſam, & in extremam perniciẽ adductam, quàm ſua virtute, depulſis barbaris reſtituit: Ita Laurentius Valla Latinas literas,

ras, inſcitia ferè barbarorum deprauatas, obrutas, extinctas, in priſtinum nitorē, velut ab inferis reuocauit. Diſſimile: Brutus occidit liberos proditionē molientes: Manlius virtutem filij morte mulctauit. Contrarium, vt: Marcellus ornamenta Syracuſanis hoſtibus reſtituit: Verres eadem ſocijs abſtulit.

Quid eſt comparatio ſeu contentio?

Eſt quæ demonſtrat id, quod adductum ſit, aut par eſſe, aut minus, aut maius. Par, vt apud Ciceronem: Etenim mihi ipſi accidit, vt cum duobus patricijs, altero improbiſſimo, altero modeſtiſſimo atq; optimo viro peterē: ſuperaui tamen dignitate Catilinam, gratia Galbam. Minus, vt: Si propter matrimonia violata, vrbes euerſæ ſunt, quid fieri adultero par eſt? Maius, vt pro Milone: Negant intueri lucem eſſe fas ei, qui à ſe hominē occiſum eſſe fatetur. In qua vrbe tandem hoc homines ſtultiſſimi diſputant? Nempe, in ea, quæ primū iudiciū vidit de capite M. Horatij fortiſſimi viri, qui nondū libera ciuitate, tamen populi comitijs liberatus eſt, cum ſua manu ſororem interfectam fateretur.

Vnde ſumitur hæc exemplorum collatio?

Ex omnibus rerum ac perſonarum circumſtantijs. Adiuuatur autem & orationis artificio, cum verbis ac figuris ad id commodis, alia conſultò eleuantur, alia tolluntur.

Quæ ſunt exemplis affinia?

Parabola, εἰκών, ſiue imago, contentio, demonſtratiua iudicia & ſententiæ.

Quid est Parabola?

Est similitudo sumpta ab his, quæ fiunt, aut quæ natura, casúve rebus adiuncta sunt, vt Nauis pro ventorum ratione velum tollens, aut contrahens, in hoc aut illud latus transferens, parabola est, quę docet, sapientem tempori cedere oportere, ac rebus præsentibus sese accommodare. Quæ aliquando verbo notatur, vt: Intelligis tibi vertenda vela? Aliquando latiùs explicatur, & apertiùs accommodatur, vt apud Ciceronem pro Murena: Quòd si è portu soluentibus, qui iam in portum ex alto inuehuntur, prædicare summo studio solent tempestatum rationem, & prædonum, & locorum; quòd natura fert, vt his faueamus, qui eadem pericula, quibus nos perfuncti sumus, ingrediantur: quo me tandem animo esse opportet, propè iam ex magna iactatione terram videntem, in hunc, cui video maximas tempestates esse subeundas?

Estq; eadem parabolæ, quæ exempli, dilatandæ ratio, videlicet per collationem, itemque dissimilium cuius hoc sit exemplum: Neque enim vt nauis vtilior noua quàm vetus, sic & amicitia.

Quid est εἰκὼν siue imago?

Est ficta similitudo, quæ cum descriptione quadam oculus subijcitur, imaginē rei collatæ quasi viuam exprimit, vt: Os, humerosque Deo similis. Facit autem εἰκὼν magis ad euidentiam, aut grauitatem, aut iucunditatem orationis, quàm ad probationem.

Quid

Quid est contentio demonstratiua?

Est quoties in genere demonstratiuo personam cum persona conferimus, laudandi, vituperandíve gratia, vt si quis Maximilianum laudaturus, eum comparet cum M. Antonio Imperatore. Est rerum comparatio, quod genus est, si quis Poëticam laudaturus, huius commoda cum Philosophiæ commodis comparet, atque expendat.

Quæ sunt iudicia?

Sunt sententiæ scriptorum illustrium, gentium, virorum sapientum, aut clarorum ciuium, quæ Græci κρίσεις appellant. Idem valent sapientum Apophthegmata, cuiusmodi sunt illa sapientum dicta quæ referuntur à Plutarcho. Huc pertinent & prouerbia, item oracula & responsa numinum.

Quid est sententia?

Est (vt inquit Cicero ad Herennium) oratio sumpta de vita, quæ aut quid sit, aut quid oporteat in vita, breuiter ostendit.

Licet autem sententias in omnibus orationis partibus, & in affectibus mouendis admiscere, non solùm in probatione; quæ si in loco adhibeantur, haud mediocrem orationis copiam adiungent, neque id sine grauitate & gratia. Debet tamen earum esse modus, vt ibi adhibeantur, vbi locus postulat, aut certè patitur.

Quot sunt sententiarum formæ?

Præcipuæ duæ, Epiphonema & Noëma.

Quid est Epiphonema?

Est rei narratæ vel probatæ acclamatio: Nar-

ratæ, vt apud Virgilium: Tantæ molis erat Romanam condere gentem. Probatæ, vt apud Ciceronem pro Ligario: Quorum igitur impunitas, Cæsar, tuæ clementiæ laus eſt, eorum te ipſorum ad crudelitatem acuet oratio?

Quid eſt Noema?

Eſt ſententiæ genus, quod non dicitur, ſed intelligitur, quale eſt illud: Eras dignus, vt haberes integram manum. Nam intelligitur, vt rurſus in ludo depugnares.

Eſt autem illud dictum in quendam agentem cũ ſorore talionis, quòd ſibi dormienti pollicem reſciderat, cùm illa fratrem ſæpiùs à ludo gladiatorio redemiſſet. Sunt & aliarum ſententiarum formæ, quas, ſi vis, ex alijs authoribus deſume.

Quid cognationem habet cum ſententia?

Expolitio.

Quid eſt expolitio?

Eſt quoties eodem in loco diutiùs commoramur, & eandem ſententiam alijs atque alijs modis variamus ſimul & locupletamus.

Quibus id fit modis?

1. Commutatione verborum, cùm eadem res alijs atque alijs figuris ſæpiùs effertur.

2. Commutatione tractationis, vel, cùm quod iam ſub perſona noſtra diximus, idem alium, ſed paulò aliter dicentem facimus. Vel cùm quod ſedatius eſt diſputatum, id acrius atque inflammatius efferimus.

Quos

Quàt partibus constat copiosa expolitio?

Septem.

Quibus?

Propositione, Ratione, Duplici sententia (cui ratio item duplex subijci potest,) Contrario, Simili, Exemplo, Conclusione.

Exemplum expolitionis.

Sapiens nullũ pro republica vitabit periculum, *Ideò* quòd sæpè fit, vt qui pro Republica perire noluerit, necessariò tandem cum republica pereat. *Et* quondam sunt omnia commoda à patria accepta, nullum incommodum pro patria graue putandum est. *Ergo* qui fugiunt id periculũ, quod pro republica subeundum est, stultè faciunt. *Nam* neq; effugere id possunt, & ingrati in ciuitatẽ reperiuntur. *At qui* patriæ pericula suo periculo propellunt, hi sapientes putandi sunt, *dum* & eum quem habent honorem, reipublicæ reddunt, & pro multis perire malunt, quàm cum multis. *Etenim* vehementer est iniquum, vitam à natura acceptam, per patriam cùm conseruaueris, natura cùm cogat, non reddere patriæ, cùm roget eam dare. Et cùm possis summa cum virtute & honore pro patria interire, malle per dedecus & ignauiam viuere: pro amicis & parentibus, & cæteris necessarijs adire periculum cùm velis, pro republica, in qua hoc & illud sanctissimum patriæ nomen continetur, nolle in discrimen venire. *Itaq;* vti contemnendus, qui nauigando nauim, quàm se mauult incolumen: Ita

Propositio duabus rationibus cõfirmata. Prior ratio. Altera ratio. Prior sententia. Rationes. Altera sententia. Rationes. Contrarium.

vituperandus, qui in Reipublicæ discrimine suæ saluti plus quàm communi consulit. Naui fracta, multi incolumes fuerunt, ex naufragio patriæ nemo potest enatare. *Quod* mihi videtur Decius intellexisse, qui se deuouisse dicitur, & pro legionibus se in hostes immisisse medios, vnde vitam amisit, non perdidit. Re enim vilissima, maximam redemit; vitam dedit, accepit patriam; amisit animam, potius est gloria, quæ summa laude prodita, vetustate quotidie magis enitescit. *Quod* si pro Republica debere accedere ad periculum, & ratione demonstratum est, & exemplis comprobatum, hi sapientes sunt existimandi, qui nullum pro salute patriæ periculum vitant.

Vtile erit diligenter exerceri hoc modo adolescentes, non solum in tractandis & exponendis sententijs, sed quolibet etiã argumento, quod potest commodè explicari, tractariq; copiosè. Interdum congerere licebit plures sententias, rationes, similia, & exempla, cùm copiosiùs tractare volumus.

Quæ est duodecimo dilatandi ratio?

Multiplicatio partium orationis Rhetoricæ, quæ sunt exordium, narratio, propositio cum partitione, probatio continens confirmationem & confutationem, & peroratio. E quibus exordium & narratio interdum omitti possunt breuitatis studio; interdum copiæ affectatione prolixiùs omnes tractari, adiectis pluribus schematis, & admixtis quoque affectibus.

Quo-

Quomodo dilatatur exordium?

1 Renouando docilitatem commodis transitionibus: quod genus fuerit: Audistis largitione, corruptela, sanguine stupro, ac fœdissimis artibus paratum honorem: nunc ostendam illud quod turpiter est adeptus, turpiùs administrasse.

2 Renouandò attentionem varijs modis, qui pro rei natura fingi possunt: Tales fuerunt: Magna sunt hæc, sed leuia præ his, quæ nunc dicturus sum. Et: Nunc ad ipsum rei caput accedo: proinde quæso, vt hæc animis quàm maximè attentis audiatis.

Quomodo dilatatur Narratio?

1 Repetitione, quę fit quoties res paucis ac simpliciter exposita, denuò fusiùs & ornatiùs enarratur.

2. Digressione, quæ & breuis esse debet, & sic cum narratione cohærere, vt aut quasi finis narrationis aut quasi initium probationis videri eadem possit.

Quomodo dilatatur propositio?

Id duobus fit modis. Primum si pro simplici, duplici aut multiplici vtimur, etiam si vna sit satis, vt: Si fecisset, præmio magis quàm supplicio dignus erat. Aut res hæc non est honesta, nec expedit, nec sine summo periculo fieri potest. Quòd si maximè sit honesta, maximè expediat, maximè sit tuta: tamen fieri non potest, vt consequamur. Deinde si non nudam omninò, sed & argumentis obiter interiectis & affectib. accensam, proferemus. Qualis est illa Ciceronis pro Milone: Hæc sicut exposui, ita gesta sunt iudices, insidiator superatus, vt

victa vis, vel potiùs oppressa audacia est. Deinde affectus miscet: Nihil dico, quid Respub. consequuta sit, nihil quid nos, nihil quid boni; nihil sanè id prosit Miloni, qui hoc fato natus est, vt ne se quidem seruare potuerit, quin vna rempublicam vosque seruaret.

Quomodo crescunt probationes?

Labefactatione, seu præparatione, asseueratione, & excursionibus per amplificationem.

Quomodo crescunt labefactatione seu præparatione?

Id fit bifariam.

Quomodo?

1. Propositionibus, quæ hîc sunt veluti singularum partium orationis collectiones, seu conclusiones, quas Oratoribus mos est initio argumentationum proponere, & easdem in fine vehementiùs per affectus aut per epilogum repetere.

2. Cùm ita proponimus, vt ipsa orationis figura fidem abrogemus, aut conciliemus: Cuiusmodi est illud Ciceronis pro Milone: Sed antequam ad eam rationem veniam, quæ est propria nostræ quæstionis, videntur ea esse refutanda, quæ in Senatu sæpè ab inimicis & improbis iactata sunt, & concione, etiam paulò antè ab accusatore.

Quomodo asseueratione?

Cùm ea, quæ argumenta quidem non sunt, sed pondus argumenti habent, probationibus admiscentur, vt: Quis tam cæcus, qui hoc non videat? Quis tam impudens, qui neget?

Locu-

Locupletantur & singulæ collectiones epilogis particularibus, qui summam rationem paucis cōprehensam auditori denuò sub oculos reuocant, vt maiore cum fide conclusio succedat: vt Cicero in oratione pro Pompeio: Quare videte, num dubitandum vobis sit, omni studio ad id bellum incumbere, in quo gloria nominis vestri, salus sociorum, vectigalia maxima, fortunæ plurimorum ciuium, cum Republica defenduntur.

Quomodo excursionibus?

Cum per amplificationem singulis probationibus suos affectus adijcimus, ad quod propriè destinata est conclusio, quam si copiosam esse volemus, geminam efficiemus, vt simul per epilogum præcipua argumenta recenseantur, & affectuum omne genus per omnes locos tractetur.

FINIS.

LECTORI.

EST vtilissima pars studiorum puerilium, exercitium, & vsus præceptorum, quæ traduntur adolescentiæ, varius, assiduus & diligens, nam absque exercitatione non satis intelliguntur præceptiones artium, nec diu inhærere possunt mentibus. Adijciemus igitur hoc loco etiam species argumentationum rhetoricarum breuiter collectas, quòd earum cognitio non minus necessaria, & vtile exercitium videtur esse, quàm dialecticarum adolescentibus. Nam sæpè occurrunt earum exēpla in bonis authoribus, & diligenter pertractatæ sunt ab ijs scriptoribus tum Græcis, tum Latinis, qui de Rhetorica præcepta tradideruut. Nihil, inquit ille, paruum est in studijs. Ideò & hunc breuem quasi tractaculum studiosus adolescens non cōtemnet; sed vt profuturum suis studiis amabit. Si quis hæc volet, Rhetoricis præceptis addere potest, vel proponet ediscenda in eo Dialectices loco, vbi de formis argumentationum agitur. Nos in calce libelli ideò adiunximus, vt successiua & peculiari opera & tempore explicari adolescentiæ commodiùs possent.

DE NOVEM SPECIEBVS ARGVMENTATIONUM Rhetoricarum.

Quot ſunt ſpecies argumentationum Rhetorices?

Nouem.

Quæ?

1 Ratiocinatio.
2 Inductio.
3 Collectio.
4 Complexio, ſeu Dilemma.
5 Enumeratio.
6 Simplex concluſio.
7 Subiectio.
8 Oppoſitio.
9 Inuerſio.

1. Ratiocinatio.

Quid eſt Ratiocinatio?

Eſt ſyllogiſmus Rhetoricus, in quo rationibus vna vel pluribus additis maiori & minori propoſitioni, infertur concluſio.

Quot conſtat partibus?

Quinque.

Quibus?

Propoſitione, propoſitionis ratione, aſſumptione, aſſumptionis ratione, & concluſione.

Da exemplum.

Fe. Cuicunq; quæſito opus eſt, is verè diues dici non poteſt. Eſt enim diuitiarũ fructus copia, quam declarat ſatietas rerum & abundantia, hoc eſt, ſi nihil tibi deeſſe putes, nihil appetas, nihil optes amplius. Re. Marco Craſſo quæſito opus eſt, quia propter

propter auiditatem pecuniæ, nullum quæſitum turpè putat, quotidiè fraudat, poſcit, poſcitur, aufert, eripit, ſpoliat ſocios, ærarium expilat, & teſtamenta ſupponit; quæ omnia non abundantis, ſed egentis ſunt ſigna. O. Ergo M. Craſſus verè diues dici non poteſt.

Interdum pluribus conſtat ratiocinatio, quàm quinq;, cùm vnaquæq; probatio ſuam habet confirmationem & rationem, atq; hæc rurſus aliam. Interdum omittitur probatio, vel propoſitionis, vel aſſumptionis, fitq; argumentatio trimembris.

2. *Inductio.*

Quid eſt Inductio?

Eſt argumentatio, quæ rebus non dubijs conceſſis, propter ſimilitudinem, rem quæ dubia erat comprobat.

Da exemplum.

Dic mihi, ſenex ingratiſſime, ſi nihil in te officij collocaſſem, num tu me iniurium vocares? Non, inquies. Neq; enim iniuria videri poteſt, ſi nihil de eo benè merearis, cui nihil debes. Nunc igitur cùm vltrò plurimum in te officij contulerim, non æquum eſt, te mihi ſuccenſere, quòd benefacere deſierim, qui ſuccenſere non poteras, etiamſi nunquam benefacere cœpiſſem.

3. *Collectio.*

Quid eſt Collectio?

Eſt argumentatio, quæ rationibus & expolitionibus abſoluitur.

Quot partibus constat?

Quinque.

Quibus?

Propositione, ratione, rationis confirmatione, expolitione, & conclusione.

Propositio est, quod ad probandũ sumitur. Ratio, quæ probat quod propositum est. Confirmatio est rationis probatio. Expolitio est, quæ locupletãdæ & honestandæ rei gratia adhibitur. Hæc ferè sumitur à similibus, exemplis, amplificationibus, prouerbijs, & id genus alijs. Conclusio est, quæ superioribus, breuiter repetitis propositionẽ iterat.

Da exemplum.

Propositio. Sapientis est, famæ suę longè diligentiùs quàm opibus suis, non minùs verò diligenter quàm vitæ consulere. Ratio Propositionis. Minus siquidem damni & incommodi accipit, qui pecuniam, aut etiam vitam amittit, quàm qui famam. Confirmatio rationis constans collatione. Fama amissa, in integrum restituitur nunquam. Et vita quidem corporis, cùm certos à natura terminos acceperit, in longum tempus extendi nequit. Fama verò hominis, quæ est altera & potior vita nostra, etiam post cineres & rogum superest. Vitam igitur quisquis eripit, rem adimit, qua, nullo etiam auferente, diu frui non poteramus: ac famam qui eripit, re immortali & pulcherrima nos spoliat. Expolitio ab exẽplo. Quod veteres rectè intellexisse mihi videntur, qui non pecuniam modò, verumetiam vitam ipsam effundere non dubitarũt, quo nomen suum quàm maximè prorogarent.

rent. Multos fuiſſe eo animo legimus, vt poſtquàm ſe fama ſpoliatos viderẽt, ne cauſſam quidem eſſe putarent, cur diutiùs in vita manerent. Adeò grauius famæ, quàm vitæ diſpendium iudicabant. Quòd ſi igitur homines ijs rebus maximè timere videmus, quæ cũ ſunt precioſiſſimæ, facillimè tamen perduntur, ac difficilè reſtituuntur: ſapiens exiſtimãdus non eſt, qui famæ, quę neque reſtitui poteſt ſemel amiſſa, & qua nihil habet homo precioſius, non multò diligentiùs conſulendum putet, quàm pecuniæ, aut etiam vitæ. Amplificatio. Conclus.

Poteſt etiam tribus duntaxat, aut quatuor partibus confici collectio, ſi vel confirmatio, vel expolitio, vel vtraque omittitur.

Quomodo differt Collectio à Ratiocinatione?

In Collectione id ipſum, quod proponitur, in concluſione repetitur: in Ratiocinatione, concluditur, id quod eſt è propoſitione & aſſumptione confectum.

4. *Complexio ſiue Dilemma.*

Quid eſt Complexio ſiue Dilemma?

Eſt argumentatio, in qua vtrumuis conceſſeris, reprehenditur, vt: Gabinium admonendum non cenſeo. Nam ſi bonus eſt, admonitione non habet opus, ſin improbus, eam contemnet.

Aliud.

De futuris angi metu non debemus. Etenim ſi bona ſunt, fruſtrà metuimus: ſin aduerſa, infelicitatem duplicamus.

Vitiosæ cōplexiones sunt, in quibus aut vtraq; pars, aut altera conuerti, & in aduersarium retorqueri potest, vt: Accusandus omninò non est. Nam si veretur, quid eum accusas, qui probus est? si non veretur, quid eum accusas, qui id parui æstimet? Hic inuertitur vtraq; pars. Prior, vt: Imò si veretur, maximè est accusandus, vt corrigatur. Posterior, vt: Si non veretur, hoc ipso est accusandus, quia improbus est. Non est hic puer tradēdus priuato præceptori. Nam si est literarum studiosus, non habet opus priuata institutione: Sin otio est deditus, nihil proderit disciplina ignauo. Hîc inuertitur prior pars: Imò si studiosus est, plus proficiet, si priuatum præceptorem habuerit.

5. *Enumeratio.*

Quid est Enumeratio?

Est in qua pluribus rebus sufficienter expositis, & cæteris infirmatis, vna reliqua necessariò confirmatur.

Quibus constat partibus?

Expositione, Confirmatione, Conclusione.

Da exemplum.

Si illum ab hoc dicis occisum, cum sine causa nunquā suscipiatur maleficium, necesse est aut metu, aut odio, aut spe alicuius cōmodi, aut amici alicuius gratia ab hoc esse occisum. Sed neque odium, neque metum, neque spem intercessisse, neque ad amicum aliquem mortem eius pertinere probare poteris. Relinquitur ergo ab hoc non esse

Expositio. Infirmatio. Conclus.

esse illum occisum.

Interdum constat tantùm infirmatione & conclusione, vt: Neque metuit, neque odio habuit, neque aliud commodi spectauit, neque amicitia alicuius motus est: Igitur non occidit. Fabius argumentum à remotione appellat. Dialectici vocant argumentationem à sufficienti diuisione, vt: Neque censu, neque vindicta, neque testamento liber factus est: Ergo liber non est. Confutatur autem enumeratio, si aut vnum aliquod membrum, quod ab aduersario præteritum erat, profertur, aut si vnum quippiam ex his, quæ prolata sunt, falsum esse ostenditur.

6. Conclusio simplex.

Quid est Conclusio simplex?

Est argumentario, in qua ex eo quod antecedit, aliquid consequi necesse est, vt: Spirat, ergo non est mortuus. Literas nouit, ergo didicit. Si hunc hominem constat in prouincia fuisse occisum, ab hoc qui tum Romæ fuit, occidi non potuit.

Refutatur hæc argumentatio duobus modis: Primò, si id quod sequitur, non necessariò cũ antecedẽte cohęrere ostenditur, vt: Si mater est, diligit filium. Refellitur, quia Medæa filium occidit. Hoc vocant Dialectici negare consequentiam. Deinde si id quod antecedit, negatur esse verum, vt: Philosophia socordiam affert: Ergo philosophia est vitanda. Refellitur, quia antecedens est falsum. Est igitur negandum, vt fit in Enthymemate.

7. *Subiectio.*

Quid est Subiectio?

Eſt argumentatio, in qua quærimus, quid pro aduerſario, aut contra nos dici poſſit; deinde per ſingulas interrogationes properè ſubijcimus rationes, quibus id quod dictum eſt, refutatur.

Quot partibus conſtat Subiectio?

Tribus: Interrogatione, Subiectione, & Concluſione.

Da exemplum.

Interrogationes & ſubiectiones. Quæro, vnde iſte ex tenui tam pecunioſus factus ſit? Patrimonium amplum relictum eſt? at patris bona venierunt, hæreditas aliqua obuenit? at à ſuis exhæredatus eſt: ex mercatura quam inſtituit, quæſtum maximum conſecutus eſt? at ex ea re, quæ habere videbatur, omnino amiſit. Quare ſi his rationibus non locupletatus eſt, aut illi aurum domi naſcitur, aut vnde non licuit pecunias accepit.

Cõcluſio Refutatur Subiectio, ſi aut aliquid prætermiſſum eſſe oſtenditur, aut infirmatur aliquid ex enumeratis, ſicut fit in Enumeratione, in quam Subiectio commutari poteſt.

8. *Oppoſitio.*

Quid eſt Oppoſitio?

Eſt in qua ex oppoſito propoſitionis ad ipſam propoſitionem reuertimur.

Quot partibus conſtat?

Tribus

Quibus?

Propo-

Propositione, Oppositione, & Reuersione.

Da exemplum.

Si eo tempore, quo hunc hominem in prouincia occisum dicitis, ego Romæ fui: relinquitur à me non occisum. Nam si tunc in prouincia fuissem, à me occisum suspicari poteratis. Nunc autem cùm eo tempore in prouincia non fuerim, nihil est, quòd hominem à me occisum suspicemini. Prop. Oppos. Reuers.

9. *Inuersio.*

Quid est Inuersio.

Est argumentatio, in qua ex aduersariorum ratione, non id quod ipsi volunt, sed quod vtile nobis est, sequi demonstrabimus.

Quibus partibus constat?

Propositione, Ratione, & Inuersione.

Da exemplum

Non sunt legendi poëtæ; demulcent enim legẽtis animum, & alliciunt: imò ob id ipsum sunt legendi, quia demulcent animum. Prop. Rat. Inuers.

FINIS.

METHODVS CONSCRIBENDI EPISTOLAS, AVTHORE CHRISTOPHORO Hegendorphino.

CHRISTOPHORVS HEGENdorphinus Laurentio Czoch discipulo suo, S.D.

N iterum prodit opusculum istud de conscribendis Epistolis, & renatum, & auctum. Tibi verò, mi Laurenti, nuncupatur, vt, qui à me vnicè amaris, mei quoque erga te amoris ἀνάμνησιν *habeas. Tu verò in literas Græcas & Latinas, vt soles, gnauiter incumbe. Nec te deterreat, quòd hoc seculo, tam literæ, quàm literati contemptui sint. Redibit, crede mihi, redibit suus honor & literis, & literatis: nam omnium rerum vicissitudo est,* τοῖς δὲ ἐν ὑςέρῳ χρόνῳ τὰ τερπνὰ πικρὰ γίνεται: ϗ αὖθις φίλα, *vt inquit Sophocles.*

VALE.

Quid

Quid est Epistola?

Epiſtola eſt ſermo abſentis ad abſentem.

Cur inuenta?

Vt faceremus certiores abſentes, ſi quid eſſet quod eos ſcire, aut noſtra, aut ipſorum intereſſet: author Cicero libro Epiſtolarum ſecundo.

Genera Epiſtolarum.

Epiſtolæ aut ſunt demonſtratiuæ, aut ſuaſoriæ, aut iudiciales.

Demonſtratiuum genus Epiſtolæ.

Conſtat & laude & vituperio, perſonarum, factorum, rerum.

Perſona laudatur à { Natalibus. Pueritia. Adoleſcentia. } { Iuuenta. Senecta. Morte. }

Laudari & poteſt perſona ab animi bonis, id eſt, virtutibus; à corporis bonis, à valetudine, dignitate, viribus, velocitate: denique ab extraneis, honore, affinitate, genere, amicitia, pecunia, patria.

Sic laudaturus Annibalem, ſcribere potes.

Annibal natus eſt patre Amilcare, viro fortiſſimo, & cùm iam eſſet annorum nouem, fama eſt eum pueriliter blandientem patri, vt duceretur in Hiſpaniam; quum perſecto Africo bello, exercitum eò traiecturus ſacrificaret, altaribus ſacris admodùm tactis, iureiurando adactum ſe, quam primùm poſſet, hoſtem fore populo Romano. Miſſus Annibal in Hiſpaniã, primo ſtatim aduẽtu, euntem

exercitum ad se conuenit. Amilcarem viuentem redditum sibi milites credebant. Ingenium eius ad res diuersissimas, parendum & imperandum habile erat. Saguntum Romanis fœderatum intra sex menses euertit. Alpibus patefactis, in Italiam traiecit. P. Scipionem apud Tisinum, Sempronium apud Trebiam, Flaminium apud Trasiminum superauit, &c. Denique, cùm nemo per omnia sit felix, à Scipione superatus, ad Antiochum regem Syriæ confugit: quo victo, ad Prusiam Bythiniæ regem concessit: vnde Romam repetiturus, hausto, quod sub annuli gemma habebat, veneno, absumptus est.

Exempla locorum aliorum.

Cicero libro Epistolarum quarto, epistola quę incipit: Accipio excusationem, &c. Seruus tuus, vel potiùs noster, summa me obseruantia colit, cuius ego cùm omni probitate, summaq; virtute, tum studijs, doctrinaque delector, &c.

Cicero libro Epistolarum nono,
Epistola, Etsi contentus.

Nihil enim, mihi crede, virtute formosius: nihil pulchrius, nihil amabilius. Semper amaui, vt scis, Marcum Brutum, propter eius summum ingenium, suauissimos mores, singularem probitatem atque constantiam, &c.

Plin. Iunior Mauricio suo, S.

Petis, vt fratris tui filiæ prospiciam maritum, quod meritò mihi potissimùm iniungis. Scis enim

nim quantoperè summum illum virum suspexerim dilexerimq́;, quibus ille adolescentiam meam exhortationibus fouerit, quibus etiam laudibus, vt laudandus viderer, effecerit: nihil est quod à te mandari mihi aut maius, aut gratius; nihil quod honestius à me suscipi possit, quàm vt eligam iuuenem, ex quo nasci nepotes Auruleno Rustico deceat: qui quidem diu quærendus fuisset, nisi paratus & quasi prouisus esset Municius Acilianus, qui me, vt iuuenis iuuenem (est enim iunior pauculis annis) familiarissimè diligit, reueretur vt senem: nam ita à me informari & institui cupit, vt ego à vobis solebam. Patria est ei Brixia, ex illa nostra Italia, quæ multum adhuc verecundiæ, frugalitatis atque rusticitatis retinet ac seruat. Pater Municius Macrinus equestris ordinis princeps, quia nihil altius voluit. Aduectus à diuo Vespasiano inter prætorios, honestam quietem huic nostræ ambitioni dicam, an dignitati, constantissimè prætulit. Habet auiam maternam, Serranam Proculam è municipio Patauio: nosti loci mores. Serrana tamen Patauinis quoque seueritatis exemplum est. Contigit & auunculus ei P. Acilius, grauitate, prudentia, fide propè singulari. In summa, nihil erit in tota domo, quod non tibi tanquam in tua placeat. Aciliano verò ipsi plurimum vigoris, industriæ, quiq́ue in maxima verecuudia quæsturam, tribunatum, præturam honestissimè percurrit, ac iam

pro ſe tibi neceſſitatem ambiendi remiſit. Eſt illi facies liberalis, multo ſanguine, multo rubore ſuffuſa. Eſt ingenua totius corporis pulchritudo, & quidam Senatorius decor, quæ ego nequaquam arbitror negligenda: debet enim hoc caſtitati puellarum quaſi præmium dari. Neſcio an adijciam, eſſe patri eius amplas facultates, &c. Jjdem loci ſunt vituperij. Nam & à natalibus obſcuris, pueritia tarda, adoleſcentia ſtertente, malicioſa, iuuenta, ignaua, ſenecta inopi, morte ignominioſa, vituperatur perſona.

Exempla ſuppeditabit frequens lectio epiſtolarum & Ciceronis & Plinij.

Genus Demonſtratiuum epiſtolæ ipſius facti.

In hoc facta laudamus & vituperamus.

Loci confirmationis ſunt.

Honeſtum, vtile, facile, pium, iuſtum, &c.

Exemplum.

Multa ſunt Romanorum præclara facinora, ſed hoc facilè clariſſimum eſt, quòd P. Decius pro ſalute exercitus Romani, ſe Dijs manibus vltrò deuouerit: nam quid honeſtius & ſibi priuatim, & publicè omnibus facere potuiſſet? Priuatim, quòd non parui animi ſit mortẽ oppetere, vitam, qua nihil charius homines habent, tam lubens ponere. Neque verò id temerè fecit, ſed admonitus ſomnio, ſeu potiùs diuino afflatu, ſe deuouit.

Publicè

Exemplum, vt apud Plinium libro 3. cap. 5. Vbi Italiam sic laudibus tollit: Iam verò tota ea vitalis ac perennis salubritatis cœli temperies est, tam fertiles campi, tam aprici colles, tam innoxij saltus, tam opaca nemora, tam munifica syluarum genera, tot montium adflatus, tanta frugum & vitium olearumque fertilitas, tam nobilia pecudis vellera, tam opima tauris colla, tot lacus, tot amnium fontiumq; vbertas, totā eam perfundens, tot maria, portus, gremiumq; terrarum commercio patens vndique, & tanquam ad iuuandos mortales ipsa auida in maria procurrens, &c.

Vrbium, quæ laudantur à { Repub. Senatu, populi frequentia, bellicositate, ciuium vrbanitate, concordia, domorum magnificentia, rerum variarum copia non ita magno parabili, ab aëre, à vicinia, villa.

Virgilius primo AEneid.

Vrbs antiqua fuit, Tyrij tenuēre coloni,
Carthago, Italiam contrà, Tyberinaque longè,
Hostia, diues opum, studijsque asperrima belli.

Plinius libro tertio, capite quinto, Romam sic laudat: Vrbs Roma vel sola, quo tandem narrari debet opere, &c.

Ædificiorū, quæ laudantur ab { Atrio. Magnitudine. Figura. Cubiculis. Conclauibus. { Situ. Prospectu. Vestibulo. Penetralibus. Triclinijs.

Exemplum habes apud Plinium libro Epistolarum secundo, Epistola ad Gallum.

Homerus libro Iliad. ζ. domum Priami sic describit:

Ἀλλ' ὅτε δὴ Πριάμοιο δόμον περικάλλε' ἵκανε,
Ξεστῇ αἰθούσῃσι τετυγμένον, αὐτὰρ ἐν αὐτῷ
Πεντήκοντ' ἔνεσαν θάλαμοι ξέστοιο λίθοιο,
Πλησίον ἀλλήλων δεδημένοι· ἔνθα δὲ παῖδες
Κοιμῶντο Πριαμοῖο παρὰ μνηστῇς ἀλόχοισι:
Κυράων δ' ἑτέρωθεν ἐναντίοι ἔνδοθεν αὐλῆς
Δώδεκ' ἔσαν τέγεοι θάλαμοι ξέστοιο λίθοιο.

Hoc est.

Sed cùm iam ad Priami domum valdè pulchrā venisset, politis parietibus fabricatam, & in ipsa quinquaginta inerant thalami de polito lapide propè inter se constructi, vbi filij dormiebant Priami, propter desponsatas vxores: filiarum verò ex altera parte è regione inter aulam duodecim erant sublimes lecti de polito lapide, &c.

Fluminum, quæ laudantur
- Ab amplitudine, cursu, colore, ortu, nimirum vnde nascuntur: locis quæ præterfluunt, quæ influunt.
- Agris, nemoribus, quæ irrigant, piscium genere.

Exemplum inuenies apud Plin. lib, 5. cap. 9, vbi Nilum describit. Virg. lib. 2. Æneid.

Leni fluit agmine Tybris.

Ecce à cursu Tybrim laudat.

Pli-

Plinius lib. 5. cap. 28.

Amnis Indus in Cybratarum iugis ortus, recipit ſexaginta perennes fluuios, torrentes verò amplius centum, &c.

Agrorum, qui laudantur ab his:
- Quid ferant, quantum, quo ritu colantur, cuiuſmodi cultores habeant.
- Quod arborum genus, quod vinum proferant.

Huc refer laudes amœnitatem ruris.

Horatius lib. Epiſtolarum 1. Epiſtola ad Fauſtum.

Nouiſtine locum potiorem rure beato,
Et vbi plus tepeant hyemes? &c.

Montium, qui laudantur à
- Radicibus.
- Si quid habeant nouum.
- Quid prodigioſum.
- Quid memorabile.

Plinius lib. 3. cap. 8. Aetna mons nocturnis mirus incendijs.

Virgil. lib. 3. Aeneidos.

Ipſe ſed hortificis iuxtà ſonat Aetna ruinis,
Interdumq; atram prorumpit ad æthera nubem,
Turbine fumantem piceo, & cadente fauilla,
Attollitq; globos flammarum, & ſydera lambit:
Interdum ſcopulos, euulſaq; viſcera montis
Erigit, eructans, &c.

Generis Deliberatiui Epiſtola.

In hoc ſuademus aliquid, aut diſſuademus.

Cuius loci sunt.

Honestum, vtile, possibile, necesse, facile, iucundum, pium, iustum, æquum, gloriosum. Porrò honesti ratio in virtutibus sita est. Proinde si honesti fontes scire vis: necesse est, vt virtutum singularũ rationes teneas, quas ex 1. Offic. libro perdisces. Cæterum de vtilitate suprà diximus. Necesse est, vt inquit Cic. sine quo salui esse non possumus.

Aliqui hos locos recensent.

Laudem, gloriam, fidem, iustitiam, quæstum, emolumentum, fructus.

Hi verò loci cum superioribus re ipsa conueniunt.

Exemplum.

Suadet amicus amico, vt iuri ciuili nauet operam.

Audio te vir optime, tecum inire rationem cuinam studiorum generi te trades. Tu verò, si amici consiliũ admittis, suadeo vt animum tuum ad iuris ciuilis scientiã adiungas. Quid enim honestius hoc studio aut dici aut fingi potest? Hoc poteris succurrere oppresso, iudicare pupillo, defendere viduam. Quid porrò necessarium magis? Tolle è medio Ius ciuile, & omnes vrbes subuerteris, omnes rerumpublicarum formas confuderis. Non opinor ignoras quid dicat Cicero in oratione pro Cluentio: Quòd hoc vinculũ sit ciuitatis, hoc fundamentum libertatis. Vt enim corpora nostra sine mente, ita ciuitas sine legibus, suis partibus & neruis,

uis,& sanguine, & membris vti non potest. Audi verò quid dicat idem Orator pro Cecinna: Nihil in ciuitate, inquit, tam diligenter retinendum, quàm ius ciuile: quo sublato, nihil cuiquã exploratum esse potest, quid suum, quid alienum sit. In hoc enim incumbit ius ciuile, vt optima ciuitas constituatur: Alcinno authore. En habes iuris ciuilis necessitatem. Iam verò quantũ adferat ijs qui ei præsunt, honoris, gratiæ, dignitatis, quis ignorat? &, vt alios omittam, quantum splendoris ars hæc Mutio Scæuolæ attulit, vt cuius domus verũ oraculum ciuitatis Romanæ dicta est? Sabinus quidam angustæ rei familiar s, propter iuris ciuilis studium à Tiberio Cæsare in equestrem ordinem iam grandis natu, & fermè quinquaginta annorum, exceptus est. Caius Cassius Longinus sub eodem Tiberio in maximo honore habitus est, sub Claudio præfectus Syriæ creatus. Quod si quæstũ quoque ambis, nulla est ars quæstuosior: id quod versiculus ille, licèt in syllaba vna vulgò vitiosus, satis arguit: Dat Galenus opes, dat sanctio Iustiniana. Quid quod re ipsa vides nullum quantumuis mediocriter iuris peritũ, rei familiaris inopia laborare? Nec verò est quòd te difficultas deterreat: studiũ istud admodum facile est, si quis illud disciplinis alijs instructus adeat. Tu verò cũ sis linguarum callentissimus, facundia facundior, memoria viuacissima præditus, quid obsecro difficultatis persensurus es? Accedit huc quòd totum

iſtud Ius in certos illos nec innumeros libros relatum eſt; quod ſi perdidiceris (perdiſces verò ſi ingenium intenderis) tantùm non alter Scæuola futurus es. Hic quoq; certum aliquem ſcriptorem elige: nec fac, vt pleriq; faciunt, qui iam illius, iam iſtius authoris interpretamenta ſequentes, & ipſi incerti ſunt quos ſequantur, & auditores multò incertiores abeunt. Denique eſt mira quædam in cognoſcendo Iure ciuili ſuauitas & delectatio. Nam (vt Ciceronis verbis vtar) ſi quem aliena ſtudia delectant, plurimæ & in omni Iure ciuili, & in Pontificũ libris, & in XII. tabulis antiquitatis effigies, quibus & Romanorum priſca vetuſtas cognoſcitur, & actionum genera quædam, maiorum conſuetudinem vitamq; declarant. Age igitur, cùm Iuris ciuilis ſtudio nullum ſit honeſtius, nullum magis neceſſarium, nullum vtilius, facilius, denique iucundius, Corœbo (quod aiunt) ſtultior eris, ſi non ad hoc ſtudium animum tuum appuleris. Vale.

Contrarij loci ſunt in diſſuadendo, ſcilicet,

Inhoneſtum, inutile, difficile, non neceſſarium, impium, periculoſum, impoſſibile.

Exemplum.

Diſſuadet amicus amico, ne mercaturæ ſtudeat.

Licet amicorũ mellitiſſime, ipſemet conſilio vales, tamẽ cũ te plurimũ amẽ, non poſſum non, quid ego de tuo inſtituto ſentiam, apud te expromere.

Ru-

Rumor est te mercaturæ vacare velle: quod ne facias suadeo. Principio nõ potest per opes tuas fieri, vt copiosam mercaturã instruas. Mercatura autem, vt inquit Cicero, si tenuis est, sordida putãda est. Sordidi enim putantur, qui mercantur à mercatorib. quod statim vẽdant. Quid quæso proficiunt, nisi admodũ mentiantur? nec verò quicquam turpius est vanitate: hæc ille. Porrò pone ob oculos pericula, quæ tibi ingruent, vbi iã huc, iã illuc, vel pedes, vel eques proficisceris: si quid pecuniarũ in zona tecum gestaueris, mille insidię tibi tendẽtur: si merces aliquas coëmeris iam, vel in mari intercident, vel via pedestri à latronibus intercipiẽtur. Taceo imbres, tonitrua, grãdines, quæ tibi iam huc, iã illuc proficiscẽti imminebunt. Omitto laborem emendi, vehendi domum, has inquam, malorum Iliadas reputa, & mirum ni cane peius & angue mercaturam oderis. At quæstus forsitan tibi arridet. Verùm heus tu, quàm quæso sordidus est? quàm impius? Siquidẽ tu res minoris emis, vt pluris fratri tuo vendas. En quàm pius quæstus. Quid verò, si aliquando cum merce vna aut altera, tantum iacturæ acceperis, quantum in multis non resarcire potes? Quid verò vbi non semper pecunia præsente emere poteris, & maioris emas, quàm reuendere vnquam queas? Quid si aliquando vnam rem plures alij emerint, & tua tibi domi maneat, vbi tunc manebit quæstus? Denique quæ necessitas, si Dijs placet, Diomedæa te ad merca-

turam adigit? an non literas tenes? quæ vnæ te quocunq; terrarum veneris, alere poterunt? quæuis enim terra alit artem. Et cur non potiùs te ad certum aliquod studiorum genus transfers: vel medicinam, vel si mauis, etiam iuris prudentiam? hac sanè via citiùs ad honores, quorum scio te esse famelicum, ad opes quas ambis, proueheris. Proinde si me amicum vis, aliò instituti tui vela verte.

Exemplum dissuasoriæ orationis habes apud Ciceronem vij. Philip.

Ad hoc genus Epistolæ, refer Epistolam
- Conciliatricem.
- Exhortatoriam.
- Dehortatoriam.
- Petitoriam
- Commendatoriam
- Consolatoriam

Conciliatrix Epistola est, qua conciliamus vel nosmetipsos alijs, vel alios alijs.

Loci sunt ijdem qui suasoriæ Epistolæ: dicimus honestum esse, vt iram, simultatem, odium deponant; siquidem fortiũ virorum esse, seipsos vincere. Dicimus impiũ esse, Christianũ cum Christiano diffidere, cùm vtrumq; Christus suo sanguine conjunxerit: ipse enim est pax nostra. Ostendimus multa incommoda, quæ ex illis odijs mutuis & simultatibus gliscant: facilè verò eos posse reconciliari docemus, si modò vtrinq; quicquid vltrò citroq; molestiarum sit, animo expuerint: nos & alios

alios bonos viros quod æquum sit vtrinque, pronunciaturos.

Exhortatoriæ quoq; & dehortatoriæ, loci sunt, qui suasoriæ & dissuasoriæ.

Erasmus hos locos enumerat:

Laudem { Rei, vt: Si res pia, honesta, iucunda, gloriosa sit, &c. / Personæ. }

Spem bonorum,	Odium inimicorum,
Metum malorum,	Commiserationem,
Amorẽ eorũ, quorũ gratia res aliqua subitur.	Æmulationem,
	Expectationẽ inimicorũ.

Exemplum apud Erasmum offendes.

Cicero lib. Epistolar. 2. epistola quæ incipit, Epistolarum, &c. Est enim tibi grauis aduersaria constituta, & parata incredibilis quædam expectatio, quam tu vna re facillimè vinces, si hoc statueris, quarum laudum gloriam adamaris, &c,

C. Plin. Octauio suo, S. D.

NOminem te patientem, vel potiùs durum ac penè crudelem, qui tam insignes libros tam diu teneas? quousq; & tibi & nobis inuidebis? tibi maximã laudem, nobis voluptatem? Sine per ora hominum ferãtur, ijsdemq; quibus lingua Romana spatijs peruagentur: magna etiam longaq; expectatio est, quam frustrari adhuc, & sufferre non debes. Enotuêre quidam tui versus, & inuito te claustra refregerunt: hos nisi retrahas in corpus, quandoq; (vt errones) aliquem, cuius di-

cantur, inuenient. Habe ante oculos mortalitatem, à qua asserere te hoc vno monumento potes. Nam cætera fragilia & caduca, non minùs quàm ipsi homines occidunt, desinuntque. Dices, vt soles, amici mei viderint.

Opto equidem amicos tibi tám fideles, tã eruditos, tam laboriosos, vt tantũ curæ, intentionisq; suscipere & possint & velint: sed dispice ne sit parum prouidum sperare ex alijs, quod tibi ipse non præstes. Et de editione quidem interim, vt voles, recita saltem, quò magis libeat emittere, vtq; tandem percipías gaudium, quod ego olim pro te non temerè præsumo. Imaginor enim, qui concursus, quæ admiratio te, qui clamor, quod etiam silentium maneat: quo ego, cùm dico, vel recito, non minus quàm clamore delector, sit modò silẽtium acre & intentum, & cupidum vlteriora audiendi: hoc fructu tanto, tam parato, desine studia tua infinita ista cunctatione fraudare; quæ cùm modum excedit, verendum est, ne inertiæ & desidiæ, vel etiam timiditatis nomen accipiat.

Exemplum Epistolæ dehortatoriæ.

Bella verò res est, quòd tu, vt audio, dies noctesque ebrietati deditus es: an non vides quàm turpis res sit, quàm homine indigna? Etenim homo vna ratione cæteris animantibus anteit. Hæc verò vini iuxtà ceruisiæque ingurgitatione adeò obruitur, vt ex homine porcus quidam Acarnanius

nius reddatur. An non verò te ab ebrietate deterrent tot malorum agmina, quæ Plinius lib. 14. recenſet? Hinc, inquit, pallor, & genæ pendulæ, oculorum vlcera, tremulæ manus effundentes plena vaſa, & furiales ſomni, & inquies nocturna: hæc ille. Et quid obſecro inimici tui, qui tuam vitam adeò obſeruant, dicturi ſunt? Imò quid amiciſſimi tui dicent? En hic nos ab ebrietate auocare deberet, & nemo eſt, qui eam impenſiùs amet, & colat. Quid huic credemus, qui ſemper ebrius eſt? Ebrij verò non rarò cum Parmenone Terentiano nihil tacere poſſunt, quãtumuis arcanum, quantumuis bona fide illis creditum. Tu, ſi ſapis, vide ſobrius magis poſthac, quàm ebrius conſpiciaris. Vale.

Petitoria.

Petimus honeſta, vtilia, facilia & factu, & præſtitu poſſibilia, neceſſaria.

Exemplum.

Petit amicus ſibi decem aureos mutuò dari.

Quod ego tibi vltrò deferrem, ſi facultatũ mearum eſſet, id non dubito, quin & tu mihi lubens delaturus ſis, mi Petre. Opus eſt mihi decẽ aureis, quos oro vt mihi des mutuò. Non dici poteſt, quã illis egeã, etenim domi ne obolus quidem ampliùs mihi eſt, & vt ſcis mihi multi ſunt liberi, multi operarij, quib. victus ſuppeditãdus eſt; non quærunt vnde habeas, ſed oportet habere. Neq; verò tibi

homini tantum non cum Crœso conferendo, difficile factu erit, decem aureos hominis, & egentis & amici vsibus exponere. Tu sanè non decem, sed ducentos, citra tuarum rerum dispendium, mihi vtendos dare posses: sed parum abs te peto, vt minore negotio impetrem. Quot verò mihi cõmoditates parua ista pecunia allaturus sis, vide: meã existimationem, ne omninò deleretur, cõseruabis; liberi, operæ, vxor, ne fame pereãt, cauebis: me in tuo, quod aiunt, ære esse facies. Vbi vicissim, si non pecunia, at industria, consilio, literis, si quas modò calleo, tibi tuisque consulere potero; dispeream, si non me tuum esse dixeris. Vale.

Seruius, id quod & Erasmus obseruauit, enarrans orationem illam Iunonis, 1. Aened, Aeole, &c. dicit, id quod petimus, possibile, & iustũ esse debere, tum modum præstandi præscribendum, postremò, remunerationem addendam.

Exemplum.

Optime vir, est quod à te petã. Sycophãta quẽ nosti, mihi multis modis molestus est: quare à te peto quò illum cõpescas, vt molestiarũ finẽ faciat. Ecquid verò iustius quàm amicũ amico aduersus Sycophãtę oblatrationes patrocinari? Vt verò patrocineris, nihil facilius: noui enim authoritatem tuam: admone saltem hominum istum, quẽ nosti, vt linguæ imperet, vt maledicendi finẽ faciat: admonebis verò ipsum, cùm te, vt solet, salutandi gratia accesserit: ego vicissim sedulò quæ voles faciam.

Aliud,

Aliud exemplum, quo docetur in Epiſtola petitoria ſæpè demonſtratiuæ locis nos vti.

C. Plinius, Maximo ſuo, S.D.

QVod ipſe amicis tuis obtuliſſem, ſi mihi eadem materia ſuppeteret, id nunc iure videor à te meis petiturus. Arrianus Maturius Altinatium eſt princeps: cùm dico princeps, non de facultatibus loquor, quæ illi large ſuperſunt, ſed de caſtitate, iuſtitia, grauitate, prudentia. Huius ego conſilio in negotijs, iudicio in ſtudijs vtor: nam plurimùm fide, plurimùm varietate, plurimùm intelligentia præſtat: amat me (nihil poſſum dicere ardentius) vt tu: caret ambitu, ideò ſe in equeſtri gradu tenuit, cùm facilè poſſet aſcendere altiſſimũ: mihi tamẽ orandus, excolenduſq; eſt. Itaque magni exiſtimo, dignitati eius aliquid aſtruere inopinâtis, neſcientis, imò etiã fortaſſe nolentis: aſtruere autem quod ſit ſplendidum, nec moleſtum, cuius generis, quæ prima occaſio tibi, in eum conferas rogo. Habebis me, habebis ipſum gratiſſimum debitorem; quamuis enim iſta non appetat, tam gratè tamen accipit, quàm ſi concupiſcat.

Commendatoria.

Qua vel aliquam perſonam, vel alicuius ingenium commendamus.

Exempla plurima offendes in libro Epiſtolarum Ciceronis 10.

Conſolatoria Epiſtola.

Qua aliquem conſolamur.

Exemplum.

Seruius Sulpitius, M. Tullio Ciceroni, S.

POsteaquàm mihi renunciatum est de obitu Tulliæ filiæ tuæ, sanè quàm pro ea ac debui, grauiter molestéq; tuli, communemq; eam calamitatem existimaui: qui si istic adfuissem, neque tibi defuissem, coramq; meum dolorẽ tibi declarassem. Etsi genus hoc consolationis minimũ atq; acerbum est, propterea, quia per quos ea fieri debet propinquos ac familiares, ipsi pari molestia afficiuntur, neque sine lachrymis multis id conari queunt, vt magis ipsi videantur aliorum consolatione indigere, quàm alijs posse suum officium præstare: tamen quæ in præsentia in mentem venerunt, decreui breui ad te perscribere, non quò ea te fugere existimem, sed quòd forsitan dolore impeditus minùs ea perspicias. Quid est quòd tantoperè te commoueat tuus dolor intestinus? cogita quemadmodum adhuc Fortuna nobiscum egerit, ea nobis erepta esse, quæ hominib. non minùs quàm liberi chara esse debent, patriam, honestatem, dignitatẽ, honores omnes; hoc vno incõmodo addito, quid ad dolorem adiungi potuit? aut qui non in illis rebus exercitatus animus callere iã debet, atq; omnia minoris estimare? An illius vicẽ (credo) doles? quoties in eã cogitationẽ necesse est & tu veneris, & nos sæpè incidimus hisce tẽporibus nõ pessimè cum ijs esse actũ, quibus

sine

ſine dolore licitum eſt mortem cum vita commutare? Quid autem fuit, quod illam hoc tempore ad viuendũ magnoperè inuitare poſſet? quæ res? quæ ſpes, quod animi ſolatium? vt cũ aliquo adoleſcẽte primario coniuncta, ætatem ageret? Licitum eſt tibi, credo, pro tua dignitate ex hac iuuẽtute generũ deligere, cuius fidei liberos tuos de tutò cõmittere putares. An vt ea liberos ex ſeſe pareret, quos cùm florenteis videret, lætaretur, qui rem à parente traditã per ſe tenere poſſent, honores ordinatim in Republica petituri eſſent? in amicorum negotijs libertate ſua vterentur? Quid horum fuit quod non priùs, quàm datum, ademptum ſit? At verò malum eſt liberos amittere: malum, niſi hoc peius ſit, hæc ſufferre & perpeti. Quæ res mihi non mediocrem conſolationẽ attulit, volo tibi commemorare, ſi fortè eadem res tibi dolorem minuere poſſet. Ex Aſia rediens, cùm ab Aegina Megaram verſus nauigarem, cœpi regiones circum circa proſpicere: poſt me erat Aegina, ante Megara, dextra Pyræus, ſiniſtra Corinthus: quæ oppida quodã tempore florentiſſima fuerunt, nunc proſtrata, & diruta ante oculos iacent. Cœpi egomet mecũ ſic cogitare, hem nos humunculi indignamur, ſi quis noſtrûm interijt aut occiſus eſt, quorum vita breuior eſſe debet, cùm vno loco tot oppidorũ cadauera proiecta iacent. Vis ne tu te Serui cohibere, & meminiſſe hominem eſſe natum? Crede mihi, cogitatione ea nõ mediocriter ſum confirmatus. Hoc

idē si tibi videtur, fac ante oculos tibi propo nas; modò vno tempore tot viri clarissimi interierunt, de imperio preterea tāta diminutio facta est, omnes prouinciæ conquassatæ sunt: in vnius mulierculæ animula, si iactura facta sit, tantoperè commoueris? quæ si hoc tēpore non suum diē obijsset, paucis post annis tamen ei moriendū fuit, quoniā homo nata fuerat. Etiam ab hisce rebus animum ad cogitationem tuam auoca, atq; ea potiùs reminiscere, quæ digna tua persona sunt; illam, quàm diu ei opus fuerat, vixisse, vnà cum republica fuisse, te patrem suum Prætorē, Consulē, Augurem vidisse, adolescētulis primarijs nuptam fuisse, omnibus bonis propè perfunctā esse, cum respublica occideret, vita excessisse. Quid est, quod tu aut illa cū Fortuna hoc nomine queri possis? Deniq; noli te obliuisci Ciceronē esse, & eum qui alijs consueueris præcipere, & dare consilium: neque imitare malos medicos, qui in alienis morbis profitentur se tenere medicinæ scientiā, ipsi se curare non possunt: sed potiùs, quæ alijs tute præcipere soles, ea tute tibi subijce, atq; apud animū propone. Nullus dolor est, quē non longinquitas temporis minuat, atque molliat: hoc te expectare tempus, tibi turpe est, ac non ei rei sapientiā tuapte occurrere. Quod si quis etiā inferis sensus est, qui illius in te amor fuit, pietasq; in omnes suos, hoc certè illa te facere non vult. Da hoc illi mortuæ, da cæteris amicis ac familiaribus, qui tuo dolore mœrent: da

patriæ, vt si qua in re opus sit, opera & cõsilio vti possit. Deniq; quoniã in eam fortunã deuenimus, vt etiam huic rei nobis seruiendũ sit, noli cõmittere, vt quisquam te putet nõ tam filiã, quàm reip. tempora, & aliorum victoriam lugere. Plura me ad te hac de re scribere pudet, ne videar prudẽtiæ tuæ diffidere. Quare si hoc vnũ proposuero, finem faciam scribendi. Vidimus aliquoties secundã pulcherrimè te ferre fortunã, magnamq́; ex ea re laudem adipisci: fac aliquando intelligamus, aduersam quoq; te æquè ferre posse, neque id maius, quàm debeat, tibi onus videri, ne ex omnibus virtutibus hæc vna tibi videatur deesse. Quod ad me attinet, cùm te tranquilliorem animo esse cognoro, de ijs rebus, quæ hîc geruntur, quemadmodumq́ue se prouincia habeat, certiorem faciam.

De genere Epistolæ Iuridicialis.

Hæc constat intentione, id est, accusatione, cùm scilicet alicui crimen objicitur: & defensione, cùm quis crimen obiectum defendit & deprecatur. Hîc multùm refert, callere rationes amplificandi crimen, quod alicui objicitur: refert, confutandi rationem habere cognitam.

Amplificatur res à circumstantijs.
- Verbis, sententijs, figuris.
- Loco.
- Tempore.
- Persona.
- Modo.
- Frequentia.

Vide Fabium lib. 8. Cicer. in Partit.

Ratio confutandi.

Aut totum eſt negandum, quod obiectum eſt, & fictum & falſum eſſe docendum: aut redarguenda ea, quæ pro veriſimilibus dicta ſunt. Primò dubia eſſe poſita pro certis, item impoſſibilia eſſe, repugnantia eſſe, abſurda dictu eſſe, inuidiâ magis, quàm iudicio effuſa, &c.

Exempla.

Accuſatur amicus ſtupri.

An ne verò Iupiter tibi mentem abſtulit omnem? Ecqua te intemperies agit, quòd Chremetis noſtri filiæ vitium offers? An verò illud leue crimen eſt? an verò tolerandum, quòd in domo optimè de te merita, ipſo die natalis Chriſti, puellam iſtam famæ antehac ſemper integræ ſtupras? Nec ſatis eſt, quòd tu in puella tui diſſimilis es, niſi etiam ſororibus alijs videntibus, & ſupra modum queritantibus, tuam expleas libidinem? Quid de te futurum ſit, neſcio, niſi quòd audio exemplum in te futurum maximum. Bene vale.

Exemplum confutandi.

Confutat quidam ſuſpicionem vulnerati à ſe vicini.

Ioannes fuit hodie apud me, indicans vicinum Phaniũ graue vulnus accepiſſe, de nullo verò ſuſpicionem ortam, niſi de me. Ego verò auſim deierare per deos omnes, me eſſe extra noxam. Nam quòd iſti dicunt, me heri gladio accinctum, ædes vicini præterijſſe, non arguit me propterea eum vulne-

vulneraſſe; cùm multi alij prætererint, non minùs armati quàm ego, cur non in eos quoque recidit ſuſpicio? Accedit huc, quòd ego heri circiter horã vndecimam à meridie, domum Phanij prꝛterij, & poſthac ne ſemel quidem in publicum progreſſus ſum: quinam igitur fieri poteſt, vt ego illum vulnerârim? cùm conſtet eum veſperi hora nona vulneratum. Age verò, quinam congruit, vulneratum illum à me, quem ſemper parentis in loco habuerim? Teſtabitur ipſe, ſi mihi non adhibetur fides. Non me fugit quinam iſti ſunt, qui me hoc nomine traducant; ſunt certè mei inimiciſſimi, qui nihil priùs malunt, quàm me extinctum. Ex his igitur colliges, quàm falſiſſimè traducar, &c.

Ad hoc epiſtolę genus refer { Querelam, Expoſtulationē, Expurgationē, Exprobrationē, Inuectiuam, } quæ vt nominibus variant, ita tractandi ratione ab argumentis Epiſtolę iudicialis nõ multùm diſcrepant.

Exemplum in auctoribus obſerua.

De Exordijs Epiſtolarum.

Exordia ducuntur à rebus ipſis, de quibus ſcribimus.

Exempla.

Miram ſanè rem, & tibi, vt opinor, auditu iucundiſſimam, non potui nõ ad te perſcribere, cùm ſciã te rerũ nouarum percupidũ eſſe: en rem vt nouam

ita miram. Mira auditu nuper ad te perſcripſi, ſed audi θαυμαςότερα.

Exordia ducuntur à perſona noſtra.

Exempla.

Meum erga te animum multis ſæpè nominibus tibi cognitum eſſe non dubito: ſcis, opinor, quàm patrem tuum multis ſæpè rebus ornârim; non te latet, quàm toti familiæ tuæ ſemper prodeſſe ſtuduerim, &c.

Aliud.

Si vnquam alias de te benè meritus ſum, me antè benè meritum eſſe negare non potes, fac te quoque, &c.

Aliud.

Horreo, vt me Chriſtus amet, dicere, quàm infeliciter ceſſerit mihi mea profectio. O quam non ibi calamitatem vidi! O quam non inopiam expertus ſum!

Aliud.

Quamuis alij multi hîc ſunt, quos mihi adfuturos ſpero, tu tamen inprimis ades omnium mearum neceſſitatum prora & puppis, quod aiunt.

Exordia ducũtur ab ijs ad quos ſcribimus, item ab illis, de quibus ſcribimus. Et his exordij generibus in epiſt. commendatoria authores vti ſolent.

C. Plinius lib. Epiſtolarum ſecundo.

C. Plin. Priſco ſuo.

ET tu occaſiones obligandi me auidiſſimè amplecteris, & ego nemini libẽtiùs debeo. Duabus

bus ergò de causis à te potissimùm petere consti-
tui, quod impetratũ maximè cupio. Regis exerci-
tũ amplissimũ, hinc tibi beneficiorum larga mate-
ria: longũ prætereà tẽpus, quo amicos tuos exor-
nare potuisti, conuertere ad nostros, nec hos mul-
tos: malles tu quidem multos, sed meæ verecũdiæ
sufficit vnus, aut alter, ac potiùs vnus. Is erit Vo-
conius Rom. pater ei in equestri gradu clarus, cla-
rior vitricus, imò pater alius: nam huius quoque
nomini pietate successit. Mater è primis citerioris
Hispaniæ. Scis quod iudiciũ prouinciæ illius, quã-
ta sit grauitas. Flamen proximè fuit: hunc ego cum
simul studeremus, arctè familiariterq; dilexi: ille
meus in vrbe, ille in secessu, contubernalis: cũ hoc
seria, cum hoc iocos miscui: quid enim illo aut fi-
delius amico? aut sodale iucũdius? mira in sermo-
ne, mira etiam in ore ipso vultuq; suauitas; ad hęc,
ingenium excelsum, subtile, dulce, facile, eruditum
in causis agẽdis. Epistolas quidem scribit, vt Mu-
sas ipsas Latinè loqui credas: amatur à me pluri-
mùm, nec tamen vincitur. Equidem iuuenis iuue-
ni, quantum potui per ætatem, auidissimè contu-
li, & nuper ab optimo Principe trium liberorum
ius impetraui; quod quanquam parcè & cũ dele-
ctu daret mihi, tamen tanquam liceret, indulsit;
hæc beneficia mea tueri nullo modo meliùs, quàm
vt augeam, possum: præsertim cùm ipse ille tam
gratè interpretetur, vt dum priora accepit, poste-
riora mereatur. Habes, qualis, quàm probatus

charusq; sit nobis: quem rogo, pro ingenio, pro fortuna tua exornes: inprimis ama hominem, nam licèt tribuas ei quantum amplissimun potes, nihil tamen amplius potes amicitia tua: cuius esse eum vsque ad intimam familiaritatem capacem, quò magis scires, breuiter tibi studia, mores, omnem denique vitam ejus expressi. Extenderē preces, nisi & tu rogari diu nolles, & ego tota hac Epistola fecissem: rogat enim, & quidem efficacissimè, qui reddit causas rogandi. Vale.

Exempla plurima sunt libro decimotertio Epistolarum Ciceronis.

Exordia ducuntur ab officio, sic Cicero libro primo Epistolarum: Ego omni officio, &c.

Ab aduersariorum persona, si eos in odium, inuidiam, contemptionem adducimus. Hoc exordij genere in Epistola iudiciali vti licebit.

A tempore: vt, Ecquid vnquam de te benè merendi tempus oblatum est commodius? Semper occasionem te mihi arctiore amicitiæ fœdere astringendi quæsiui, en iam reperi.

A moribus: vt, Mos est, vt in his diebus natalitijs amicus cum amico xenijs certet, &c. Mos est apud Lipsenses, vt in diebus Bacchanalibus, alius alium ad prandium aut cœnam inuitet, &c.

Exordia sumuntur à sententijs, vt, Rectè dixit Comicus: Quot capita, tot sensus.

A votis: O quàm vellem mihi dari vberrimam de te benè merendi ansam! siquid votis proficeretur

retur, optarem vt iam Crœſus alter eſſes, vt qui tantos ſumptus quotidiè ferre cogeris.

A comparatione: Si vnquam aliàs, hoc certè tempore Deus Opt. Max. comprecandus eſt, vt tandem orbis funeſtis illis diſſidijs defungatur, alioqui vereor ne prorſus collabatur.

Salutandi formulæ.

Paulus ſic ſalutat: Gratia vobis & pax à Deo Patre, & Domino Ieſu Chriſto.

Cicero.

Sic ſalutat: M.T.C. Publio Lentulo S.D. Plinius Iunior addit, Suo. Alias formulas ex Eraſmo pete.

De ſuperſcriptione Epithetorum.

Principum Epitheta ferè ſunt huiuſmodi.

Cæſar Auguſte, Rex inuictiſſime.
Fortiſſime Imperator.
Dux illuſtriſſime.
Clementiſſime Princeps.
Vir generoſiſſime, præpotens.
Ornatiſſime, clariſſime, ſplendidiſſime,

Opt. Maxim. quod à Ioue ſumptum quidam in Chriſtum transferunt, in quem veriùs competit, quàm in Iouem.

Magiſtratuum Epitheta hæc ſunt.

Conſul vigilantiſſime.
Senator ſplendidiſſime.

Cenſor grauiſſime.
Aedilis magnificentiſſime.
Iudex incorruptiſſime.
Prætor integerrime.

Ex his, qui literas profitentur appellare poteris:

- Theologos, graues, ſinceros, abſolutos, ſacros ac diuinos.
- Rhetores, diſertiſſimos, ſuauiloquentes, facundiſſimos.
- Poëtas, ſacros, diuinos, claros, nobiles, inclytos.
- Iuriſperitos, iuris vtriuſq; cóſultiſſimos, prudentiſſ. legũ, iuris vtriuſq; iuxtà doctos.
- Dialecticos, acutos, argutos, inuictos.
- Medicos, peritiſſimos, fidos, eximios.
- Mixtè doctos, vndequaque doctiſſimos.

Cognatorum & affinium Epitheta ferè ſunt hac.

Pater optime	Mater indulgentiſſima.
Frater chariſſime.	Patrue obſeruande.
Vxor ſuauiſſima.	Nepos mellitiſſime.

Iucundiſſime:
- Gener.
- Affinis.
- Sodalis.
- Commilito.

Ex

Ex reliquorum genere, qui nulla certa nota ſunt inſignes, diuites, & authoritate præſtantes viros appellabimus, optimates viros, ſummates, primarios, nobiles, graues, grauiſſimos: ornatos virtute, aut eruditione præcellentes, obſeruandos, honorandos, colendos, abſolutos, eximios, egregios, prudentes, ſuſpiciendos, ſpectatos, perſpicaces, circumſpectos.

Matronas nobiles, { Primarias, optimas,
integerrimas, probas,
pudicas.

Puellas lepidas { Bellas, amabiles,
optimè moratas appellabimus,
pudicas, mellitas,
iucundas.

Item adoleſcentes ingenioſos, { Probos, modeſtos,
optimæ ſpei vocare licet,
eximiæ indolis,
generoſæ indolis.

Milites { Fortiſſimos,
Exercitatiſſimos,

Opifices { Induſtrios,
peritos, exquiſitos,
accuratos.

FINIS.

INDEX PERVTILIS RERVM, *quæ in vtroque libro continentur.*

Conge-

F

FINIS.

